

Onsdagen den  
25 april 1979

---

## Onsdagen den 25 april

Kl. 10.00

*Fyllnadsval till  
utskott*

### § 1 Fyllnadsval till utskott

TALMANNEN: Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i justitie- och socialförsäkringsutskotten under Kerstin Anderssons i Kumla ledighet anmält hennes ersättare Gunnar Ström.

Talmanen förklarade därefter vald till

*suppleant i justitieutskottet*

Gunnar Ström (s)

*suppleant i socialförsäkringsutskottet*

Gunnar Ström (s)

### § 2 Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

### § 3 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:2609–2611 till konstitutionsutskottet

1978/79:2612 och 2613 till trafikutskottet

1978/79:2614 och 2615 till arbetsmarknadsutskottet

1978/79:2616 och 2617 till näringsutskottet

1978/79:2618 och 2619 till skatteutskottet

1978/79:2620–2622 till arbetsmarknadsutskottet

1978/79:2623 till jordbruksutskottet

1978/79:2624 och 2625 till civilutskottet

1978/79:2626–2630 till socialutskottet

1978/79:2631–2636 till utbildningsutskottet

1978/79:2637 och 2638 till lagutskottet

1978/79:2639 till kulturutskottet

1978/79:2640 och 2641 till konstitutionsutskottet

1978/79:2642 yrkandena 1–3 till skatteutskottet

yrkandena 4 och 5 till jordbruksutskottet

1978/79:2643 yrkandena 1 och 3 till skatteutskottet

yrkandet 2 till jordbruksutskottet

### § 4 Föredrogs men bordlades åter

Justitieutskottets betänkanden 1978/79:32–34

Försvarsutskottets betänkande 1978/79:22

## § 6 Granskning av statsrådets tjänsteutövning m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:30 med anledning av granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

I detta betänkande hade utskottet beträffande omfattningen och inriktningen av arbetet med granskning av de protokoll som förts i regeringen under år 1978 anfört följande:

”I oktober förra året avgick den borgerliga trepartiregeringen som bildades i anslutning till 1976 års riksdagsval och ersattes av en folkpartiregering med Ola Ullsten som statsminister. Utskottet lämnar i betänkandet en redogörelse för proceduren i samband med regeringsskiftet. I anslutning härtill lämnas uppgifter om vissa personskiften inom regeringskansliet. I likhet med tidigare år har granskningen även i år avsett olika frågor rörande regeringsärendenas beredning. Som aviserades i förra årets granskningsbetänkande har utskottet fullföljt en tidigare påbörjad undersökning av den förhandlingsverksamhet avseende vissa regeringsärenden som handhas av statens förhandlingsråd, vilket organ inrättades fr. o. m. den 1 januari 1977 i anslutning till den s. k. MBL-reformen.

På sedvanligt sätt har utskottet följt utvecklingen beträffande lagrådsgranskningen och propositionsavlämnandet till riksdagen. Utskottets granskning har som tidigare år avsett författningarnas utgivning liksom behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen. En undersökning av regeringens handläggning av besvärärenden har påbörjats och kommer att fullföljas senare. Liksom förra året har utskottet ägnat uppmärksamhet åt bostadsdepartementets organisation och regeringens handläggning av vissa byggnadsärenden. Detta har gällt främst dispenser från bebyggelseförbudet inom strandskyddsområde.

I likhet med föregående år har granskningen även i år avsett regeringens handläggning av energifrågor på kärnkraftsområdet. Vidare har granskats handläggningen av det s. k. B3LA-projektet, vissa frågor i anslutning till de avtal med Norge som aktualiserades i samband med den s. k. Volvoaffären, frågor om stöd från statens sida till AB Järnförädling i Hälleforsnäs och i samband därmed vissa frågor om branschfrämjande åtgärder samt vissa frågor om arbetsfördelningen mellan industridepartementet och statens industriverk.

Ett antal ytterligare frågor har tagits upp till granskning. Bland dessa skall nämnas frågor om diarieföring av viss av rikspolischefen till statsministern

1976 ingiven hemlig promemoria, frågor om jäv för statsråd på grund av aktieinnehav m. m., regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet, frågor om regeringens åtgärder beträffande avtal mellan staten och de svenska bomullsföretagen samt handläggningen av framställning från statens strålskyddsinstitut i den s. k. radongasfrågan.

Slutligen skall nämnas att utskottet avser att i ett senare sammanhang ta upp till granskning handläggningen av frågor om export av krigsmateriel. Som känt har riksdagen nyligen behandlat frågan om översyn av gällande bestämmelser för krigsmaterielexport med anledning av motioner i ämnet (se UU 1978/79:25)."

Utskottet hade för riksdagen anmält den granskning som utförts samt resultatet därav.

Vid betänkandet hade avgivits följande reservationer:

1. beträffande avsnittet 8. Regeringens prövning av vissa byggnadsärenden m. m. av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Kerstin Nilsson (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

2. beträffande avsnittet 9. Regeringens tillämpning av villkorlagen av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Kerstin Nilsson och Marianne Stålberg (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

3. beträffande avsnittet 10. Regeringens handläggning av det s. k. B3LA-projektet m. m. av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Kerstin Nilsson och Marianne Stålberg (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

4. beträffande avsnittet 11. Det s. k. Volvoavtalsärendet av Anders Björck (m) och Lars Schött (m) som ansett att utskottet  
dels bort göra visst av reservanterna angivet uttalande,  
dels bort avstå från att göra visst uttalande,

5. beträffande avsnittet 12. Handläggningen av stödet till AB Järnförädling i Hälleforsnäs, m. m. av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Kerstin Nilsson och Marianne Stålberg (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

6. beträffande avsnittet 14. Jäv för statsråd av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Kerstin Nilsson och

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

Marianne Ståhlberg (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

7. beträffande avsnittet 15. Övriga frågor c) Regeringens handläggning av en skrivelse från statens strålskyddsinstitut om strålningsrisk i bostäder av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Kerstin Nilsson och Marianne Ståhlberg (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

8. beträffande avsnittet 15. Övriga frågor d) Avtal mellan staten och svenska bomullsföretag av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Kerstin Nilsson (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

#### TALMANNEN:

Dechargede-batten uppdelas liksom tidigare år i flera avsnitt. Varje avsnitt behandlas som ett självständigt ärende och talarlistan för de olika avsnitten kan alltså utökas med ytterligare talare. Då alla under ett avsnitt anmällda talare haft ordet övergår kammaren omedelbart till att debattera nästa avsnitt. Voteringarna äger alltså rum i ett sammanhang sedan samtliga avsnitt slutdebatterats.

Beträffande avsnittet Granskningsarbetets omfattning och inriktning samt avsnitten 1-6 har ordet begärts av Hilding Johansson.

*Granskningsar-  
betes omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

#### HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det intressantaste dokumentet i hela granskningsbetänkandet finns på s. 59. Det är Thorbjörn Fälldins avskedsansökan som statsminister. Därmed sattes punkt för Fälldinparlamentarismen. Den kunde inte leva ens en mandatperiod; efter två år sprängdes ministären Fälldin.

I de två föregående dechargede-batterna har jag talat om de inre spänningar som kännetecknade regeringen Fälldin. Jag kunde notera att den inte trädde fram som en politisk enhet som en regering skall göra i ett parlamentariskt system. Det fanns inslag av ministerstyre.

Årets granskningsbetänkande belyser ytterligare dessa tendenser. Innan regeringen upplöstes hann statsråd ge sig ut på åtskilliga extraturer. Eric Krönmark förföll som försvarsminister till mycket ministerstyre när det gällde B3LA-frågan. I samma fråga gjorde industriminister Åsling ett utspel utanför regeringen. Samme Nils G. Åsling ministerstyrde handläggningen av Hälleforsnäsärendet. Bostadsminister Elvy Olsson korresponderade med en klagande innan besvärsskrivelsen ingavs till departementet, och hon uttryckte sig på ett sätt som kunde uppfattas som ett löfte till klaganden att en eventuellt kommande besvärsskrivelse skulle bifallas. I förbigående sagt tycks det som om samma anda höll sig kvar inom bostadsdepartementet.

När regeringen Fälldin i oktober 1978 redovisade sitt ställningstagande till ansökningarna enligt villkorlagen, utdelades det vid presskonferensen en

Onsdagen den  
25 april 1979

promemoria från energiminister Olof Johansson som innehöll hans personliga tolkningar av KBS säkerhetskrav. Av samtliga uttalanden från andra statsråd framgår att regeringen inte stod bakom dessa tolkningar.

Thorbjörn Fälldins avskedsansökan är dock, som sagt, det intressantaste. Den visar att spänningarna inom regeringen var så stora att den sprängdes. Lärdomen för framtiden för den svenska parlamentarismen är att en regering inte kan bestå, när den inte kan uppträda som en enhet – det hjälper inte att den har majoritet i riksdagen. Det står också klart att regeringen inte klarade den inre sammanhållningen ens genom de tre samordningskanslierna. Dessa samordningskanslier håller på att gå till historiens glömska, men på sin tid framställdes de som en av regeringskonstens allra utsöktaste finesser.

Den nya regeringen Ullsten har vi inte haft samma tid att studera som den gamla regeringen Fälldin. Redan nu är det emellertid uppenbart att den kännetecknas av regeringsmaktens förfall. Det finns inte den överensstämmelse mellan regering och riksdagsmajoritet som man brukar ange som karakteristisk för en väl fungerande parlamentarism. Regeringen lever under villkoret att vara tolererad t. v. I C. G. Ekmans efterföljd försöker Ola Ullsten hoppa från tuva till tuva, men han hamnar ofta mitt emellan tuvorna.

En statistik över sådana fall blir missvisande. Folkpartisterna försöker göra upp i utskotten. När näringsutskottet behandlade regeringens varvsproposition i höstas, fick folkpartisterna släppa en hel del av kraven i propositionen. Så har det fortsatt vecka för vecka i utskott efter utskott. Trots detta har regeringen lidit en rad nederlag i kammaren. Det rör sig redan nu om ett 30-tal voteringsnederlag. Ta exempelvis försäljningen till allmänheten av Beijerinvest AB tillhöriga aktier i Pripps, utryckningsbidragen till värnpliktiga, rättsavdelningarna vid länsstyrelsen, stödet till dagspress, organisationstidskrifter och invandartidskrifter, stödet till ungdoms- och nykterhetsorganisationer, bostadsbyggandets omfattning, lånegränserna, miljövärdhetsforskningen. Ändå återstår de stora frågorna och de många votingarna i kammaren. Regeringen har gått bet på att lösa sina stora uppgifter.

Folkpartisterna i och utanför regeringen må ta dessa nederlag med ett glatt leende. Men det är ett ofrånkomligt faktum att makten glider bort från regeringen. Kanske bör de folkpartistiska statsråd som jag har glädjen att se framför mig här liksom andra folkpartister i någon stilla stund påminna sig ett uttalande av en av 1920-talets statsministrar – inte C. G. Ekman, utan Rickard Sandler. Vid ett tillfälle förklarade han att det enligt honom var bättre "att denna regering faller än att regeringsmakten förfaller". En sådan tanke tycks dock vara främmande för dagens folkpartister av uttalanden att döma – inte minst gäller det statsministern själv enligt den TT-intervju som publicerades den 17 april. Snarare verkar man vilja följa grundsatsen: Det är bättre att regeringsmakten får förfalla än att folkpartiet skall behöva lämna kanslihuset.

I detta avsnitt behandlas också, herr talman, propositionsavlämnandet till riksdagen. Sedan årtionden tillbaka har talmän, konstitutionsutskott och andra kritiserat den stora anhopningen av propositioner vid propositionsavlämningsstidens slut. När det satt socialdemokratiska regeringar, kritiserade

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

enhålliga konstitutionsutskottet det sena propositionsavlämnandet. Under regeringen Fälldins dagar framfördes en liknande kritik. Särskilt hård var under den socialdemokratiska regeringstiden kritiken från folkpartisterna i utskottet. Skulle man ha utgått från denna kritik, så skulle det under den folkpartistiska regeringen aldrig förekomma presskonferenser innan propositionerna lades i våra fack här i riksdagen, aldrig finnas propositioner i stencil och aldrig förekomma att propositionerna skulle hopa sig i slutet av propositionsavlämnningstiden. Nu vet vi hur det är under en folkpartiregering.

Denna vår har propositionsavlämnandet fört med sig mycket allvarliga problem för riksdagen. Utskottets kritik är hård. Det är inte ofta konstitutionsutskottet använder uttrycket "synnerligen otillfredsställande". Nu sker det. I själva verket är det här fråga om riksdagens möjligheter att fullgöra sina grundlagsenliga skyldigheter och svara mot de krav beträffande ärendenas behandling som väljarna har rätt att ställa på de valda representanterna.

Det är nödvändigt, herr talman, att det i höst inleds allvarliga samtal mellan företrädare för riksdagen och regeringen om propositionsavlämnandet. Denna vårs situation får inte upprepas. Regeringen får inte ta lätt på en fråga som denna. Jag kan inte frigöra mig från att jag tyckte att den nuvarande regeringens samordningsminister gjorde detta vid en tidigare frågedebatt här i kammaren. Mitt intryck blev att han ville avfärda hela frågan om propositionsavlämnandet med en klackspark. En sådan klackspark kan vara elegant, men den slår inte propositionsbollen i mål.

Jag vill i detta sammanhang också ta upp frågan om utgivningen av Svensk författningssamling. Vid 1975/76 års riksmöte gav riksdagen på konstitutionsutskottets förslag till känna att om möjligt minst fyra veckor borde förflöta mellan en författnings kungörande och dess ikraftträdande, att det i varje fall borde vara en tvåveckorsperiod och att kortare tid än en vecka borde få komma i fråga endast i undantagsfall. Den 6 september 1976 utfärdade statsrådsberedningen en promemoria om bl. a. ikraftträdandetiden, där det slogs fast att tvåveckorsfristen skulle anses som en minimitid. Om möjligt borde en längre ikraftträdandetid sättas.

I föl kunde konstitutionsutskottet konstatera att tvåveckorsfristen hade iakttagits för merparten av författningarna. Fortfarande var dock för 20 % av författningarna ikraftträdandetiden kortare än en vecka. Detta föranledde utskottet att uttala att det borde finnas erforderlig tid mellan utgivningen och ikraftträdandet.

När utskottet nu på nytt har granskat utgivningen av Svensk författningssamling, måste det tyvärr konstatera att nästan en fjärdedel utkommer från trycket sju dagar eller kortare tid före ikraftträdandet. Jag vill gärna använda det här tillfället att vädja till regeringskansliet att öka sina ansträngningar att följa 1976 års rekommendation. Det kan innebära svårigheter, det är jag helt medveten om, men ansträngningarna bör öka på den punkten.

Till lagrådsgranskningen kommer vi tillbaka i en senare debatt här i kammaren. För dagen vill jag nöja mig med att konstatera att det är nödvändigt att uppehålla grundlagens bestämmelse att lagrådet skall vara ett i

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

förhållande till regeringen självständigt granskningsorgan och att det självfallet inte får utnyttjas som om det vore en avdelning inom ett departement.

Herr talman! Slutligen ber jag att få yrka bifall till samtliga de socialdemokratiska reservationer som fogats vid utskottets betänkande.

LARS SCHÖTT (m):

Herr talman! I den första rond av årets dechargedebatt som konstitutionsutskottets vice ordförande nyss inlett behandlas betänkandets punkter 1–6. För min del skall jag strängt hålla mig till dem enligt den överenskommelse som träffats mellan partierna. Övriga ärenden kommer upp under de avsnitt i vilka de återfinns i betänkandet och kommer att behandlas av kommande talare.

Redogörelsen för proceduren i samband med regeringsskiftet i oktober 1978 har sitt givna intresse. Den föranleder inget uttalande från utskottets sida. Parentetiskt skulle man kunna göra den kommentaren att det mest sensationella i sammanhanget var att ett regeringsskifte kom till stånd under fjolåret och resulterade i den nuvarande regeringen med dess svaga mandatunderlag.

Ej heller den lämnade redovisningen av den nya regeringens sammansättning samt vissa förändringar inom regeringskansliet har gett utskottet anledning till något uttalande.

Frågan om regeringens remittering av lagförslag till lagrådet har en följd av år tilldragit sig utskottets intresse. Särskilt från moderat håll har därvid understrukits lagrådsgranskningens stora värde som skydd för rättssäkerhetsintresset och för enhetlighet, konsekvens och klarhet i rättssystemet. Det är därför som med stor tillfredsställelse konstateras att regeringen i en särskild proposition, 1978/79:195, om förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m. föreslagit en förstärkning av lagrådsgranskningen. Denna proposition kommer senare att behandlas av kammaren.

Utskottet har i år funnit skäl att särskilt uppehålla sig vid frågan om nuvarande förfarande vid lagrådsgranskningen. De kritiska synpunkter som utskottet därvid anfört vill jag kraftigt understryka. Det finns all anledning att i alla sammanhang hävda lagrådets ställning enligt regeringsformen som ett i förhållande till regeringen självständigt granskningsorgan.

Utskottets vice ordförande har nyss här också berört utskottets granskning av propositionsavlämnandet. Även den frågan har varit ständigt återkommande i konstitutionsutskottets dechargebetänkande. Detta är helt naturligt, då den är av central betydelse för riksdagsarbetet och då under senare år konstaterats en anhopning av propositioner till sista dagarna av de olika propositionstiderna. Dessa brister har påtalats en följd av år men tydligen förgäves. I år upplevs situationen som värre än någonsin. Ett enligt konstitutionsutskott betecknar den som synnerligen otillfredsställande och kräver kraftfulla åtgärder från regeringens sida för att få en bättring till stånd. Från moderat håll har vi hårt kritiserat regeringens försummelser i fråga om propositionsavlämnandet, vilka omöjliggjort en ordentlig planering av riks-

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

dagsarbetet. Regeringens metod att informera massmedia före riksdagen är också förtjänt av hård kritik. Jag vill starkt understryka detta.

Dagens situation här i riksdagen bör mana till besinning, då den enligt min uppfattning på ett allvarligt sätt undergräver riksdagens anseende.

Så några ord om den också årligen återkommande frågan om utgivningen av Svensk författningssamling, där granskningen som vanligt främst inriktats på vilken tid som förflutit mellan kungörandet, dvs. utkomstdagen från trycket, och ikraftträdandet.

Fjolårets granskning föranledde konstitutionsutskottet att än en gång understryka vikten av att allmänhetens berättigade informationskrav tillgodosågs genom tillräcklig sådan tid.

Med beklagande måste nu konstateras att situationen inte blivit bättre. I årets granskningsbetänkande noteras nämligen bl. a. att i fjol nästan en fjärdedel av författningarna utkommit sju dagar eller kortare tid från ikraftträdandet och inte mindre än 17 författningar efter ikraftträdandet.

Detta kunde med rätta betecknas som upprörande.

Ett enligt konstitutionsutskott är emellertid mildare i sin formulering. Enligt utskottets mening kan förhållandet ej anses tillfredsställande, varför utskottet "förutsätter, att man inom regeringskansliet ökar ansträngningarna att följa de rekommendationer som år 1976 utfärdades av statsrådsberedningen, att en tidrymd av 2 veckor mellan utkomstdagen och ikraftträdandet i princip skall betraktas som en minimitid".

Herr talman! Detta torde vara det minsta man kan begära. Av värde är emellertid att det är ett enligt konstitutionsutskott som står bakom de uttalanden som görs på denna punkt liksom på övriga punkter i det avsnitt i granskningsbetänkandet som vi just nu behandlar här i kammaren.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Vi har ju ytterligare en gång begåvats med en diger lunta från konstitutionsutskottet innehållande en granskning av regeringens förehavanden. Man kan givetvis fråga sig vad granskningen har för betydelse i detta sammanhang med tanke på att den skall genomföras ur konstitutionella synpunkter och inte utifrån partipolitiska värderingar.

Efter att ha hört det som sagts i denna debatt och efter att ha följt och läst tidigare års debatter med anledning av detta granskningsarbete, som sker i en partipolitisk demokrati, finner man att det i mycket på nytt blir upprepningar av sakfrågorna snarare än att fingret sätts på de konstitutionella spørsmål som egentligen skall granskas.

Man måste mot denna bakgrund ifrågasätta, om den typ av granskning som äger rum är den mest värdefulla som kan tänkas och om granskningen över huvud taget skall genomföras på det sätt som nu sker. Vi har dock inte hittat något bättre system än det nuvarande att bedriva granskningen på. Därför har vi nu att ta ställning till ett granskningsbetänkande med ett antal reservationer, som i stor utsträckning snarare går in på sakfrågorna än den rent konstitutionella aspekten av ärendenas behandling. Man kan i detta sammanhang fråga sig, om granskningen skulle kunna genomföras på något

annat sätt för undvikande av att den får en partipolitisk prägel och för att i stället få till stånd en mera objektiv juridisk bedömning. Men det är kanske så att man då inte lika lätt kan komma fram till olika vinklingar av frågorna.

I de reservationer som fogats vid betänkandet har man inte gjort några större påpekanden av konstitutionell natur. Man gör där i stället olika former av värderingar i sakfrågorna och anger möjligen på vilket annat sätt man skulle ha velat få dem lösta. Härigenom får vi i efterhand något av en allmänpolitisk debatt med anledning av granskningsbetänkandet.

Samtidigt tror jag att det är viktigt att slå fast en sak. Vi har tidigare varit vana vid att den som i dag företrätt reservanterna och andra socialdemokrater har brukat företräda ett slags ofelbarhetsprincip i detta sammanhang. När någon försökte hitta ett och annat fel på de socialdemokratiska regeringarna kunde man icke erkänna att det fanns några skäl att anföra för en annan behandling än den som blivit fallet. Man har nu på det hållet bytt sida och sagt sig, att det finns ett och annat att peka på.

Jag tror det är viktigt att slå fast att ingen är ofelbar – visst kunde ett och annat ärende ha handlagts något annorlunda. Men det intressanta är att ledamöterna bakom de åtta reservationer jag här närmast tänker på inte har lyckats hitta några direkta konstitutionella felaktigheter. Vad de pekar på är, som jag redan har sagt, sakfrågor och hur man hade kunnat behandla dem på annorlunda sätt. Det blir alltså något av en allmänpolitisk debatt i efterhand.

Hilding Johansson tog upp frågan om regeringsförfall, både i vad gäller den nuvarande regeringen och tidigare regeringar. Han menade att regeringen i varje läge är den instans som skall lägga fram förslagen och att riksdagen sedan bara skall vara något slags transportkompani, som fastställer förslagen. Jag tror att det var en ganska intressant tankegång som Hilding Johansson påbörjade men inte fullföljde när han hänvisade till C. G. Ekmans regeringar och andra minoritetsregeringar, även den vi f. n. har, nämligen att regeringen utarbetar och lägger fram förslag för riksdagen men sedan betraktar riksdagen som ett fullvärdigt organ, som kan vara med och forma den politik som vi på detta sätt fastställer för det svenska samhället. Att regeringen inte av missriktad prestige till varje pris ser till att enbart få igenom egna förslag utan är öppen för diskussioner, för att med olika grupper kunna lösa olika samhällsproblem i största samförstånd för alla människors bästa, tycker jag är något som man inte skall kritisera. Snarare skall parlamentet vara tacksamt för att man i regeringskretsen har en så öppen attityd.

När det sedan gäller eventuella nederlag visar den korta lista som Hilding Johansson här lyckades prestera att det är på mycket begränsade områden som sådana har förekommit och att regeringen till 99 % har lyckats få igenom förslagen i de olika delarna av den stora budgetpropositionen. Jag tror att det är viktigt att även majoritetsregeringar i högre grad präglas av denna form av öppenhet för samförståndslösningar. En av de finaste sakerna i en minoritetsregering är att man lär sig ta hänsyn till olika grupper för att bedriva en politik som är bra för hela svenska folket – i stället för att ena halvan av svenska folket gång efter annan år efter år skall köra över den andra halvan.

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

Vi har ändå ett samhälle där vi måste samverka.

Herr talman! De avsnitt som vi här har att direkt behandla, de sex första punkterna, har i viss mån redan behandlats, och det har anlagts synpunkter på dem. Dessa avsnitt avser bl. a. regeringsskiftet, regeringens sammansättning och dess regeringskansli samt lagrådet; det sistnämnda både i vad gäller samarbetet med regeringen och dess funktion som självständigt granskningsorgan. Efter vad den senaste talaren sade från talarstolen kanske det finns anledning att påpeka vad utskottet säger i sitt betänkande, nämligen följande: "Utskottet har förståelse för att detta" – dvs. att man till lagrådet lämnar över förslag innan de är tryckta – "kan ha vissa praktiska fördelar och ser heller inget hinder i att lagrådsföredragningen påbörjas innan lagrådsremissen hunnit tryckas."

Jag tror att det är viktigt att man gör det påpekandet. Lagrådet är ändå till för att ge synpunkter och göra en granskning. Men avgörande ändringar bör inte göras i en proposition efter avlämnandet till lagrådet. Att lagrådet tidigt har en möjlighet att påbörja arbetet och från början få med sina synpunkter tror jag är någonting väsentligt som man inte skall underskatta.

När det gäller avsnittet 4, Propositionsavlämnandet till riksdagen, så är det ju ett kärt ämne för parlamentet att tala om att regeringarna missköter sig på denna punkt. Detta har vi haft anledning att göra under många år. I det sammanhanget säger utskottet också: "Särskilt oroande är det enligt utskottet att problemen, trots upprepade påpekanden från riksdagens sida, snarast accentuerats under senare år." Det är alltså ingenting nypåkommet, utan det är vad vi nu på kort tid har kunnat uppleva att tre regeringar gjort. Man har kommit alltför sent och alltför hopklumpat med propositioner till riksdagen, vilket givetvis betyder en och annan svårighet i arbetet. Å andra sidan kan man inte bortse från att ett regeringsskifte också för regeringen innebär ett förskjutande av tiden för framarbetandet av propositionerna. Av det skälet måste man ändå säga att regeringen på en ganska kort tid har lyckats få fram mycket gedigna propositioner, som har gett en klar bild av sakfrågorna. Men givetvis är det angeläget för parlamentet att se till att man – från vilken regering det vara må – skall få fram propositionerna så snabbt som möjligt, så att arbetsfördelningen blir så jämn som möjligt.

Dessutom tas i granskningsbetänkandet upp utgivningen av Svensk författningssamling. Där måste det slås fast att det är viktigt att lagar kommer ut i tryck innan de träder i kraft, så att man får tillgång till dem för informationens skull.

Ett annat avsnitt gäller regeringens behandling av riksdagens skrivelser.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till förslagen i konstitutionsutskottets betänkande nr 30 på alla punkter.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Utskottets granskningsbetänkande brukar vara ett omfattande aktstycke. I bilagedelarna brukar man också finna en hel del nyttiga sammanställningar, som inte finns tillgängliga på annat sätt.

Båda dessa förhållanden gäller även i år.

Onsdagen den  
25 april 1979

Vad beträffar den senare saken tänker jag särskilt på den ingående undersökning av tillämpningen av medbestämmandelagen vid beredning av regeringsärenden som utskottet har gjort. Den upptar ett sextiotal sidor i betänkandet, och den som gör sig mödan att läsa igenom dessa får en god bild av hur det går till på det här snåriga området. Detta är naturligtvis en fråga som är känslig ur den politiska demokratins synpunkt och en fråga som diskuterats livligt. Avsnittet kommer att beröras också i den följande debatten, varför jag här nöjer mig med att konstatera två saker.

Den ena är att man efter vissa inkörningssvårigheter tydligen kunnat komma fram till en ordning som accepterats av såväl fackliga organisationer som regeringen och som i varje fall inte inneburit några allvarliga reella störningar av den politiska suveräniteten.

Det andra som jag vill understryka är att utskottet betonar att det kommer att följa utvecklingen på det här området med uppmärksamhet även i fortsättningen. Det är synnerligen angeläget att så sker.

Vad gäller utskottets granskning i stort kan man konstatera att det inte är några sensationella avslöjanden som utskottet kunnat vaska fram. I långa stycken är utskottet enigt i sina bedömningar, och i de fall där utskottet delat sig rör det sig i reservationerna inte heller om några särskilt allvarliga förslag till prickningar av ansvariga statsråd, även om Hilding Johansson i sitt inledningsanförande med berömvärd energi försökte att "poppa upp" dessa förslag.

Det är naturligtvis bra att det är på det sättet – nu avser jag inte uppoppningen utan svårigheten att hitta allvarliga anmärkningar mot statsråden. Detta visar ju att det fungerar förhållandevis hyggligt. Det visar kanhända också att utskottets granskning har en god preventiv effekt. Regeringens ledamöter vet att utskottets argusögon kommer att syna deras handlingar i efterhand.

Bland de ärenden som den här första debattrundan skall svepa över finns en redovisning av den formella gången vid regeringskrisens lösning i oktober 1978. Utskottet hade en liknande redovisning efter 1976 års regeringsskifte och har således numera grundlagt en tradition.

Genomgången visar att grundlagens nya bestämmelser fungerade tillfredsställande även andra gången de sattes på prov. Någon mer omfattande kritik av gällande regler har heller inte framförts i den allmänna debatten. Men det föreligger några motioner i konstitutionsutskottet med krav på vissa ändringar, som utskottet får anledning att fundera på till hösten i samband med andra grundlagsändringsförslag som inte har direkt med regeringsskiftet att göra. Ett par av förslagen gäller regeringens skyldighet att avgå i samband med val – vilket vanligen gäller utomlands.

Dramatiken kring regeringsskiftet låg således i huvudsak på andra plan, även om grundlagens bestämmelser var det nav omkring vilket en del av det dramatiska händelseförloppet vreds. Till de många märkliga turer som åtminstone hade viss beröring med grundlagsbestämmelserna hörde Olof Palmes begäran att få bilda regering enbart för att få anordna nyval. Hans regering skulle ha bara den uppgiften, påstod nämligen Olof Palme. Han

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

tänkte sig således att han och ett antal socialdemokratiska statsråd skulle sitta på taburetteerna i tre månader och enbart rulla tummarna i väntan på valets utgång. Bland många konstiga utspel under den här tiden är detta ett som fortfarande fyller mig med konstitutionell förundran.

Även i övrigt minns man naturligtvis ett och annat. Till detta hör den ruggiga presskampanj som fördes mot centern fram till regeringsskiftet och som väl inte tonat ut ännu. Den lär nog vara det bedrövligaste som förekommit i svensk presshistoria alltsedan attackerna mot Karl Staaff på 1910-talet. När jag inför den här debatten ånyo bläddrade igenom pressklippen tänkte jag: Arma folk, som kanske inbillade sig att detta var saklig information. Hetskampanj är det rätta ordet.

Trepartiregeringen föll – helt i onödan, har det visat sig. Men Ola Ullsten och folkpartiet, Gösta Bohman och moderaterna ville ju ha det så. Moderaterna trodde att de skulle få fortsätta att regera utan centern. Så blev det ju inte, efter diverse turer. Men Ola Ullsten och folkpartiet fick det som de planerat och är ju att gratulera till detta mästerskap i fiffighet, som så livligt applåderades av den s. k. oberoende liberala pressen. Vi har fått en svag regering, som är stark enbart i de liberala redaktörernas ledarspalter.

Regeringen föll, och det var illa. Det hade varit till fördel för landet om regeringen suttit kvar. I de flesta avseenden skötte sig trepartiregeringen utmärkt. Hilding Johanssons allmänna lamentationer över regeringsmaktens förfall under trepartiregeringen var för den skull helt obefogade. Någon särskild form av parlamentarism, som han ville ha det till, var det ju inte som tillämpades under den tiden. Men regeringen föll därför att folkpartiet och moderaterna i slutrundan inte kunde gå med på centerns krav på folkomröstning i atomkraftsfrågan, trots att detta var en lösning som var angiven i 1976 års regeringsöverenskommelse. Om man gjort det hade regeringen suttit kvar.

Men nu, när socialdemokraterna härförleden plötsligt gjorde 1970-talets politiska saltomortal, var moderaterna genast beredda att på nolltid följa efter. Valtaktik, sade Gösta Bohman, men han tillade att moderaterna genast var beredda att ansluta sig. Ola Ullsten behövde inte mer än någon timmes kval för att komma till insikt om folkomröstningens förträfflighet.

Tänk om det funnits något av denna friska beslutsamhet i oktober 1978. Då hade trepartiregeringen fortfarande regerat landet i hela folkets intresse, men då var folkpartiets och moderaternas intresse att knäcka regeringen större. Det var i sanning en skön statsmannakonst!

Men, vilket jag började med att konstatera, regeringsformens bestämmelser visade sig fungera så att även en helt onödig regeringskris kunde lösas. Det är tryggt att veta.

Ett annat avsnitt som behandlas i inledningen gäller lagrådsgranskningen. Vi har inte tagit upp den så ingående den här gången. Det beror inte på att frågan blivit mindre viktig utan på att det föreligger en proposition, på grundval av ett utredningsbetänkande, med ganska genomgripande förslag till ändringar av lagrådsinstitutet. När dessa förslag är genomförda hoppas vi att ordningen blir bättre vad gäller lagrådsgranskningen.

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

Man kan konstatera att det inte är tillfredsställande att lagrådsgranskning-  
en skall vara beroende av om regeringen anser sig ha bråttom eller ej. I årets  
propositionsskörd kan vi t. ex. notera att den ur lagteknisk synpunkt knepiga  
propositionen om partssammansatta organ i kommunerna inte varit lagråds-  
granskad.

Propositionsavlämnandet behandlas i ett särskilt avsnitt. Utskottet har  
förmånat regering efter regering att hålla sig till de bestämmelser som finns.  
Det är att märka att utöver de i riksdagsordningen angivna tidsgränserna  
finns i riksdagsordningens 3 kap. 5 § en allmän anmodan till regeringen att  
avlämna sina propositioner på sådana tider att anhopning av arbete hos  
riksdagen förebyggs. Riksdagsordningens bestämmelser och konstitutions-  
utskottets anmärkningar har dock klingat ohörda av regering efter rege-  
ring.

I år har anhopningen varit om möjligt värre än tidigare, vilket ger riksdagen  
en mycket svår arbetssituation under slutskedet. Folkpartiregeringen har  
också tillämpat den egendomliga metoden att lägga fram propositionerna i  
massmedia veckor innan de kommit riksdagen och dess ledamöter till handa.  
Det är väl för att man i fred velat suga på det man uppfattat som goda  
karameller. Ingen har kunnat gå i omedelbar polemik, eftersom proposi-  
tionernas innehåll inte varit känt för riksdagens ledamöter. Detta är naturligtvis  
ett oskick och en grov sidvördnad gentemot riksdagen. Men det är kanske  
inte så förvånande med tanke på den regering vi har.

En del ledamöter har begärt att vi skall skärpa lagstiftningen om  
propositionsavlämnandet för att den vägen få till stånd en bättre ordning. Det  
är lättare sagt än gjort. Vi har redan regler och anvisningar, kruxet är att de  
inte följs. Riksdagen kan inte gärna helt förbjuda regeringen att lägga fram  
propositioner vid vissa tider på året. Ibland är det t. o. m. av allmänt intresse  
att en proposition läggs fram även om det är mycket sent. Vad riksdagen kan  
göra är naturligtvis att gå in för att skjuta upp behandlingen av propositioner  
från t. ex. vår till höst, men inte heller det är enligt min mening någon  
tillfredsställande lösning. Helst borde varje riksmöte göra rent bord med sina  
ärenden.

Det man kan begära är att tillkommande regeringar verkligen på ett helt  
annat sätt än hittills bemödar sig om att följa riksdagsordningens anda och  
mening. Därmed kan ordningen bli bättre än nu. Bra kommer det helt säkert  
inte att bli förrän vi lägger om arbetet i riksdagen på det sätt som jag många  
gångar, senast förra veckan, pläderat för. Men det tar tid innan vi utrednings-  
vägen hunnit arbeta fram dessa nya lösningar, och till dess bör varje regering  
besinna sitt ansvar för att sprida propositionsavlämnandet, inom ramen för de  
regler som nu finns. Det är i första hand i allmänhetens intresse att de beslut  
som riksdagen fattar är så noggrant beredda som möjligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets skrivning på de punkter  
som nu är under debatt.

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I gällande grundlag fastslås: "Konstitutionsutskottet skall granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning." Vidare sägs: "Det åligger konstitutionsutskottet att när skäl föreligger till det, dock minst en gång om året, meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning har funnit förtjäna uppmärksamhet. Riksdagen kan med anledning därav göra framställning till regeringen."

Jag har funnit anledning att erinra om vad som i kapitlet Kontrollmakten i gällande grundlag åläggs riksdagens konstitutionsutskott, bl. a. för att markera nödvändigheten av en lösning av frågan om partiernas utskottsrepresentation. Det är nödvändigt att alla partier som passerat den gällande fyraprocentsspärren och blivit representerade i riksdagen får möjlighet att delta i det beredningsarbete som utförs i utskotten. Och det är särskilt motiverat att alla partier kan delta i riksdagens granskningsarbete, som enligt grundlagen utövas av konstitutionsutskottet.

Nu är denna möjlighet inskränkt för vänsterpartiet kommunisterna genom att partiets företrädare på suppleantplats inte har möjlighet att, genom reservationer, framföra andra meningar än utskottsmajoritetens. Samtidigt som jag framför kritik mot denna begränsning vill jag framhålla att utskottets kansli på ett oklanderligt sätt tagit fram material i de frågor som vi från vpk anmält till granskning. Utskottet har också möjliggjort en utfrågning i ett av dessa ärenden. Min kritik riktar sig sålunda inte mot utskottets handläggning av ärendena utan mot en orimlig ordning för utskottsarbetet, som inte ger alla partier lika möjligheter. Det är nödvändigt att en ändring kommer till stånd.

Årets granskningsbetänkande är mycket omfattande, vilket inte är onaturligt med tanke på situationen i fråga om regeringsinnehavet. Skälen att granska regeringen har inte minskat efter 1976 års val. Och utöver den reguljära granskningen har tillkommit behovet av att granska vissa företeelser i samband med regeringsskiftena. De politiska säregenheter som förekom vid tillkomsten av den nuvarande regeringen får väljarna granska.

Redan förra året fann vi anledning att från vpk fästa uppmärksamhet på följderna av "sidbytet" i fråga om regeringsinnehavet. Medan socialdemokraterna i utskottet tidigare försvarade det mesta av vad dåvarande regering och statsråd företog sig, intar de nu rollen av regeringskritiker. På motsvarande sätt förhåller det sig med de borgerliga partiernas företrädare, som tidigare levererade åtskillig kritik – främst i detaljfrågor – men som nu har stor fördragsamhet med statsrådets sätt att sköta sina fögderier.

För den konstitutionella granskningen är det naturligtvis allvarligt om det eller de partier som innehar regeringsmakten är så angelägna att försvara regeringens alla åtgärder att den objektiva granskningen och kritiken förträngs.

Två frågor, till vilka vi återkommer under särskilda rubriker, har vpk begärt att utskottet särskilt skulle granska.

Det gäller för det första statsminister Ola Ullstens utnämning av statsråd, vilka genom aktieinnehav hade bindningar till företagsintressen inom

vederbörandes ämnesområden. Försvarsministerns innehav av aktier i militärindustriföretag har tilldragit sig särskild uppmärksamhet, men också exempelvis industriministerns aktieinnehav kan vara av intresse.

Det gäller för det andra regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet. Flera skäl har funnits att ifrågasätta om verksamheten följer gällande bestämmelser och regeringens kontroll av säpo. Till de faktiska frågeställningarna återkommer vi emellertid längre fram under debatten.

Olika talare från vänsterpartiet kommunisterna kommer f. ö. att gå in i debatten även i andra frågor som varit föremål för utskottets granskning. Det gäller bl. a. handläggningen av B3LA-ärendet, som jag för övrigt riktade uppmärksamheten på i samband med förra årets granskningsdebatt.

Under det avsnitt som nu behandlas finns ett ärende som jag vill ta upp särskilt, nämligen propositionsavlämnandet till riksdagen. Detta är något av en följetong. Varje år påtalar konstitutionsutskottet och riksdagen det otillfredsställande i att anhopningen av propositioner är så stor i slutet av propositionstiderna att rimliga möjligheter för riksdagen att granska regeringens förslag knappast finns. Detta problem uppmärksammades nyligen också av arbetsformsutredningen.

Problemen har accentuerats under senare år, påpekar konstitutionsutskottet i år. Redovisad statistik ger belägg för detta. Det är ganska märkligt att trepartiregeringen – som i så hög grad präglades av handlingsförlamning – likväl lyckades åstadkomma en så stor anhopning av propositioner sista veckan och sista dagen.

Jag anser det riktigt att utskottet utsträckt granskningen till att beröra den aktuella situationen i år. Det är inte oviktigt att se hur detta utvecklats efter det senaste regeringsskiftet. Nu är det om möjligt bedrägligare än någonsin. Nu drabbas riksdagen av folkpartiregeringens flåsande iver att framstå som handlingskraftig. Riksdagsledamöternas möjligheter att granska propositionerna och väcka motioner har starkt begränsats.

Utskottet uttalar att kraftfulla ansträngningar nu måste göras från regeringens sida för att få till stånd en ordning för propositionsavlämnandet som möjliggör en utjämning och en bättre planering av riksdagens arbete, främst under vårarna. I detta kan man instämna. Det återstår att se om resultatet blir bättre i fortsättningen än hittills.

Till avsnitten 1–6 har jag, herr talman, inga särskilda yrkanden.

#### HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Låt mig erinra om att parlamentarismen numera är inskriven i grundlagen. I själva portalparagrafen i grundlagen sägs det att den svenska folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick. Från dessa utgångspunkter är det naturligt att vi i vårt arbete ägnar särskild möda åt parlamentarismen.

Jag tycker det är riktigt att här tala om hur parlamentarismen fungerar. Man kan sedan ha olika meningar om vilket som är det bästa sättet för parlamentarismen att fungera. Av Esse Peterssons anförande fick jag intrycket att han för sin del tyckte att minoritetsregeringar var det bästa

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

system man kunde ha här i landet. Andra har andra uppfattningar på den punkten.

Vi har också granskat andra sidor av hur statsråden och regeringen handlagt olika ärenden. Under enskilda punkter skall vi ta upp dem. Vi skall belysa de formella och reella inslag av ministerstyre som har förekommit och annat som vi finner vara felaktigt ur handläggningssynpunkt. Lyckligtvis möter vi sällan rena grundlagsbrott. Med det stora antal jurister som finns i kanslihuset vore det också märkligt om det förekom rena grundlagsbrott. Vi skall naturligtvis vara tacksamma för att sådana knappast förekommer.

I detta inlägg skall jag begränsa mig till att tala om parlamentarismens funktionsmöjligheter. Det är otvivelaktigt så att regeringen Fälldin föll, det har ingen kunnat förneka. Nu säger Bertil Fiskesjö att det skedde på grund av att folkpartiet och moderaterna inte kunde gå med på centerns krav. Jag hade faktiskt väntat mig att någon från moderaterna och folkpartiet skulle gå upp i talarstolen och säga att regeringen föll därför att centern inte kunde instämma i folkpartiets synpunkter. Det är lika naturligt att plädera på det sättet. För min del drar jag därav slutsatsen att det inte räcker med att en regering har en stor majoritet i riksdagen. Den måste också kunna fungera som en enhet. Det är enligt min mening en nyttig lärdom, som vi kan dra av årets dechargebetänkande.

Vi får tillfälle att diskutera minoritetsregeringar i anslutning till motioner som kommer upp till behandling så småningom. Men det kan inte hjälpas att jag fick ett intryck av att Esse Petersson upphöjde nödvändigheten till en dygd. Självklart skall vi betrakta riksdagen som ett fullvärdigt organ, och självklart är det bra att en regering inte lider av missriktat prestigetänkande. Men själva kärnan i parlamentarismen är att det skall finnas en harmoni mellan regering och riksdagsmajoritet. En sådan finns inte f. n. Regeringen representerar endast en minoritet i riksdagen.

När vårsessionen är slut får vi väl räkna ut antalet regeringsnederlag och tyngden av dem. Men i väntan på den stora debatt som vi väl måste föra om detta och om Esse Petersson uttryckte folkpartiets mening, vill jag erinra om ett ord av en tidigare folkpartiledare, nämligen Gunnar Helén. Efter att ha lyssnat på debatten här förstår jag bättre hans mening till de unga folkpartisterna: Läs historia! Jag skulle vilja konkretisera så långt att jag säger: Läs Karl Staaff! Det kan vara nyttigt att ta del av hans synpunkter på parlamentarismens funktionsmöjligheter, när man nu från folkpartihåll upphöjer den Ekmanska 1920-talsparlamentarismen med dess tuvhoppning till något ideal. Konsekvenserna av 1920-talsparlamentarismen med C. G. Ekman som galjonsfigur blev mycket litet av politisk verksamhet och stark inkonsekvens i det politiska handlandet.

Låt oss alltså akta oss för att permanenta en minoritetsparlamentarism. Det kan uppstå situationer då man måste tolerera en minoritetsregering, men upphöj den inte till något ideal i det svenska samhället!

Får jag slutligen, herr talman, säga ännu ett par ord om propositionsavlämnandet. Det är nog värre än vad det tidigare har beskrivits i det historiska sambandet. Talman Allard brukar ibland erinra oss om vad talmännen sade i

början av detta sekel. Jag tror t. o. m. att det var en liberal regering vid den tidpunkten. Men det skall inte drabba den nuvarande regeringen om en av ministärerna Staaff inte var så förtärdig i sina propositioner. Låt oss ta detta problem på allvar och inte skylla på varandra.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Hilding Johansson slog fast ett par oomtvistliga sanningar i sitt anförande. Parlamentarismen är inskriven i grundlagen, framhöll han. Det håller jag med om. Han sade också att regeringen Fälldin föll. Även det håller jag med om. Det var jag inne på i mitt anförande.

Jag kan emellertid inte inse att den omständigheten att regeringen Fälldin föll i och för sig skulle vara något brott mot parlamentarismens princip eller innebära att man tillämpar något slags ny parlamentarism. Man får nästan det intrycket när man hör Hilding Johansson, att om parlamentarism skall tillämpas på ett anständigt, hederligt och korrekt sätt i enlighet med all doktrin, skall det vara en socialdemokratisk enpartiregering. Någon annan typ av parlamentarism tycks inte Hilding Johansson ha någon som helst förståelse för.

Man kan givetvis säga att den minoritetsregering som nu sitter inte är någon lycklig lösning. Det tycker inte heller jag. Det var helt onödigt att vi hamnade i den situationen. Det har jag redovisat tidigare. Vi kunde ju fortfarande ha haft en trepartiregering med majoritet i riksdagen, om det funnits litet god vilja hos moderater och folkpartister. Men jag vill erinra Hilding Johansson om att socialdemokraterna ju på ett mycket verksamt sätt bidrog till att den nuvarande regeringen kom till.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! När man lyssnar till Hilding Johanssons undervisning om parlamentarism, märker man att han drar vissa slutsatser, som han kanske inte borde ha dragit om han hade lärt sig att höra på vad jag säger, nämligen att det i olika lägen finns majoriteter resp. minoriteter. Men vad jag ville konstatera var att det inte är något fel med en minoritetsregering, som är beredd att lyssna på parlamentet, så att inte den ena halvan av svenska folket ständigt blir överkörd av den andra halvan. Regeringen skall inte av prestigegugenhet till varje pris försöka stampa igenom sina åsikter utan bör vara beredd att ta hänsyn till flertalet även i parlamentet och till en betydande opinion, så att den stora allmänheten på så sätt får sina önskemål tillfredsställda.

Dessutom, Hilding Johansson, är inte detta första gången vi har en minoritetsregering. Det har funnits ett antal sådana under 1970-talet, vilka har stått Hilding Johansson ganska nära. Då hörde vi kanske inte precis den diskussion som han nu tycks vilja föra. Den enda majoritetsregering som vi har haft på senare tid var den borgerliga majoritetsregeringen.

En sak är att säga att en minoritetsregering kan ha betydande fördelar. En annan är att säga att den är det enda och främsta idealet i sammanhanget. Jag vill ändå påstå att en minoritetsregering är av värde i olika sammanhang. En

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsar-  
bets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

minoritet kan inte diktera fram en minoritetsregering. Vi var ju överens om att minoritetsregeringen var en ganska lyckad lösning.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det var självklart inget brott mot parlamentarismens princip att regeringen Fälldin avgick. Den hade såvitt jag förstår inget annat att göra. Men svagheten hos regeringen Fälldin låg i att den inte kunde uppträda såsom en enhet utan var hårt splittrad. Splittringen ledde till att regeringen Fälldin sprängdes. Denna sprängning noterar jag såsom ett faktum, som är väl dokumenterat.

När det sedan gäller minoritetsregeringarnas ställning förklarar nu Esse Petersson att den nuvarande regeringen tillgodoser de krav den stora allmänheten har på den. Hur skall man veta det?

I själva verket förhåller det väl sig på det sättet att de meningar som har uttalats i val aldrig kommer till uttryck i riksdagen. För att uppnå resultat nödgas ju regeringen kompromissa på olika sätt, och det blir realiter vi politiker här i riksdagen som formar politiken – inget partis valprogram går att förverkliga.

Det skulle vara väldigt intressant – om vi hade tid – att ställa mot varandra det som regeringen Ullsten nu får igenom och de slagord som fanns på affischerna under förra valrörelsen, nämligen hur det skulle bli ”i folkpartiets Sverige”. Det var med ledning av de affischerna och de budskap i övrigt man förde fram som väljarna röstade på folkpartiet. Det finns ett sammanhang här som är väl värt att begrunda.

Sedan fick jag det intrycket att nu var Esse Petersson inte lika entusiastisk för minoritetsregeringar som han var i sitt första anförande. Men är han alltså lika entusiastisk, så har han ju chansen att gå upp och säga att jag än en gång inte fattade vad han sade.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Hilding Johansson sade att svagheten hos regeringen Fälldin var att den inte uppträdde som en enhet. Det är ett påstående rakt ut i luften. Regeringen uppträdde som en enhet ända tills den föll. Såvitt jag vet har vi under konstitutionsutskottets granskning av statsrådsprotokollen inte hittat en enda reservation. Varenda proposition som regeringen lämnade till riksdagen var framlagd av den samlade regeringen, självfallet.

Hilding Johansson tycker att det är konstigt, när det ingår tre partier i en regering, att dessa tre partier då måste ha överläggningar om den politik som skall föras och i vissa avseenden jämkas sina uppfattningar. Vad är det för märkligt med det? Vad är det för principiellt förkastligt med det?

Koalitionsregeringar är det normala i demokratiska stater med proportionella valsystem. I Västtyskland regerar Helmut Schmidt tillsammans med liberalerna – jag har aldrig hört Hilding Johansson klaga över det förhållandet. I Danmark regerar socialdemokraterna tillsammans med venstre – inte har jag hört några klagomål om det från Hilding Johansson. I Finland har det varit praktiskt taget regel att socialdemokrater och ett par eller tre andra partier

tillsammans ingått i en regering.

Jag tycker att det är för den allmänna debatten beklagligt om man från socialdemokratisk sida skulle så att säga a priori döma ut koalitionsregeringar som en helt naturlig och riktig form av regeringar.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! När det gäller parlamentarismen och olika regeringskombinationer bör man väl göra klart för sig att det finns möjlighet att skapa dels majoritetsregeringar, dels minoritetsregeringar och att dessa kan vara dels flerpartiregeringar, dels enpartiregeringar. Att förutsättningarna i de fyra alternativen är skilda tror jag inte att det behöver råda någon tvekan om.

Alla de här fyra konstruktionerna har sina fördelar resp. sina nackdelar. Det finns ingen anledning att nu gå närmare in på det, men vad som är intressant med minoritetsregeringarna är att ett parti kan föra fram just det budskap det står för när det bildar en enpartiregering t. ex. i minoritetsställning.

Men samtidigt måste man i det politiska livet och i parlamentet vara beredd att även ta hänsyn till andras åsikter i stället för att stampa ut dem och köra över dem. Det är ändå någonting som leder till ett samförstånd över och genom partierna och som är till förmån för utvecklingen av samhället som sådant. Det framstår klart om man inte till varje pris vill hävda, precis som Hilding Johansson tidigare gjorde när han hade att mera försvara regeringen, ofelbarhetsprincipen eller om man inte kan inse att det finns synpunkter att ta hänsyn till i olika läger även om man först och främst försöker förverkliga det egna partiets politiska budskap.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det förvånar mig att Bertil Fiskesjö driver linjen att flerpartiregeringen under Fäldin uppträdde som en enhet. Men då skulle den ju sitta kvar nu, och då skulle det finnas statsråd här också från centern och moderaterna. Den sprack ju. En regering som spricker kan väl inte uppträda som en enhet.

Regeringen föll. Men innan dess fanns det inga reservationer, säger Bertil Fiskesjö. Inte heller jag har upptäckt några sådana. Men som det kommer att visa sig i en rad ärenden i fortsättningen gav sig statsråden ut på extraturer. Dessa extraturer visar att regeringen höll på att falla sönder tidigare och att den inte uppträdde som en enhet. Därmed ger jag också mitt svar i fråga om koalitionsregeringar. Det finns situationer då en sådan utgör den bästa eller i varje fall den enda möjliga lösningen av det parlamentariska problemet. Men även på en koalitionsregering måste man ställa kravet att den skall uppträda som en enhet.

En minoritetsparlamentarism förutsätter inte att man skall ha minimiregeringar. Det resonemang som Esse Petersson har fört fram faller egentligen. Han talar om att det ger möjlighet för ett parti i regeringsställning att föra fram sitt budskap, och så långt är det rätt. Men sedan säger han att en sådan regering kör inte över någon annan ståndpunkt. Nej, i allmänhet blir den ju själv överkörd. Kan det vara ett parlamentariskt ideal att ha en regering som

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
tutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Granskningsarbe-  
tets omfattning  
och inriktning,  
m. m.*

lägger fram förslag som antingen fälls eller förändras så att det i realiteten betyder att den körs över? Konsekvensen av detta blir otvivelaktigt regeringsmaktens förfall.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! "En regering som spricker kan väl inte uppträda som en enhet", säger Hilding Johansson. Det är ytterligare ett helt logiskt påstående från Hilding Johanssons sida som jag helhjärtat kan instämma i. När regeringen har spruckit så sitter den ju inte längre, och då är den naturligtvis ingen enhet.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Hilding Johansson framhårdar i sina citat om regeringsmaktens förfall. Det var ju en synpunkt som blev vederlagd. Jag sade i mitt första anförande att det har bevisats – det bevisades också genom Hilding Johanssons första anförande – att det var i ett fåtal frågor som det hade gjorts förändringar, exempelvis i budgetpropositionen, som man ändå bortåt 99 % fått igenom. Men samtidigt, Hilding Johansson, är ändå det förhållandet att man tar hänsyn till varandra inget fel i en parlamentarism, oavsett om det är fråga om en majoritets- eller en minoritetsregering. Det kanske hade varit lyckat om man hade insett det även under de år då regeringsmakten låg mycket nära herr Johansson.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Esse Petersson fortsätter att tala med två tungor. Först talar han om att 99 % av det som står i budgetpropositionen har bifallits av riksdagen. Sedan talar han om att man tar så stor hänsyn. Det här går inte ihop.

Jag vet nu inte vilket påstående som är riktigt. Budgetpropositionen är ju inte färdigbehandlad. Den budgetproposition som Ingemar Mundebo signerade var ofullgånge, och det har kommit till en rad förslag sedan dess. De stora, tunga frågorna skall behandlas här i kammaren i maj och i början av juni. Ingår det i prognoserna eller är det redan bevisat att 99 % av det som står i budgetpropositionen eller dess kompletteringar kommer att bifallas? Låt mig som exempel nämna tekopropositionen. Regeringen har vidare föreslagit att marginalskatten skall sänkas. Kommer det att ske?

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Vad jag anförde var att förslagen i budgetpropositionen hittills har gått igenom med bortåt 99 %. Sedan får vi givetvis se hur facit slutgiltigt ser ut, när vi behandlat alltsammans. Men det intressanta här är att Hilding Johansson i sitt anförande inte har lyckats bevisa riktigheten av sitt påstående att regeringsmakten förfaller, utan det framgick snarare tvärtom att regeringen fått träda tillbaka bara i några få frågor och att man där tagit hänsyn till de olika synpunkter som framförts. Jag vill i det sammanhanget betona att det

icke kan vara något fel att regeringen är öppen även för de synpunkter som framförs från personer och grupper utanför de egna leden.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Låt mig vara något envis här.

I sitt senaste inlägg konstaterar Esse Petersson att jag inte kunnat visa att regeringsmakten förfaller. Snarare är det tvärtom, säger han. Är det någon mer än Esse Petersson som har uppfattningen att regeringsmakten har förstärkts under den nuvarande folkpartiregeringens dagar?

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Man kan inte komma ifrån att det innebär en förstärkning att en regering, oavsett om det handlar om en majoritets- eller en minoritetsregering, är beredd att ta hänsyn även till grupper utanför de egna leden i parlamentet.

TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Granskningsarbetets omfattning och inriktning samt avsnitten 1 – 6 anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Tillämpningen av medbestämmandelagen i samband med beredningen av regeringsärenden.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Efter den allmänpolitiska debatt som ägt rum här under den senaste timmen är det dags att gå över till sakfrågorna. Låt mig emellertid först ge folkpartiregeringen, efter allt ovett den har fått, en eloge för att den är så välrepresenterad här i dag. Vi var inte vana vid att statsråden satt i bänkarna under den socialdemokratiska regeringens tid, och jag tycker att det i hög grad hedrar såväl den tidigare trepartiregeringen som den nuvarande folkpartiregeringen att den fäster avseende vid dagens överläggning.

Så till sakfrågan, herr talman!

Frågan gäller alltså tillämpningen av medbestämmandelagen i regeringskansliet. Utskottet har ägnat en mycket stor och långvarig uppmärksamhet åt detta ärende. Behandlingen påbörjades i höstas och har sedan bedrivits bl. a. genom ett antal utfrågningar med representanter för berörda parter. Dessa utfrågningar har nedtecknats stenografiskt och finns med i utskrivet skick i utskottsbetänkandet. Därmed har vi, herr talman, utan att någon egentligen vet hur det har gått till, delvis fått de offentliga utfrågningar som kammaren så många gånger tyvärr har satt sig emot. Att de förekommer i det här sammanhanget är ju alltid något. Det möjliggör för en bredare krets än utskottsledamöterna att bedöma de utfrågningar som skett inom utskottet och som bildar grund för våra beslut.

Orsaken till att utskottet har ägnat så lång tid och så stort utrymme åt dagens ärende är naturligtvis att den här verksamheten är av stort intresse med tanke på utskottets huvuduppgift, nämligen att slå vakt om den politiska demokratin i vårt land. Det är därför självklart att alla försök till eventuella

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Tillämpningen av  
medbestämman-  
delagen i samband  
med beredningen  
av regeringsären-  
den*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Tillämpningen av  
medbestämman-  
delagen i samband  
med beredningen  
av regeringsären-  
den*

intrång nog måste undersökas och om så befinns nödvändigt avvisas. Under inga omständigheter får vi tumma på den politiska demokratin. Vi skall inte skapa ett korporativt samhälle i Sverige. Efter utskottets långvariga och noggranna granskning frågar man sig om det finns en risk för en sådan utveckling. Ja, enligt min mening finns det en risk. Å andra sidan finns det också ett intresse för att ta till vara de kunskaper och erfarenheter som finns också hos de anställda inom den offentliga sektorn. Man frågar sig om det finns en konflikt härvidlag.

Låt oss innan jag går in på den frågan se på hur förhandlingsarbetet inom regeringskansliet bedrivs i dag, och låt mig understryka att vad utskottet har sysslat med inte handlar om tillämpning av MBL i stort inom arbetslivet eller ens inom statsförvaltningen. Den här gången rör det sig uteslutande om tillämpningen av MBL inom regeringskansliet. Här ingicks i slutet av år 1976 under den borgerliga trepartiregeringen ett särskilt avtal mellan arbetsgivar- och arbetstagarparterna. Den 1 januari 1977 inrättades statens förhandlingsråd, FHR. I början av FHR:s verksamhet behandlades ett mycket stort antal ärenden. Det gällde propositioner, utredningsdirektiv m. m. Man tog det säkra för det osäkra, och alltför många ärenden fördes, enligt min och uppenbarligen också enligt andras mening, till information och förhandling. Tydligen insåg alla parter ganska snart att det här inte var en rimlig ordning, och i december 1977 ändrade man handläggningsordningen, så att FHR:s förhandlingsverksamhet endast skulle omfatta sådana tilltänkta regerings- och departementschefsbeslut som enligt MBL äger tillämpning på förhållandet mellan staten som arbetsgivare och de statsanställda. Annat material överlämnas numera icke till FHR för information eller förhandling.

Nå, det här låter ju någorlunda betryggande. Jag måste dock, herr talman, erkänna att jag känner en viss oro för framtiden. Vi har sagt att den politiska demokratin under inga omständigheter får trädas för när, och är det något organ som skall vara särskilt observant är det naturligtvis riksdagen. Utskottet slår också fast att det är av största vikt i förhandlingsarbetet att båda parter respekterar den politiska demokratin. Utskottet har funnit att parterna hittills har varit angelägna om att göra detta.

Herr talman! Det har säkert funnits en strävan i denna riktning, men nu är det inte alltid så lätt att tolka, och parterna har nog ibland haft olika meningar om vad som rubbar den politiska demokratin och vad som bara handlar om förhållandet mellan staten som arbetsgivare och de anställda. Under det här förhandlingsarbetet har vi ju fått exempel på att man har haft olika uppfattningar. I frågan om valet av utredningsman för en utredning rörande överförandet av det statliga huvudmannaskapet för Karolinska sjukhuset till landstingskommunalt huvudmannaskap hade man olika uppfattningar. Frågan fördes till arbetsdomstolen, låt vara att man sedan förlikades. Detta är bara ett exempel på skiljaktiga meningar om huruvida det rörde sig om en politisk fråga eller var en förhandlingsfråga.

Vid de utfrågningar vi har haft inom utskottet har det varit klart att vissa frågor som vi betraktat som en sak för riksdagen att besluta om, i framtiden

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Tillämpningen av  
medbestämman-  
delagen i samband  
med beredningen  
av regeringsären-  
den*

kan komma att betraktas som frågor som man skall förhandla om och där riksdagen alltså inte de facto har beslutanderätten. Det gäller exempelvis lokalisering av militärförband. Här finns det ju i hög grad personalaspekter. Man har menat att det visst skall gå att förhandla också om sådant. Utbildningsfrågorna har ju också i hög grad personalaspekter, t. ex. när det gäller lokaliseringen av olika utbildningsinstitutioner. När det rörde sig om beslutet om sjöbefälsskolorna morrade de berörda parterna litet och sade: Här har vi ändå förhandlat, och sedan går riksdagen och ändrar på det. Det tyckte man inte om, och nu kunde man inte driva frågan vidare. Men vi ser alltså tecken på att det här inte är så självklart som man ibland vill göra gällande.

Det kan inte heller, herr talman, uteslutas att propositionsarbetet blir försenat. Och vad händer om arbetstagarparten sätter makt bakom sina protokollsanteckningar? Hittills har man inte gjort detta utan när förhandlingen varit avslutad – och man kommit någorlunda överens men ändå gjort en protokollsanteckning – avstått från att driva sina krav.

Vem står egentligen i fortsättningen för ett regeringsbeslut som man förhandlat om? Formellt är det naturligtvis regeringen, men vad händer om den går ut och skyller ifrån sig och säger att den egentligen ville ha ett annat förslag men kände sig tvingad att ge vika för de fackliga organisationerna? Alldeles så enkelt är det här i praktiken inte.

Herr talman! Det är glädjande att utskottet blivit enigt i sin bestämda skrivning att man skall slå vakt om den politiska demokratin. Det är också mycket glädjande att utskottet skrivit att man avser att med uppmärksamhet följa den fortsatta förhandlingsverksamheten. Det finns anledning, tror jag, att ganska snart återkomma till den här frågan.

HOLGER MOSSBERG (s):

Herr talman! Bertil Fiskesjö och Anders Björck har i nämnd ordning anført några synpunkter på frågan om MBL:s tillämpning i regeringskansliet. Bertil Fiskesjö fattade sig mycket kort, men jag tolkade honom så, att han ansåg att tillämpningen skett på ett alltigenom tillfredsställande sätt. Anders Björck hade kanske en något annan syn på det hela, men det var inte så stor skillnad. Han framhöll att man skall akta sig för att tumma på den politiska demokratin. Han sade någonting sedan som jag reagerade litet emot: Man skall inte skapa korporativism. Han kände en viss oro inför en framtida utveckling på det här området.

Som också Anders Björck sade är utskottet enigt på den här punkten. Jag har alltså ingen anledning att polemisera mot Anders Björck även om jag i vissa stycken har en något annan syn på frågorna än han hade.

Jag vill anlägga några synpunkter på det här avsnittet. När vi diskuterar det är det framför allt två frågor som man ställer i förgrunden, nämligen för det första – som också antytts redan – gränsdragningen mellan den politiska demokratin och fackligt inflytande, för det andra frågan om den av MBL uppkomna arbetsordningen har medfört försening vid regeringsärendenas handläggning. De här frågorna har något debatterats tidigare i massmedia och

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Tillämpningen av  
medbestämman-  
delagen i samband  
med beredningen  
av regeringsären-  
den*

kanske i viss mån även annorstädes. Man har framfört olika synpunkter på medbestämmandelagen och dess tillämpning på regeringsnivå, så att säga.

Någon har sagt att det inte har skett någon större ändring jämfört med tidigare ordning på den offentliga sektorn och dess förhandlingsverksamhet. Man kan då undra: Är det bara en institutionalisering? Man kan inte avfärda frågan så lätt att man bara kallar det hela institutionalisering.

Tidigare hade man olika praxis inom departementen i skilda frågor, och det var naturligtvis inte bra för någon av parterna. Nu är det bättre på det området. Nu kan man förhandla på en bredare bas än bara på verksnivå, och det anses vara en tillgång. Det är nu ett klarare mönster än tidigare, med renodlade regler, och det hela blir då – om jag fattar det rätt – mer lättarbetat.

Det har vid något tillfälle – måhända i form av en fråga – antytts att FHR:s tillkomst kanske lett till en krångligare förhandlingsprocedur, men jag tycker inte att så är fallet. FIIR är nu erkänt som ett viktigt organ, vars tillkomst var berättigad, och det förorsakar inte något som helst krångel. Nuvarande ordning ger möjlighet till mera av lokal och regional verksamhet än tidigare. Inom ramen för vad som centralt är fastställt kan man lokalt förhandla och sluta vissa avtal. Vilka typer av avtal det gäller skall jag inte gå in på nu.

Det lär dock finnas professorsord på att nuvarande förhandlingsordning verkar överorganiserad och skulle vara onödigt byråkratisk. Det framhålls från det hållet att det kunde räcka med att förhandla bara på verksnivå. Jag vill nog hävda att en förhandlingsrätt enbart på verksnivå inte torde vara lika meningsfullt som den ordning som f. n. gäller. Man kanske t. o. m. kan säga att det inte överensstämmer med tidens anda. Allt fler människor och grupper stödjer krav på ökat inflytande för de anställda, och samarbetsbeho- vet tränger på mer och mer och går djupare och djupare. Samarbete på detta område liksom på många andra – för att inte säga alla – områden leder normalt till ökad effektivitet, vilket gagnar de parter som berörs.

Det träffade medbestämmandeavtalet är ganska omfattande. Ändå har i varje fall hittills ingen haft anledning att vända sig till den politiska nämnden för att pröva någon sakfråga. Detta faktum vittnar väl om att gränsen mellan politisk demokrati och fackligt inflytande inte har rubbats. Det allmänna omdömet synes vara att ifrågavarande förhandlingsverksamhet, efter MBL:s tillkomst, har fungerat på ett tillfredsställande sätt.

Jag vill också ta upp ytterligare en liten delfråga, nämligen spörsmålet om huruvida nuvarande förhandlingsordning har försenat arbetet i regeringskan- sliet. Mitt svar är nej.

Parterna är överens om att MBL-förhandlingar inte har spräckt några fastställda tidsscheman. Representanter för statens förhandlingsråd framhål- ler också, att personalorganisationerna genomgående mycket positivt har medverkat till att MBL-förhandlingar fungerat smidigt och väl. Från budgetdepartementet har vi informerats om att nuvarande förhandlingsord- ning har fått fastare former och att verksamheten blivit bättre och vunnit mera stadga genom några års erfarenhet.

Låt mig avslutningsvis säga att det råder enighet mellan parterna på

området och att utskottet är enhälligt i sin skrivning. Jag tycker inte att Anders Björck behöver känna någon oro för framtiden, som han sade sig göra, framför allt med hänsyn till att parterna är så helt igenom eniga om att tillämpningen av avtalet hittills fungerat väl och att bägge parter iakttar det berättigade kravet att den politiska demokratin inte på något sätt skall kränkas.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Låt mig säga att vi befinner oss i begynnelsen av en intressant utveckling. Det är därför som vi i utskottet har funnit anledning att så pass noga se på vad som händer. Det berör oss här i salen i hög grad om vi får en utveckling som gör att de politiska instansernas möjligheter att bestämma över utvecklingen begränsas.

Holger Mossberg sade att det förhållandet att inget ärende hittills gått till den s. k. politiska nämnden är ett tecken på att parterna har hållit sig på mattan. Ja, kanske det. Men paradoxalt nog kan man faktiskt beklaga att den politiska nämnden aldrig har fått träda i funktion. Just genom att den inte har fått göra det, har vi inte fått någon avstämning på var parterna befinner sig i den utveckling som nu äger rum. Det kan faktiskt innebära – jag säger fortfarande paradoxalt nog – att de båda parter som finns av olika skäl kan driva fram en utveckling som skulle behöva korrigeras av just den nämnd som vi här talar om, som har speciella uppgifter och är sammansatt på ett speciellt sätt.

Jag skall inte här säga mer, herr talman, då jag tror att Holger Mossberg och jag i grunden är eniga om att vi måste slå vakt om den politiska demokratin. Anledningen till att jag i dag har engagerat mig i denna fråga är bl. a. att det är lätt att säga detta – teoretiskt sett är vi säkert överens, men i praktiken finns det en lång rad svåra gränsdragningsfall, och där måste vi i fortsättningen vara mycket observanta.

Det ankommer naturligtvis i hög grad på dem som i framtiden sitter i kanslihuset att vara mycket noggranna och, om det uppkommer besvärliga fall, inte tveka att för en gångs skull hellre fälla än fria, nämligen se till att man i sådana lägen prioriterar den politiska demokratin framför inflytandet från organisationerna. Det gäller naturligtvis bara i detta speciella avseende. Jag upprepar och avslutar med att säga att vi här inte talar om MBL:s tillämpning i stort.

HOLGER MOSSBERG (s):

Herr talman! Mycket kort: Anders Björck sade att det kanske skulle ha varit bra om den politiska nämnden hade fått pröva en fråga. Då skulle vi ha fått en s. k. avstämning, och det tyckte Anders Björck skulle ha varit värdefullt.

Jag tycker tvärtom att det är bra om den politiska nämnden aldrig behöver ingripa, eftersom det är ett tydligt bevis på att parterna inte har någon tanke på att kränka den politiska demokratis gränser.

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Tillämpningen av  
medbestämman-  
delagen i samband  
med beredningen  
av regeringsären-  
den*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Missförstå mig inte nu, herr Mossberg, men det är faktiskt så att de allra flesta "brott" inte blir upptäckta. En utveckling av detta slag behöver alltså inte innebära att allting är frid och fröjd. Som jag sade kan parterna av olika skäl – tidsskäl, bekvämlighetsskäl, strävan att undvika en uppsplitande debatt – föredra att ge med sig litet för mycket framför att driva frågan till just denna nämnd. Jag hoppas innerligt att herr Mossbergs tolkning är korrekt att det faktum att nämnden aldrig har fått pröva någon fråga innebär att det inte råder några problem, men helt säker kan man tyvärr inte vara.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill bara säga ett par saker med anledning av att den offentliga sektorns särskilda nämnd har kommit på tal.

Nämnden har framhållits som ett slags vaktorgan för att de gränser när det gäller den politiska demokratin som vi alla vill bevara inte skall överskridas. Nu är denna offentliga sektorns särskilda nämnd i själva verket ett ganska bräckligt organ. Jag tror att det var Holger Mossberg som sade att den särskilda nämnden inte har fått tillfälle att pröva någon sakfråga. Det kan leda fel, om man i detta sammanhang använder uttrycket sakfråga. Det är faktiskt på det sättet att denna särskilda nämnd för det första själv inte till bedömning kan ta upp en fråga som den anser intressant. För det andra är nämndens utslag – om det nu någon gång skulle komma ett sådant – inte bindande för parterna utan enbart rådgivande. Men vad jag ville komma fram till var att denna särskilda nämnd skall ha som uppgift att, som utskottet uttrycker det, "på den ena förhandlingspartens eller båda parternas begäran uttala sig i frågor huruvida avtal i visst ämne, varom yrkande framställts, innebär kränkning av den politiska demokratin". Man kan alltså inte ens hänföra enskilda sakfrågor till nämnden. Jag har bara velat göra det klarläggandet.

TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Tillämpningen av medbestämmandelagen i samband med beredningen av regeringsärenden anmälde talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens prövning av vissa byggnadsärenden m. m.

*Regeringens pröv-  
ning av vissa bygg-  
nadsärenden m. m.*

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! I förra årets upplaga av konstitutionsutskottets granskningsbetänkande behandlades vissa frågor rörande regeringens handläggning av ärenden enligt byggnadslagstiftningen. Vidare behandlades dels trepartiregeringens prövning av några uppmärksammade planärenden där åkermark berörts – Öre-Torvallaområdet intill Östersund, som nu har ställt till med många bekymmer för Östersunds kommun –, dels den socialdemokratiska regeringens och trepartiregeringens praxis i fråga om dispensgivning från det s. k. tätbebyggelseförbudet.

Också i årets granskning har frågor som rör regeringens handläggning av

Onsdagen den  
25 april 1979

byggnadsärenden tagits upp. Utskottet har då tagit del av vissa uppgifter rörande ärendeutveckling och organisatoriska förändringar inom bostadsdepartementet. Utskottet har vidare granskat regeringens prövning av ärenden som gällt undantag från bebyggelseförbudet inom strandskyddsområde enligt naturvårdslagen. Granskningen av dispensgivningen på detta område innefattar, i likhet med föregående års undersökning av dispenser från tätbebyggelseförbudet, en jämförelse mellan den socialdemokratiska regeringens och trepartiregeringens praxis.

Antalet avgjorda ärenden inom bostadsdepartementet har nu åter ökat efter en stagnation under år 1977 – en blygsam men dock ökning. Fortfarande måste emellertid balanserna av icke avgjorda ärenden karakteriseras som otillfredsställande höga.

Utskottet kommer att uppmärksamt följa det fortsatta resultatet av de åtgärder som hittills vidtagits och fortsättningsvis kommer att vidtas i syfte att komma till rätta med handlägningsfrågorna inom bostadsdepartementet.

Granskningen av dispensgivningen från strandskyddet bygger på en undersökning som företagits inom utskottets kansli.

Syftet med strandskyddet är att slå vakt om allmänhetens – de icke jordägandes – möjligheter till bad och friluftsliv inom strandområden. Strandskyddet blev hösten 1974 obligatoriskt och skall omfatta land- och vattenområdena intill 100 m från stranden. Inom detta område får icke helt ny byggnad uppföras eller befintlig byggnad ändras för att tillgodose ett väsentligen annat ändamål än det, vartill byggnaden tidigare varit använd. Undantagna från förbudet är bl. a. anläggningar eller åtgärder som behövs för jordbruket, fisket, skogsskötseln eller renskötseln och som ej tillgodoser bostadsändamål, som det heter.

Undantag får medges från bebyggelseförbudet "när särskilda skäl föreligger". Departementschefen ansåg 1974 – propositionen 1974:166, s. 97 – att dispensmöjligheten borde tillämpas restriktivt. Naturvårdsverket har i rekommendationer till länsstyrelser och kommuner närmare angivit i vilka fall "särskilda skäl" bör kunna föreligga.

Enligt huvudregeln prövas fråga om dispens från förbudet mot bebyggelse m. m. inom strandområde i första instans av länsstyrelse.

Det är inte ovanligt att ett byggnadsföretag inom strandskyddsområde samtidigt innefattar tätbebyggelse med den innebörd som begreppet har i 6 § byggnadslagen.

Besvär över länsstyrelses beslut i ärenden som endast avser strandskydd bereds i enlighet med 2 § departementsförordningen – 1963:214 – i jordbruksdepartementet. Enligt samma paragraf handläggs ärenden rörande byggnadsväsendet inom bostadsdepartementet. Ärenden där regeringens prövning avser undantag både från bebyggelseförbud inom strandskyddsområde och från tätbebyggelseförbud faller alltså inom två departements verksamhetsområden. Sådana ärenden skall i enlighet med 5 § departementsförordningen handläggas inom det departement till vilket ärendena huvudsakligen hör och beredas i samråd med chefen för det andra departementet i s. k.

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

*Regeringens pröv-  
ning av vissa bygg-  
nadsärenden m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

*Regeringens pröv-  
ning av vissa bygg-  
nadsärenden m. m.*

gemensam beredning. Det ankommer i första hand på länsstyrelsen att bedöma till vilket departement ett s. k. blandat ärende huvudsakligen hör.

Det är av betydelse från både sakliga och arbetsmässiga synpunkter att gemensam beredning sker så tidigt som möjligt.

Vid granskningen har observerats att beträffande några blandade ärenden – inom såväl jordbruks- som bostadsdepartementet – saknades anteckning i det protokollerade beslutet om att gemensam beredning ägt rum. Självfallet måste sådana anteckningar göras för att det skall stå klart även för utomstående att beredningen skett på ett korrekt sätt.

När det gäller förfarandet vid beredningen av ärendena har vissa skillnader konstaterats mellan jordbruks- och bostadsdepartementet. Medan jordbruksdepartementet i så gott som samtliga ärenden inhämtade länsstyrelsens yttrande, avgjordes en tredjedel av de ärenden som handlades inom bostadsdepartementet utan föregående remiss till någon myndighet.

Man måste ifrågasätta det lämpliga i att ärenden av så likartat slag som det här är fråga om blir föremål för olikartad beredning inom regeringskansliet beroende på vilket departement som har beredningsansvaret.

I naturvårdslagen anges såsom förutsättning för att undantag från bebyggelseförbudet inom strandskyddsområde skall kunna medges att särskilda skäl skall föreligga. I förarbetena sägs att frågan huruvida särskilda skäl föreligger i det enskilda fallet får bedömas mot bakgrund av den avsedda inskränkningens art och områdets betydelse för rekreation. Jag har tidigare nämnt att departementschefen i propositionen betonade att dispensmöjligheten borde tillämpas restriktivt.

Antalet ärenden där regeringen gett dispens från strandskyddet har ökat markant mellan första halvåret 1976 och första halvåret 1978. Bifallsprocenten har ökat från 4 till 22 för de ärenden vilka uteslutande beretts inom jordbruksdepartementet, alltså de rena strandskyddsärendena. I de ärenden som beretts gemensamt av jordbruks- och bostadsdepartementen och där bostadsministern varit föredragande i regeringen är ökningen ännu större. Under första halvåret 1976 bifölls endast ca 5 % av ärendena, under första halvåret 1978 inemot hälften av ärendena – 48 %.

Dessa siffror visar klart att en ny och mer generös praxis när det gäller att tillåta bebyggelse inom strandskyddat område vann insteg under trepartiregeringens tid.

Den förändrade inställning i dessa frågor som regeringen intagit belyses också i två enskilda regeringsbeslut som tagits upp i årets granskning. Det ena ärendet avsåg en tillbyggnad av ett fritidshus på Gotland, i ett område där förordning om strandskydd för landskapsbilden förelåg. Det andra ärendet gällde tillstånd att uppföra enfamiljshus m. m. på fastigheter inom ett område av Avesta kommun där det råder tätbebyggelseförbud och förordning om strandskydd.

Vad beträffar Gotlandsärendet har anmärkts att regeringen i detta ärende gått emot samtliga berörda lokala instanser, dvs. byggnadsnämnden och länsstyrelsen. Även naturvårdsverket har i yttrande över besvären avstyrkt bifall, bl. a. med hänvisning till att "även en tillbyggnad, särskilt med den i

ansökan angivna storleken, skulle här få en negativ effekt på landskapsbildningen". Det har uppstått en livlig debatt om detta i massmedia sedan regeringen fattat sitt beslut, och det finns en stor oro för prejudikatsverkan.

Även i Avestaärendet har regeringen gått emot berörda myndigheter. Detta har skett utan att dessa myndigheter har fått tillfälle att yttra sig över besvär, trots att besvärsskrivelsen innehöll nya omständigheter av betydelse för bedömningen av ärendet.

Från socialdemokratiskt håll finner vi att båda departementscheferna handlat anmärkningsvärt, och det ger mig anledning att yrka bifall till den vid det här aktuella avsnittet fogade reservationen nr 1.

BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har vid sin granskning av regeringens handläggning av vissa byggnadsärenden även i år tagit del av uppgifter om utvecklingen när det gäller antalet ärenden och organisationsförändringar inom departementet. Yngve Nyquist har redogjort för utskottets enhälliga skrivning på den här punkten, och jag finner ingen anledning att upprepa det han sagt. Jag vill bara göra det konstaterandet att en viss förbättring skett som följd av de ansträngningar som gjorts för att komma till rätta med situationen. Fortfarande kan dock balanserna betecknas som otillfredsställande, och det är utskottets avsikt att med uppmärksamhet följa de åtgärder som vidtagits eller kommer att vidtas när det gäller handlägningsfrågorna inom departementet. Det finns alltså inga delade meningar i utskottet.

Särskilt har också dispensgivningen från strandskyddet granskats. Även här har Yngve Nyquist utförligt redogjort för utskottets beskrivningar av bakgrund, antal ärenden, ärendenas fördelning osv. Jag finner inte heller anledning att återupprepa detta.

Frågan om dispenser är en prövning som följer naturlig praxis här i landet. Avgörandet kommer först i en lägre instans, men möjlighet finns att senare pröva frågan i en högre instans. Det är där våra uppfattningar skiljer sig åt. Socialdemokraterna hävdar att avsteg gjorts från gällande regler. Grunden för ett sådant påstående är ganska dålig, efter vad jag kan finna. Reglerna innebär att en part har besvärsrätt, och avsikten med detta är att få frågan prövad. Om man vid denna prövning gör en annan bedömning, drar andra slutsatser än första instans gjort kommer man till olika slutsatser.

Jag tycker att man i samband med resonemanget om procentsatser av ärendenas antal – om det blivit avslag eller bifall – bör notera att det största antalet beslut sker på det lokala planet. Det finns i bilagsmaterialet en uppgift om att under det första år reglerna om en restriktiv tillämpning gällde, beviljades på den lokala nivån 85 % av de 3 000 ansökningar om dispens från strandskyddet som kom in. Att det skett en förändring från första halvåret 1976 till andra halvåret 1978 från 96 % avslag till 67 % avslag på inkomna besvär är inte en grund, som jag ser det, till att påstå att vi har fått en annan praxis, som egentligen borde ha föranlett ett förslag till riksdagen.

Att en regering har en annan uppfattning och bedömning än en tidigare kan med mina utgångspunkter vara naturligt – det kan kanske t. o. m. vara ett

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens pröv-  
ning av vissa bygg-  
nadsärenden m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens pröv-  
ning av vissa bygg-  
nadsärenden m. m.*

skäl till att det sker ett majoritetsskifte.

Vi har också sagt från utskottets sida att naturvårdslagen inte uppställer någon annan förutsättning för regeringens rätt att medge undantag från bebyggelseförbud än att särskilda skäl skall föreligga. Och frågan om det föreligger särskilda skäl i det enskilda fallet får alltså bedömas mot bakgrund av den avsedda inskränkningen och områdets betydelse för rekreation.

Utskottet kan inte finna annat än att regeringens motiveringar i princip ansluter sig till de riktlinjer för ställningstagande i detta hänseende som regeringen har haft att besluta utifrån. Utskottet gör då inget uttalande i frågan.

Slutligen gäller det de två beslut som har redovisats särskilt i fråga om tillståndsärenden på Gotland och i Avesta.

Där kan det beträffande Gotlandsärendet noteras att jag har erfarit att det kommer igen till regeringen som en prövning om dispens ifrån tätbebyggelseförbudet. I övrigt har vi sagt att granskningen inte ger utskottet anledning till särskilt uttalande i det ärendet och inte heller i Avestaärendet.

I det senare fallet vill jag notera att det i de förberedande beslutsinstanserna inte förelåg någon total enighet kring ärendets avgörande. Det har också i reservationen framhållits att nya omständigheter skulle ha tillkommit. Det är en bedömningsfråga. Regeringen har utifrån sin praxis ansett att det inte varit några sådana nya omständigheter som skulle ha föranlett skäl till remiss. I reservationen tas också upp den skriftväxling som förekommit och som kammaren kan ta del av i betänkandet. Brevet från bostadsministern innebär inte – såvitt jag kan se – något löfte, som det har gjorts gällande, utan det är en uppmaning att pröva ärendet genom de instanser som finns, överprövning hos länsstyrelsen och eventuellt överklagande till regeringen. Att ge en sådan uppmaning till en enskild människa som vänder sig till en myndighet, politiker eller regering kan väl inte vara felaktigt eftersom alla bör känna till de rättigheter som föreligger i det enskilda fallet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till förslagen i utskottets betänkande.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Grunden är ganska vag för en anmärkning, säger Bengt Kindbom. Det har vi naturligtvis delade meningar om.

För det första anser jag att det är betänkligt från rättssäkerhetssynpunkt om gällande lagstiftning urholkas genom en alltför generös tillämpning av vissa undantagsbestämmelser som vid lagens tillkomst förutsattes få en mycket restriktiv användning. En utveckling av det slaget sprider osäkerhet bland medborgare och rättstillämpande myndigheter om lagstiftningens innebörd.

För det andra har saken också en konstitutionell sida. Med den metod som regeringen valt har riksdagen först genom konstitutionsutskottets granskning i efterhand fått möjlighet att ta ställning till förändringen. Den korrekta metoden hade självfallet varit att i en proposition till riksdagen föreslå de uppmjukningar i naturvårdslagstiftningen, i markägarnas intresse, som

denna förändring i realiteten inneburit, herr Kindbom!

Vidare är den korta motivering som regeringen lämnat för sitt ställningstagande i Gotlandsärendet föga upplysande när det gäller de överväganden som legat till grund för beslutet. Bl. a. framgår det inte att beslutet inte skulle uppfattas som prejudicerande. Reservanterna finner det anmärkningsvärt att regeringen på detta sätt har ignorerat en enhällig lokal opinion och landets högsta naturvårdande myndighet utan att närmare motivera sitt ställningstagande.

Nu säger herr Kindbom att Gotlandsärendet kommer igen till regeringen. Ja, då får vi hoppas att det sker en mycket noggrann prövning av det då.

BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Yngve Nyquist sade att användningen skulle vara mycket restriktiv. Jag vill peka på att det vid en interpellationsdebatt, där jordbruksministern var inblandad, talades om att undantag skulle göras "ytterst restriktivt". Jag har inga andra förarbeten tillgängliga än de som finns redovisade i utskottets betänkande, och där står det att undantagsbestämmelserna "tillämpas restriktivt" och inte "mycket restriktivt".

Jag menar att grunden för en anmärkning är vag, när man talar om att det har skett en så stor förändring att det är problem från rättssäkerhetssynpunkt. Huruvida särskilda skäl föreligger eller inte är en bedömningsfråga.

I detta fall kan jag peka på att jag själv har besvärat mig till länsstyrelsen och att länsstyrelsen då haft en annan uppfattning än byggnadsnämnden. Länsstyrelsen skriver t. o. m. att byggnadsföretaget som sådant var både motiverat och angeläget. Jag kan inte förstå att den omständigheten att man gör en annan tolkning har påverkat rättsläget.

Detsamma gäller den konstitutionella sidan. Det är ju så här i en rad frågor där man har att göra bedömningar och några exakta riktlinjer för regeringens handläggning inte finns. Skulle vi införa den ordning reservanterna vill ha på samtliga dessa områden finge vi tillämpa en helt ny konstitutionell praxis, där regeringen vid i princip varje besvärssärende finge gå till riksdagen för att få ett beslut godkänt.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Bengt Kindbom återkommer till att detta är en bedömningsfråga. Det är det. Här står uppfattning mot uppfattning om hur sådana här ärenden skall handläggas. Vi socialdemokrater menar att strandskyddets betydelse är så stor att man verkligen skall vara ytterst restriktiv.

Jag skall också beröra det andra ärende som varit föremål för specialgranskning, nämligen det som vi har kallat Avestaärendet. Hilding Johansson poängterade i sitt första inlägg det synnerligen märkliga i att dåvarande bostadsministern skrev till sökanden på ett sådant sätt att det kunde uppfattas som ett löfte att bifalla i en kommande besvärsskrivelse. Reservanterna finner att bostadsministrarnas handläggning av det ärendet var anmärkningsvärd. Tycker inte också herr Kindbom att det var en ganska säregen form av besväransvisning som gjordes i den skriftväxlingen?

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens pröv-  
ning av vissa bygg-  
nadsärenden m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens till-  
lämpning av vill-  
korslagen*

BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Jag noterar ånyo att Yngve Nyquist vidgar tolkningen genom att säga att socialdemokraterna anser att man är ytterst restriktiv i frågor som rör strandskyddet. Det må man tycka, men om riksdagen har sagt att man skall vara restriktiv, så skall man väl också vara det.

Socialdemokraterna menar tydligen att avslag på alla besvärssärenden av den här arten är det naturliga och det som skall vara utgångspunkten. Det betyder att vi inte kan uppnå större enighet än vad som har redovisats.

TALMANNEN:

Sedan samtliga under avsnittet Regeringens prövning av vissa byggnadsärenden m. m. anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens tillämpning av villkorslagen.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Kritikpunkten i detta ärende är regeringens kommuniké om laddningen av Ringhals 3 och Forsmark 1. Kommunikén utfärdades av statsrådsberedningen den 29 september 1978. Som bekant avslog regeringen ansökningar om sådana laddningar. Om detta var riktigt eller inte har utskottet inte granskat. Däremot har vi granskat regeringens uppdrag till kärnkraftinspektionen. Det heter i kommunikén:

”Om sökandena efter den kompletterande undersökningen som nu säges inger förnyad ansökan om tillstånd kommer regeringen att höra kärnkraftinspektionen över ansökan. Om inspektionen därvid finner att den osäkerhet har undanröjts som enligt regeringens bedömning i angivet hänseende vidlåder den ansökan som nu behandlats har enligt regeringens mening sökande uppfyllt de villkor som uppställts i andra paragrafen andra stycket villkorslagen. Regeringen avser i så fall att lämna sökandena tillstånd att tillföra Ringhals 3 och Forsmark 1 kärnbränsle.”

Detta innebär att regeringen i sak lämnat över avgörandet till inspektionen. Regeringen kan som bekant inte överlåta en befogenhet, som den har tilldelats enligt lag, till annan myndighet utan att lagen innehåller ett uttryckligt hemyndigande om detta. Det finns inget sådant bemyndigande i villkorslagen. Formellt har den heller inte gett inspektionen något bemyndigande, men reellt sett har den lämnat över avgörandet till inspektionen.

Så uppfattades saken på hösten 1978 och så har den också uppfattats på våren 1979. Jag har fäst mig vid att bl. a. tidningar som i sak företrätt så skilda meningar som Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, i vår har gett denna tolkning av regeringens kommuniké. Jag har också läst i tidningar att den nuvarande regeringen anser sig böra följa det resultat inspektionen har kommit fram till och bifalla ansökningar, men samtidigt föreslå riksdagen en särskild lag. Regeringens deklaration har sålunda tolkats på det sättet att ansvaret för ett kommande beslut på området skall ligga hos en förvaltningsmyndighet.

Detta strider mot villkorslagen, och en regering bör inte i sak skjuta över avgörandet till en förvaltningsmyndighet när den inte har formell rätt att

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens till-  
lämpning av vill-  
korslagen*

delegera uppgiften till en sådan förvaltningsmyndighet. Det är också fel ur handläggningssynpunkt att låta en fråga av denna karaktär reellt sett avgöras av en förvaltningsmyndighet. Beslutet bör även reellt sett fattas av den inför riksdagen politiskt ansvariga regeringen. Svensk parlamentarism skulle gröpas ur om man allmänt sköt över till förvaltningsmyndighet politiskt viktiga frågor, som man är rädd att själv avgöra.

Av de studerade handlingarna framgår även att regeringens handläggningsmetod i detta ärende lett till ett hårt tryck på statens kärnkraftsinspektion. Det är enligt min mening fel att utsätta en förvaltningsmyndighet för ett sådant tryck.

På regeringens presskonferens delades det ut en separat promemoria med fem punkter, i vilka KBS säkerhetskrav inte bara redovisades utan även kommenterades. Detta var inte den samlade regeringens kommentar utan energiministerns personliga tolkning. Det är ett utslag av ministerstyre som måste kritiseras. Hans promemoria skapade även osäkerhet hos allmänheten, kärnkraftsproducenterna och de anställda vid kärnkraftsanläggningarna samt inom industrin. Denna osäkerhet förstärktes av att regeringen gav till känna att den reella beslutanderätten i frågan skulle övervältras på SKI. För denna myndighet måste det också uppstå en besvärande osäkerhet, eftersom man hade energiministerns promemoria och visste att den inte uttryckte den samlade regeringens ståndpunkt. När det blev en ny regering med en ny energiminister, försvann denna osäkerhet, men den hade stått kvar om regeringen Fäldin levat vidare med Olof Johansson såsom energiminister.

Denna handläggning i stort blir så mycket mera anmärkningsvärd som regeringen ständigt betonade att den tillmätte säkerhetssynpunkterna stor vikt och alldeles särskilt frågan om en säker slutlig förvaring av avfallet. Mot denna bakgrund hade man kunnat vänta sig att regeringen skulle ge entydiga besked och inte reellt sett avhända sig det slutliga avgörandet.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Socialdemokraterna har, som vi hört, en del invändningar mot trepartiregeringens hantering av laddningsansökningarna för Ringhals 3 och Forsmark 1. Det är i och för sig inte så konstigt. Socialdemokraterna har ständigt jagat på för att Sverige skulle bindas upp i ett så stort atomkraftsberoende som möjligt. Hade socialdemokraterna fått råda, hade vi väl nu i det närmaste haft 12 atomkraftverk och varit på väg mot 13, laddade och producerande atomsopor, som ingen vet vad vi skall göra med.

Villkorslagen behövdes inte, menade socialdemokraterna. I valrörelsen 1976 förklarade Olof Palme att avfallsfrågan var löst. Den hade AKA-utredningen klarat av. Var och en som läst AKA-utredningen visste att det inte var på det viset. Man hade inte klarat av den frågan i Sverige lika litet som i något annat land.

Senare gick man över till en annan linje: avfallsfrågorna var ingenting att bekymra sig för. Dem skulle man klara av någon gång i en ljusnande framtid, om bara de utmärkta vetenskapsmännen och teknikerna fick något 20-tal år på sig.

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens till-  
lämpning av vill-  
korslagen*

Bygg och ladda, bygg och ladda – det var budskapet. Att ifrågasätta detta budskap var näst intill fosterlandsförrädisk. Om man stoppade upp atomkraftsutbyggnaden skulle det leda till landets ruin och mörka undergång.

Regeringen tog under centerens ledning dess bättre seriösare på de här frågorna. Och att det inom regeringen var centern som härvidlag drev på är ingen hemlighet. Villkorslagen genomdrevs. De krav som där angavs skulle vara uppfyllda, innan laddningstillstånd gavs till nya atomkraftverk. Säkerheten fick inte nonchaleras.

Nu är trots allt tonen i den socialdemokratiska reservationen tämligen mild. Hilding Johanssons anförande var också försiktigt hållet. Det är stor skillnad gentemot de kända trumpetstötarna som fanns i motsvarande reservation och anförande i fjol. Detta har naturligtvis sin förklaring. Socialdemokraterna har nyligen bytt fot. Vad detta fotbyte i sak innebär är väl ännu inte med någon större klarhet uppenbart. Men man vill åtminstone ge sken av att man nu minsann också ser allvarligt på säkerhetsfrågorna.

Det var ett tag sedan socialdemokraterna ställde frågor i kammaren om när de aktuella atomkraftverken skall laddas. Tidigare duggade frågorna om energipolitiken tätt. Det var ett tag sedan man hörde något om den ansvarslösa miljonrullning som de färdiga atomkraftverken påstods åstadkomma. Man hör inte längre något om arbetslöshet och industrinedläggelse i den ansvarslösa energipolitikens släptåg. Det är så tyst.

Det är tyst också från moderater och folkpartister. Det som tidigare var ansvarslöst har blivit ansvarsfullt. Någoting har således hänt. Vi får se hur länge de nya insikterna står sig. Under tiden står de oladdade Ringhals 3 och Forsmark 1 och ruvar över sin tomhet. Ringhals 2 är avstängd, och det är osäkert när ens atomkraftsentusiasterna vill sätta i gång den igen. Barsebäck 1 står stilla minst ett halvår efter det att generatoren i en explosionsartad brand flugit i luften. Miljonerna rullar som aldrig förr.

Så står det till med de stora energidrömmarnas idiotsäkra flaggskepp. Och polismästarna kräver kulsprutepistoler och säkerhetsstyrkor för att kunna skydda folkets kraftverk mot folket självt. Atomkraftens problem är desamma som de alltid varit även i övrigt – olösta.

Socialdemokraternas reservation är mild i tonen. Någon tacksamhet över att Forsmark 1 och Ringhals 3 inte kom att laddas antyder den dock inte. I stället anklagas regeringen för att handläggningen hösten 1978 tog för lång tid. Det tycker inte jag. Det var bra att man tog tid på sig, och det var bra att man avlog laddningsansökningarna efter mycket krångel från folkpartister och moderater i regeringen.

Hur avfallet skulle förvaras visste man inte. Det vet man inte än. Det skulle ha varit ansvarslöst att skaffa oss atomsopor från ytterligare två reaktorer på halsen, innan vi vet vad vi skall göra med det avfall vi tyvärr redan har. Om socialdemokraterna i sin reservation skjutit in sig på att regeringen godtog uppdragsavtalet med Cogema, så skulle jag ha haft förståelse för detta. Det kan man nämligen sätta många frågetecken för. Men det gör man inte.

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens till-  
lämpning av vill-  
korslagen*

Med något slags sömngångaraktig eftersläpning från tidigare positioner tycker man i stället att det gick för långsamt att få fram beslut i deponeringsfrågan. Sanningen är ju den att socialdemokraterna på den tiden det begav sig ansåg att regeringen borde ha gett laddningstillstånd direkt utan några mellanliggande – som de så föraktligt kallade det – politiska borrhål.

I regeringen drev moderater och folkpartister länge ungefär samma linje. Den snabba laddning som de ville ha fram hösten 1978 och långt in på våren i år hörs det dock ingenting om nu sju månader senare. Någoting har således hänt.

Så kritiserar i reservationen den presskommuniké som de tre partiledarna lämnade när beskedet om att avslå laddningsansökningarna offentliggjordes. Det kan man göra. Den kommunikén är – det erkänner jag gärna – inget under av klarhet. Men kommunikén var inget regeringsbeslut. I regeringsbeslutet, som togs en vecka senare och som är fogat som underbilaga 3 till handlingarna i konstitutionsutskottets betänkande, finns inte de påtalade oklarheterna. Det är helt givet – det håller jag med Hilding Johansson om – att regeringen har det slutliga beslutsansvaret så länge detta inte är delegerat till underlydande myndighet.

Den tredje punkten i socialdemokraternas reservation gäller det så omskrivna papper som energiministern lät distribuera vid presskonferensen. Det är svårt att förstå uppståndelsen. Vid presskonferenser brukar man dela ut papper. Avsikten var att lämna klarläggande upplysningar om innebörden av en passus i det nyss nämnda pressmeddelandet. Denna passus hade följande lydelse:

”Den kompletterande geologiska undersökningen bör därför visa förekomsten av en tillräckligt stor bergsformation på aktuellt djup och med de egenskaper som KBS säkerhetsanalys i övrigt förutsätter.”

I det papper som distribuerades och som socialdemokraterna inte gillar gavs information av vad detta betydde. Så enkelt var det. Strax dessförinnan hade f. ö. Gösta Bohman förklarat att säkerhetsfrågorna var lösta till 99 %. Med sådana vilseledande uttalanden skadade det sannerligen inte med litet extra information. F. ö. har jag inte innan denna episod inträffade och blev så omtalad och utnyttjad som slagträ mot centern hört att någon på en presskonferens blivit anklagad för att ha lämnat extra information.

Vidare har jag svårt att förstå att socialdemokraterna som i övrigt klagat över att presskommunikén var oklar har invändningar mot att denna oklarhet skingrades på åtminstone en punkt.

Herr talman! Med förhoppning om en fortgående tillnyktring bland atomkraftsentusiasterna ber jag att få yrka bifall till utskottets skrivning.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare i debatten kritiserats för att jag har fört in politiska synpunkter vid behandlingen av det här ärendet. Vad skall man då säga om Bertil Fiskesjös inlägg?

När det sedan gäller sakfrågan, dvs. handläggningsordningen, måste jag

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens till-  
lämpning av vill-  
korslagen*

säga att det mot den bakgrund som Bertil Fiskesjö tecknade i sitt inlägg hade varit naturligt att låta regeringen avgöra ärendet utan det tillägg som finns i den här kommunikén. Från centerhåll skulle man väl över huvud taget inte kunna godta detta. Men är det så, Bertil Fiskesjö, att detta är en av de punkter där centern blev överspelad inom trepartiregeringen? Den saken kommer man inte ifrån bara genom att säga att det inte var något regeringsbeslut. Kommunikén är utfärdad av statsrådsberedningen. Såvitt jag förstår måste den ha godkänts av statsministern, som vid denna tidpunkt var Thorbjörn Fälldin – han är som bekant centerpartiets ledare. Den här formuleringen har alltså godkänts. Det står helt klart att formuleringen innebär att ärendet i sak flyttas över till en underordnad myndighet.

Om Bertil Fiskesjö vill vara med och kritisera detta så skall vi hjälpas åt. Men det är för sent, eftersom detta beslut redan har fattats.

När det sedan gäller presskonferensen är jag inte förvånad över att det delades ut papper, men jag trodde att det skulle vara statsministerns eller den samlade regeringens papper som delades ut vid detta tillfälle och inte papper med energiministerns personliga tolkning. Denna må han ha rätt att föra fram, men absolut inte på en regeringens presskonferens. Det senare innebär en bekräftelse av vad jag här påtalat som den stora bristen hos regeringen Fälldin, nämligen att man inte kunde hålla samman och uppträda som en enhet.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Hilding Johanssons gränsdragning mellan vad som skall anses vara en granskning av regeringen och vad som är politiska inlägg varierar alltefter tid och läglighet. Det kan man lätt konstatera genom att jämföra de mycket hårda politiska angrepp som riktades mot regeringen i den förra dechargedebatten och vad som ägt rum i dag. Av regeringsbeslutet framgår klart att det är regeringen som beslutar i laddningsfrågorna, och ingen har såvitt jag kan förstå ifrågasatt det.

Det papper som Hilding Johansson klagar över att Olof Johanssons informationssekreterare lät distribuera innehåller en rad punkter tagna från KBS. Dessa punkter anger de krav som skall uppställas. Jag hinner här inte redogöra för alla kraven, men jag kan läsa upp några. Krav nr 1 är:

”Bergförvaret skall anläggas i sådana bergarter att någon risk för framtida malmleining eller mineralutvinning ej kan komma i fråga.”

Jag kan inte tänka mig att Hilding Johansson eller några andra kritiker menar att vi skulle lägga atomsoporna där vi sedan skall gräva efter mineraler.

Krav nr 2 lyder:

”Bergförvaret skall anordnas så att det icke skärs igenom av sådana sprickzoner i vilka framtida bergörelser kan utlösas.”

Inte heller här tror jag att Hilding Johansson och andra kritiker har någon annan uppfattning och anser att vi skall placera atomsoporna i ett berg som rör sig fram och tillbaka eller där vi t. o. m. kan få jordbävningar.

Det tredje kravet är:

”Transporttiden för det vatten som strömmar genom förvarets berggrund till markytan skall bestämmas.”

Om vi får ett läckage i förvarets berggrund är det viktigt att vi vet att radioaktivitet inte går ut i grundvattnet.

Min taletid är nu slut, och jag hinner inte läsa upp de övriga kraven. De är av precis samma karaktär: sakliga upplysningar om oundgängliga krav på bergsformationen för att man över huvud taget skall kunna tänka sig att stoppa ned atomsoptorna i berggrunden.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Bertil Fiskesjö glider förbi det som var min kritik när det gäller Olof Johanssons kommuniké. Kritiken gällde inte innehållet – det har jag över huvud taget inte diskuterat – utan den gällde den omständigheten att det var energiministern och inte statsministern som delade ut detta papper.

Bertil Fiskesjö har läst upp regeringens beslut. Jag har i jämförliga delar läst upp regeringens kommuniké om laddningen. Varför fanns dessa punkter inte upptagna i den kommunikén? Varför distribuerades de genom energiministern?

När Bertil Fiskesjö säger att ingen kan tolka regeringens kommuniké på annat sätt än han gör vill jag fästa uppmärksamheten på att det i kommunikén står att tillstånd skall lämnas av regeringen, om kärnkraftsinspektionen kommer fram till den meningen att de sökande uppfyllt villkorslagen. Vi kan inte nonchalera denna presskommuniké – den är regeringens beslut.

Vi avvaktar med spänning vad den nuvarande regeringen kommer att göra på den här punkten, dvs. hur den kommer att tolka det beslut som åtminstone en del av dess medlemmar har deltagit i.

Får jag slutligen säga, herr talman, att här framträder Bertil Fiskesjö som den ende företrädaren för de borgerliga partierna. I hans anförande fanns mycket av kritik mot moderaterna och folkpartiet. Delar dessa partier den kritik mot sig själva som Bertil Fiskesjö nyss har framfört?

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Hilding Johansson tycker fortfarande att det är märkligt att föredragande statsrådet i ett ärende vid en presskonferens lämnar kompletterande uppgifter till de närvarande journalisternas sakliga upplysning. Jag tycker att hela den debatten är komisk. Den hade naturligtvis inte kommit i gång om man inte på sina håll hade ansett det förenligt med sina intressen att vrida detta så att man, med hjälp av en överväldigande dominans i pressen, skulle kunna åstadkomma hårda attacker mot centern. Det var ett rent politiskt motiv som låg bakom kritiken. Några sakliga skäl för den finns inte.

Vid regeringens presskonferenser sitter det en rad ledamöter från regeringen, statssekreterare och informationssekreterare. Informationer lämnas på olika sätt. Det är onekligen en utvidgning av utskottets granskningsverksamhet om vi i framtiden skall granska inte bara regeringsbesluten utan också de presskonferenser som regeringar av olika kulörer håller. Det blir en rätt

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens till-  
lämpning av vill-  
korslagen*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens till-  
lämpning av vill-  
korslagen*

stor granskningsuppgift, åtminstone när vi skall ta itu med alla de presskonferenser som den nu sittande regeringen har hållit.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Den borgerliga trepartiregeringen byggde på en orimlig förutsättning, nämligen den att tre partier med oförenliga uppfattningar i en viss bestämd och viktig fråga skulle kunna driva regeringssamarbete. Det var, som vi alla känner till, fråga om atomkraftens utbyggnad i Sverige.

Vi vet att moderaterna och folkpartiet i valkampanjen 1976 höll tyst om sin uppfattning om atomkraften, medan centern sade att atomkraften skulle avskaffas. Man lyckades på det sättet skrapa åt sig den erforderliga majoriteten för att kunna bilda regering. Och det gjorde man med denna inbyggda motsättning.

När frågan blev akut hösten 1978 och man inte längre kunde slingra sig fram som man hittills hade lyckats med, inträffade det som har givit upphov till denna debatt. Moderater och folkpartister ville ladda och fortsätta att bygga ut kärnkraftverken, medan centern med sina löften bakom sig ville stoppa och avveckla kärnkraftverken. Oförenligheten kom i öppna dager.

Det riktiga hade naturligtvis varit att regeringen hade avgått med en ärlig deklaration i frågan. Vad hände i stället? Jo, man försökte fortfarande slingra sig fram. Vi fick under några veckor bevittna ett ömkligt skådespel med uttalanden som kunde tolkas på olika sätt beroende på vilket regeringsparti som för tillfället uttalade sig. När man slutligen hade bestämt sig och gick ut med den omtalade kommuniken sköt man över ansvaret på en myndighet, statens kärnkraftinspektion. Det var, som Hilding Johansson har framhållit, ett oacceptabelt handlingsätt.

Vi har också energiministerns agerande när det gäller den omtalade promemorian. Jag känner stor sympati för Olof Johanssons och andra centerpartisters ärliga motstånd mot kärnkraften både i och utanför regeringen, men man kan inte rida på två hästar samtidigt. Man kan inte liera sig med företrädare för storfinans och kärnkraftsutbyggnadsintressenter och samtidigt försöka driva igenom ett motstånd mot en sådan här energipolitik. Då går det som det går, och vi får detta från konstitutionell synpunkt absolut felaktiga uppträdande. Det blir inga klara besked från regeringen. Det blir försök från enskilda ministrar att föra fram synpunkter som inte hela regeringen står bakom. Detta är inte tolerabelt.

Vi kommer därför från vpk:s sida att stödja den socialdemokratiska reservationen, inte därför att vi tycker att socialdemokraternas agerande har ingivit respekt – tvärtom. Vi kommer väl ihåg Olof Palmes tal om politiska borrhål i samband med oktoberhändelserna. Nu, hundratals meter borrhål och flera månader senare, vet vi att man fortfarande är väldigt osäker. Vi vet också att mot en överväldigande expertis av geologer och andra har statens kärnkraftinspektion fattat ett beslut som skarpt kan kritiseras. Det hör emellertid inte till just den här debatten.

Vpk:s uppfattning om atomkraftens utbyggnad i Sverige är klar: Vi är motståndare till fortsatt utbyggnad. Vi vill att kärnkraftsanläggningarna skall

avvecklas. Men vi måste framför allt kritisera det konstitutionella sjabbet som har bedrivits av trepartiregeringen i denna fråga. Därför kommer vi att stödja den socialdemokratiska reservationen.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Oswald Söderqvist sade att det var orimligt att bilda en regering när man i utgångsläget var oense om en fråga. Vid regeringsbildningen och i regeringsförklaringen klarade man upp även den frågan, låt vara temporärt. Och i övrigt drev man en mycket framgångsrik politik. Vad som är att lägga märke till är alla de viktiga beslut i energifrågan som en enig trepartiregering förelade riksdagen.

Efter allt det förberedelsearbete som var nödvändigt kom man sedan fram till en punkt där det inte längre var möjligt att uppnå enighet. I slutskedet gällde det frågan om folkomröstning. Då föll regeringen. Jag kan inte inse, Oswald Söderqvist, vad det har varit för förgripligt i detta.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag sade att det fanns en fråga där man inte kunnat enas. Det är alldeles riktigt som Bertil Fiskesjö säger att i alla andra frågor har man på grund av sin gemensamma borgerliga ideologi mycket väl kunnat samsas, men oenigheten i denna enskilda fråga var inbyggd från början. Där hade man oförenliga ståndpunkter, och man gick ut till svenska folket och väljarna utan att klart redovisa sina skilda uppfattningar. Det var ett oärligt handlande.

När man inte kunde lösa motsättningarna borde regeringen ha avgått med en ärlig deklaration. I stället blev det diskussioner under flera veckor, motstridiga uppgifter, påpekanden hit och dit. Moderaterna gjorde en tolkning, centerns förespråkare gjorde en annan tolkning. Det skapade ingen respekt för regeringsmakten eller för politiken över huvud taget. Anledningen var denna oförenliga motsättning, som man inte kunde överbrygga. Att man sedan så småningom efter mycket sjabbet tvingades avgå är en annan sak. Men det hade varit ärligare och riktigare att på ett tidigare stadium ställa upp för var sin ståndpunkt och inte försöka rädda regeringen genom olika turer fram och tillbaka. Det är mot detta som den konstitutionella kritiken måste riktas.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Regeringen fattade ända in i slutskedet beslut som den gemensamt stod för. Men när den kom i det läget att det inte längre var möjligt att fatta beslut som samtliga partier kunde stå för upplöstes regeringen. Det är den korrekta beskrivningen av vad som hände.

Oswald Söderqvist har liksom många andra fångats upp av den, naturligtvis med vissa bestämda syften, mycket snedvridna och upphetsande presspropaganda som förekom under slutskedet av regeringen Fälldin.

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens till-  
lämpning av vill-  
korslagen*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringens tillämpning av villkorlagen anmäl-  
da talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens  
handläggning av det s. k. B3LA-projektet m. m.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det träder fram ett alldeles bestämt mönster i regeringens  
handläggning av B3LA-ärendet. Det är ett spel med många agerande. Det är  
inget tvivel om att försvarsminister Eric Krönmark är huvudaktören. Vid  
hans sida träder fram andra ledamöter av regeringen. Vid ett tillfälle kom  
industriminister Åsling att placera sig i det starkaste strålkastarljuset. På  
scenen träder också fram företrädare för flygvapnet, försvarets materielverk,  
särskilt huvudavdelningen för flygmateriel, och flygindustrin. Samspelet  
mellan dessa grupper och försvarsminister Krönmark faller i ögonen. Eric  
Krönmark har den mycket bestämda ambitionen att driva igenom ett beslut  
om B3LA. Han får stöd av vissa regeringsledamöter, medan andra är  
skeptiska. Man märker besluts kampen och besluts kampen inom regeringen.  
Spelet förlängs med den ena akten efter den andra.

Inom konstitutionsutskottet har vi granskat detta spel med hänsyn till  
handläggningen från regeringens sida. Andra agerande har det inte legat  
inom vår kompetens att granska. Självfallet har vi inte heller lagt försvars-  
politiska, sysselsättningspolitiska och ekonomiska synpunkter på ärendet.  
Jag vet emellertid att B3LA-ärendet granskas även från andra utgångspunk-  
ter än konstitutionsutskottets.

När jag nu tar upp några av punkterna i granskningen är det naturligt att  
erinra om att regeringen i mars 1977 hade tillkallat en särskild beredning, den  
s. k. B3LA-beredningen. Den lade fram sin rapport till försvarsministern den  
14 oktober 1977. Enligt denna rapport fordrades för ett genomförande av  
anskaffningsalternativet B3LA ett rampåslag på ca 300 milj. kr. per år till den  
ekonomiska ram som ingick i försvarsbeslutet 1977. Alternativet A 20, som  
också fanns, krävde antingen ett rampåslag på 100 milj. kr. per år eller  
motsvarande omplacering inom ramen.

Under tiden som B3LA-utredningen arbetade besökte chefen för materiel-  
verkets huvudavdelning för flygmateriel generalen S. O. Olin de italienska  
myndigheterna för att förklara den svenska inställningen i en helt annan  
fråga. Enligt de uppgifter som utskottet har fått fick han då kännedom om att  
italienarna höll på att studera ett nytt flygplan, som var mycket likt  
B3LA-konceptet i fråga om bl. a. operativa krav. Han rapporterade detta till  
försvarsdepartementet. Dessförinnan hade statssekreteraren Gunnar Nord-  
beck i försvarsdepartementet och dåvarande försvarsstabschefen, nuvarande  
överbefälhavaren Lennart Ljung blivit inbjudna att besöka Rom. Det besöket  
ägde rum på hösten 1977. Jag vill här gärna skjuta in att Gunnar Nordbeck för  
utskottet har framhållit att syftet inte var att diskutera flygplansfrågan utan  
att få del av den italienska synen på den säkerhetspolitiska situationen i  
Medelhavet och besöka några militära enheter. Statssekreteraren bad emel-  
lertid på grund av generalen Olins rapport att få information om hur det

tilltänkta italienska flygplanet såg ut.

Det är svårt att av det material som stått till utskottets förfogande klart ange vem som tog initiativet till dessa italienska kontakter. Politiskt måste emellertid försvarsministern vara ansvarig för dem. En av våra anmärkningar är att han inte tog upp frågan i regeringen och att regeringen inte fattade något beslut i ärendet förrän långt senare. Först i mars 1978 finns det ett regeringsbeslut i ärendet. Det är anmärkningsvärt att det inte föreligger något regeringsbeslut tidigare, utan att ärendet behandlats som en intern angelägenhet inom försvarsdepartementet och försvarets materielverk. Med hänsyn både till de utrikespolitiska inslagen i ärendet och till B3LA-ärendets känslighet och stora politiska vikt hade det varit en skyldighet för försvarsministern att på ett tidigare stadium få ett regeringsbeslut i ärendet.

Medan dessa italienska förhandlingar ägde rum arbetade man inom försvarsdepartementet ut en proposition om forskning och utveckling för flygvapnet. Utskottet noterar enhälligt att innehållet i den inte på en central punkt återspeglar det verkliga förhållandet. Propositionen talar om ett avtal. Vad som förelåg var emellertid ett erbjudande genom en offert från Saab-Scania. Eric Krönmark har i en senare interpellationsdebatt hävdat att det fanns "ett avtalsmässigt tillstånd" med industrin vid den tidpunkt då propositionen förelades riksdagen. Inom konstitutionsutskottet är vi emellertid eniga om att det var en brist i propositionen på denna punkt. Majoriteten avfärdar det hela med att skriva: "Det har emellertid enligt utskottets mening inte framkommit någon omständighet som gett anledning till antagande att denna brist skulle ha påverkat riksdagens ställningstagande i frågan." Om detta vet vi självfallet inget. Oavsett detta måste man emellertid hävda, som sker i den socialdemokratiska reservationen, att det är av största betydelse för riksdagens ställningstagande och allmänhetens information att innehållet i ett regeringsförslag rätt återspeglar de verkliga förhållandena. En av våra kritikpunkter är just den allvarliga brist som vidlåder propositionen på denna punkt.

Det finns även andra brister. Låt mig här för sammanhangets skull erinra om två beslut som regeringen fattade den 12 januari 1978. Det ena var att försvarsministern bemyndigades att tillkalla flygindustrikommittén. Det andra beslutet var att regeringen uppdrog åt materielverket att med berörda industrier genomföra slutliga förhandlingar om villkoren för fortsatt utvecklingsarbete m. m. på B3LA och A 20 fram till den 1 juli 1979. Vidare förutsattes en samtidig beställning av JA 37. Den 2 februari hemställde materielverket i skrivelse till regeringen att få beställa utvecklingsarbete på B3LA och A 20 enligt uppdraget den 12 januari. Sedan lämnades den tidigare nämnda propositionen den 23 februari. Den 11 april justerade försvarsutskottet betänkandet i frågan. Den 26 april debatterades frågan i kammaren och fattade riksdagen sitt beslut. Redan den 13 april hade emellertid regeringen beslutat bemyndiga materielverket att beställa utvecklingsarbete på B3LA och A 20.

Det är anmärkningsvärt, herr talman, att regeringen fattade detta beslut, innan riksdagen hade fattat sitt beslut. Även om i detta sammanhang

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjänsteutövning m. m.*

*Regeringens handläggning av det  
s. k. B3LA-projektet m. m.*

försvarsutskottet är en viktig instans är det väl ändå kammaren som fattar riksdagens beslut. Det hör också till det anmärkningsvärda att regeringen förcerade handläggningen av B3LA-frågan på det sätt som skedde, samtidigt som den förklarade att den eftersträvade handlingsfrihet. Det fanns en tydlig motsättning i regeringens handläggning. Å ena sidan talade man om att bevara handlingsfriheten. Å andra sidan ser man försvarsministerns iver att pressa fram B3LA-alternativet.

Regeringen gjorde vidare en koppling mellan B3LA-projektet och beställningarna av JA 37 som är anmärkningsvärd.

Dagen efter riksdagsbeslutet hemställde materielverket i skrivelse till regeringen att få beställa serietillverkning av JA 37. Underlaget var ett erbjudande som Saab hade lämnat i december 1977 och som senare formaliserades genom en offert. Den 18 maj beslutade regeringen att bemyndiga materielverket beställa delserie 2 av JA 37. Samtidigt kopplade man mycket hårt samman Jaktviggenkostnaderna med B3LA-arbetet. I detta sammanhang skall jag inte ta upp en diskussion om vilka alternativ som skulle ha blivit billigast. Det ingår inte i KUs uppdrag att granska sådana ekonomiska frågor. Ur handläggningssynpunkt är emellertid det intressanta att man kombinerade Jaktviggen och B3LA-utvecklingen på ett sådant sätt att man satsade på B3LA-utvecklingen, utan att riksdagen hade fattat beslut om B3LA. Man talade om att skapa handlingsfrihet, men i själva verket riskerade man genom handläggningen att binda riksdagen vid B3LA. Om regeringen ville göra en sådan koppling mellan Jaktviggen och B3LA skulle den ha skaffat sig ett beslut i riksdagen som grund för detta. Denna koppling skulle klart ha framgått av propositionen, eller också skulle regeringen ha kommit med en ny proposition. Nu gick man förbi riksdagen på ett sätt som är anmärkningsvärt.

Samtidigt som flygindustrikommittén arbetade och utvecklingsarbetet på B3LA pågick inom Saab förhandlade materielverkets huvudavdelning för flygmateriel under våren och sommaren 1978 med italienska myndigheter om möjligheterna av gemensam attackflygplansutveckling eller gemensamt köp av vissa flygplanskomponenter. Denna lösning av flygplansfrågan underställdes inte riksdagens prövning, trots att det försiggick regelrätta förhandlingar.

Under förra delen av september 1978 – enligt uppgift den 13 september – fick försvarsministern en rapport om utfallet av dessa förhandlingar. Därvid konstaterades att några förutsättningar för ett gemensamt utvecklingsarbete med Italien avseende en flygplanstyp i sin helhet eller beträffande vissa komponenter inte fanns. Enligt uppgift av Gunnar Nordbeck inför utskottet deltog i detta samtal försvarsministern, statssekreteraren i försvarsdepartementet, general Olin från huvudavdelningen och några av hans medarbetare. I en artikel den 16 november 1978 i Svenska Dagbladet berättar Eric Krönmark: "Ungefär en månad före trepartiregeringens avgång gav jag ett muntligt uppdrag till myndigheterna att undersöka om det fanns möjligheter att reducera kostnaderna för B3LA."

Detta uppdrag är mycket uppseendeväckande. Här arbetade en parlamen-

tarisk utredning på regeringens uppdrag. Här försiggick med regeringens stöd ett utvecklingsarbete inom Saab. Försvarsministern gav ett nytt utredningsuppdrag till en myndighet. Det skedde i muntlig form och utan att den parlamentariska utredningen, såvitt jag har mig bekant, blev underrättad. Detta strider mot den administrativa ordning vi har i Sverige. Det är ännu mera anmärkningsvärt att försvarsministern gav detta uppdrag till en myndighet utan att det förelåg något beslut i regeringen. Detta är ministerstyre. Försvarsministern är nämligen inte regeringen i en fråga som denna.

Majoriteten inom utskottet avfärdar detta med orden:

”Utskottet har inte funnit fog för kritik mot den förre försvarsministern i de angivna hänseendena.”

Det är en lika magistral som innehållslös mening.

I början av september 1978 inträffade en annan händelse som också bör uppmärksammas. Industriminister Nils Åsling besökte tillsammans med medarbetare en flygplansmessa i England som ägde rum 4–10 september. I anslutning härtill gjorde han ett utspel som lät mycket tala om sig på sin tid. Det var ett nytt flygplansalternativ som han förde fram. Han kritiserade både B3LA-konceptet och Viggentanken. Populärt kallas detta nya flygplansalternativ Åslingen.

Detta utspel är anmärkningsvärt. Här trampade industriministern in i ett annat departement. Han gjorde det inte vid ett regeringssammanträde eller under någon intern överläggning, utan han förde fram sitt uppslag till offentligheten. Det får väl närmast tolkas som ett tecken på att regeringen höll på att sönderfalla att ungefär samtidigt som försvarsministern gav ett eget uppdrag åt en myndighet gjorde industriministern ett utspel i försvarsfrågan. Från handläggningssynpunkt är det anmärkningsvärt.

Så kom det som jag har uppfattat som den näst sista akten i spelet. Den 14 november 1978 överlämnade flygindustrikommittén sitt betänkande till försvarsministern. Den 17 november kom en skrivelse från chefen för försvarets materielverks huvudavdelning för flygmateriel till den nuvarande försvarsministern. Den innehöll ett nytt underlag avseende ett lätt attack- och skolflygplan, en variant av B3LA med benämningen SK 38/A 38. Det uppdrag Eric Krönmark hade gett den 13 september 1978 hade verkställts. Huvudavdelningen för flygmateriel inom materielverket hade omvandlat B3LA till SK 38/A 38 utan att den hade fått något regeringsuppdrag till detta och utan att flygindustrikommittén informerats. Presentationen skedde i ett handbrev från generalen Olin. Försvarsminister De Geer behandlade det som vore det en officiell framställning. I förhållande till mycket som inträffat är det en liten sak, men det var ändå fel.

Sammanfattar jag det föregående måste jag konstatera att handläggningen av B3LA-ärendet rymmer flera allvarliga ting. Man kan hänvisa till försvarspolitiska, utrikespolitiska, sysselsättningspolitiska, industripolitiska och andra förhållanden. Dessa försvarar dock inte de grova felaktigheterna i handläggningen. Resultatet av den beslutskamp och beslutskräp som kännetecknade regeringen Fäldin i denna fråga har blivit en mycket lång

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

handläggningstid för ärendet. Mycket av besväret med handläggningen skulle inte ha kommit om regeringen Fälldin tidigare hade kunnat ta ståndpunkt, och framför allt om den dåvarande försvarsministern för egen del hade kunnat skriva av tanken på B3LA tidigare.

Den långa handläggningstiden har fört med sig allvarliga samhällsekonomiska konsekvenser och åstadkommit stor ovisshet och oro hos de berörda företagen och deras anställda. Den har också kraftigt försvårat företagets planering och fördröjt en nödvändig omställning av produktionen.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Att döma av den socialdemokratiska reservationen beträffande detta avsnitt i konstitutionsutskottets dechargebetänkande och av det anförande som Hilding Johansson just har hållit kan man inte tolka det som sagts och gjorts som någonting annat än ett led i den socialdemokratiska kampanjen mot det svenska försvaret, en kampanj som bedrivits med olika medel under tio år nu och som undan för undan lett till allvarliga försämringar av det svenska försvarets möjligheter att klara sin uppgift: att vara en garant för vår alliansfria utrikespolitik och att värna om vårt lands trygghet och oberoende.

Men dagens debatt skall rimligtvis handla om de konstitutionella aspekterna på B3LA-ärendet, och låt mig därför börja med frågan om kopplingen mellan Jaktviggen och B3LA, som här har berörts.

De förhandlingar med industrin som fördes hösten 1977 ledde till att industrin erhölet ett s. k. takpris för serietillverkningen av Jaktviggen under förutsättning att utvecklingsarbetet i fråga om B3LA inte avbröts. Det skulle helt naturligt bli billigare att tillverka Jaktviggen, om de tekniker och andra som var inblandade också kunde arbeta med att projektera B3LA. Ett sådant här resonemang är ingenting nytt eller ovanligt. Motsvarande överväganden gjordes på den tiden Viggen var aktuell för tillverkning, och det projektets huvudmän var ju socialdemokrater. Det framgår f. ö. alldeles klart att man måste ta sådana hänsyn och göra sådana bedömningar i den vitbok som den förre socialdemokratiska statssekreteraren i försvarsdepartementet gav ut 1972, System 37 Viggen. Den rekommenderar jag rent allmänt sett till läsning, herr talman, eftersom socialdemokraterna nu gör ett antal påhopp vad avser handläggningen av B3LA-projektet. När man har läst den skriften hörs klirret från det myckna glas som gått sönder i det glashus socialdemokraterna sitter i ganska så tydligt.

I propositionen 1977/78:95 redogjordes för vad som förevarit i förhandlingarna med industrin, och därvid användes uttrycket "avtal" för det tillstånd som då rädde i fråga om arbetet på att dels tillverka Jaktviggen, dels projektera B3LA. Detta uttryck var måhända mindre väl valt. Det medgav också den som kontrasignerat propositionen, dåvarande försvarsministern Eric Krönmark, bl. a. i den interpellationsdebatt i riksdagen som ägde rum den 4 december 1978.

Men om detta kan dock sägas att det handlade om ett avtalsmässigt tillstånd, eftersom den avgivna offerten var bindande från industrins sida. I

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

det sammanhanget skulle jag vilja rekommendera herr Johansson att studera den nya avtalslag som vi har och som han varit med om att rösta fram. Då får han säkert helt kristallklart för sig att det här de facto rörde sig om ett avtal, men det borde naturligtvis ha formulerats på ett annat sätt. Det intressanta är, herr talman, att det i den socialdemokratiska reservationen görs gällande att den här formuleringen kunde ha påverkat ärendets handläggning. Jag vill då fråga: På vilket sätt? Reservationen ger inte något som helst belägg för detta. Den ger ingen antydning om vilket slag av påverkan det skulle ha handlat om. Vilka andra överväganden skulle den socialdemokratiska riksdagsgruppen ha gjort, om det hade stått "avtal" eller "avtalsmässigt tillstånd"? Jag frågar detta, för det bör vi få besked om i dag. Ge några exempel, herr Johansson! Hur hade socialdemokraterna i så fall handlat? Kan man inte ge ett svar på detta, så skall man nog akta sig för att framföra kritik av det slag som vi nu har fått ta del av.

När det sedan gäller frågan om förre industriministern Nils Åslings uttalande om ett nytt plan, den s. k. Åslingen, alltså ett nedbantat flygplansprojekt, kan man väl knappast förmena ett statsråd att uttala sig om frågor som visserligen inte direkt faller inom det egna departementets domvärjo, men som har ett stort allmänpolitiskt intresse och på vilket man förvisso också, såsom i det här fallet, kan anlägga industripolitiska aspekter. Några konstitutionella aspekter har jag svårt att finna, såvida inte socialdemokraterna vill belägga alla statsråd med munkavle i alla frågor som inte gäller det egna departementet. Är det måhända erfarenheter från den tid då socialdemokraterna satt i regeringsställning som föranleder sådana önskemål från de socialdemokratiska reservanternas sida?

Det har gjorts gällande att de sonderingar som ägde rum med Italien i syfte att pressa kostnaderna för B3LA-projektet skulle ha varit märkliga. Jag betraktar det tvärtom som mycket lovvärt att sådana strävanden har förekommit. Kontakterna med Italien grundar sig ju på ett samarbetsavtal med Italien, slutet 1976 av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. När man blev på det klara med att det fanns intresse av ett samarbete med Italien var det naturligt att man tog upp den frågan med den dåvarande försvarsministern. Några förhandlingar, herr Johansson, fördes icke med Italien förrän regeringen i mars 1978 hade bemyndigat försvarets materielverk att teckna ett annexavtal av det slag som förutses i det avtal som den socialdemokratiska regeringen slöt 1976. Såvitt jag förstår har man alltså handlat helt korrekt. Att den här saken skulle kunna föranleda kritik är väldigt svårt att förstå. Rimligtvis måste det vara bra att försöka ta initiativ till utländskt samarbete för att få ned kostnaderna. Och, herr Johansson: Vad hände när det gällde försäljningen av Viggen som den socialdemokratiska regeringen försökte sig på för några år sedan? Jo, då tog man en lång rad kontakter med andra länder och ställde mycket långtgående garantier just för att kunna sälja och få ned priserna. Socialdemokraterna bör därför vara väldigt försiktiga med att rikta kritik mot den här handläggningen.

Sedan är det en annan sak som Hilding Johansson gör stort nummer av, och dess värre far han med osanna uppgifter, vilka också återfinns i den

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

socialdemokratiska försvarsmotionen till årets riksdag. Man menar att Eric Krönmark när han träffade representanter för dem som var berörda av B3LA-projektet den 13 september 1978 skulle ha beställt ett nytt flygplan. Detta är icke sant, vilket alldeles klart framgår av den utfrågning som gjordes i konstitutionsutskottet med statssekreterare Gunnar Nordbeck. Utfrågningen finns upptagen stenografiskt och är tryckt i utskottsbetänkandet. På s. 240 står det alldeles klart uttryckt att man diskuterade den uppkomna situationen, varvid det framkom att något samarbete med Italien inte var aktuellt. Sedan citerar jag: "Då uppmanade Krönmark Olin" – alltså chefen för försvarets materielverks huvudavdelning för flygmateriel – "att på allt sätt försöka få ner kostnaderna för B3LA." Detta är alltså den ordagranna lydelsen. Det är klart att herr Johansson och de socialdemokratiska motionärerna kan beskylla statssekreterare Nordbeck för att ljuga. Gör då det! Här står det kristallklart vad det handlar om, och då skall man inte skriva att det är fråga om en beställning från herr Krönmarks sida av ett nytt flygplan. Jag tycker tvärtom att herr Krönmark är värd en eloge för att han i detta läge på allt sätt försökte få ned kostnaderna för det flygplan som man då projekterade, dvs. spara så mycket pengar som möjligt.

Sedan sade herr Johansson att regeringen förbigått riksdagen genom att redan den 13 april ge bemyndiganden om att fortsätta arbetet med B3LA. Riksdagsbeslutet kom ju först några veckor senare. Detta är en sanning med största modifikation. Det som hände den 13 april var att regeringen lät myndigheterna använda gamla och redan beslutade bemyndiganden för fortsättningen av arbetet med B3LA. Det var alltså inte fråga om några nya bemyndiganden utan om gamla. Och detta måste man väl ändå i all rimlighets namn ha rätt att göra.

Får jag sedan beträffande anmärkningen att chefen för försvarets materielverks huvudavdelning för flygmateriel inte bör kommunicera direkt med departementet utan via verkets centrala ledning säga att jag inte alls kan förstå den anmärkningen. Jag råkar sitta med i styrelsen för försvarets materielverk och det är i hög grad en rimlig och lämplig praxis att kontakterna sker huvudavdelningsvis direkt med departementet i de allra flesta frågor. Men jag kan inte förstå vad konstitutionsutskottet har med försvarets materielverks verksamhet att göra. Den saken faller rimligtvis utanför vårt kompetensområde.

Till slut, herr talman. Socialdemokraterna har i slutklämmen i sin reservation en skrivning där de menar att den utdragna handläggningstiden när det gäller detta ärende medför allvarliga samhällsekonomiska konsekvenser och har åstadkommit stor ovisshet och oro hos berörda företag och deras anställda.

Herr talman! Det är så sant som det är sagt. Men om riksdagstryck kunde rodna skulle det göra det när det fick sådant på pränt. Huvudansvariga för den olyckliga utvecklingen av det svenska försvaret, som inneburit en kontinuerligt minskad sysselsättning i berörda industrier, är ändå just socialdemokraterna. Jag tycker inte att de har bidragit till någon positiv lösning av flygplansfrågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till förslagen i utskottets betänkande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Enligt Anders Björck finns inga kritikpunkter. Försvarsministern har skött det här helt riktigt från början till slut. Ändå blir det nog inget B3LA.

Sedan tycker jag nog – och jag ber, herr talman, om ursäkt om jag talar rent ut – att med Anders Björcks inlägg kom det in ett demagogiskt inslag i den här debatten som vi tidigare i dag inte har haft. Han beskyller mig för att tala osanning. Låt mig ta upp det som jag hinner med på den korta stund som jag nu har till förfogande. Jag läser vad Eric Krönmark själv har anfört i Svenska Dagbladet – och enligt Anders Björck har Eric Krönmark aldrig sagt någonting som inte är sant. Kanske det heller inte någon gång stått någonting i Svenska Dagbladet som inte är sant. Jag har använt den källa som man enligt källkritisk handledning skall utnyttja vid sådana tillfällen. Eric Krönmark anförde:

”Ungefär en månad före trepartiregeringens avgång gav jag ett muntligt uppdrag till myndigheterna att undersöka om det fanns möjligheter att reducera kostnaderna för B3LA.”

Det skulle vara intressant om Eric Krönmark eller Anders Björck kunde förneka detta. Det innebär ett uppdrag till en myndighet. Jag anser att det skulle ha förankrats i regeringen innan det gavs. Det är ambitiöst att pressa ned kostnaderna – det är rent av en skyldighet för en försvarsminister – men det bör ske på ett sådant sätt att handläggningen stämmer med regeringsformen.

Sedan har jag inte sagt annat än – och nu läser jag ur manuset till mitt huvudanförande – att det var på detta sätt som man fick fram det nya alternativet. Det var den order som försvarsministern hade gett som verkställdes på det sättet att man fick det nya flygplanet.

Jag tror att jag också hinner säga något om Nils Åslings beteende. Låt mig helt enkelt konstatera att jag inte vill förbjuda något statsråd att föra fram sina meningar, men jag tror att sådant i en flerpartiregering i hög grad bidrar till att en sådan regering sprängs. Där får man nog ha som utgångspunkt att man skall hålla sig inom sitt departement. Vi socialdemokrater har inte några dåliga erfarenheter därvidlag, eftersom vi under de senaste åren satt ensamma i regeringsställning. Det var inte våra erfarenheter som ledde fram till vårt ställningstagande, men jag vill konstatera att Nils Åslings utspel är anmärkningsvärt ur parlamentarisk synpunkt.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har nu en konstitutionell debatt om handläggningen av B3LA-projektet. Då är det naturligt att vi från konstitutionell synpunkt

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

försöker bedöma det statsråd som här är föremål för uppmärksamhet. Jag har inte, med undantag av den något otydliga formuleringen, hittat något förfarande som skulle vara inkorrekt, och det har inte heller konstitutionsutskottets majoritet gjort. Det intressanta är ju om det här har förekommit ministerstyre. Enligt min mycket bestämda uppfattning har det i denna fråga inte förekommit något ministerstyre.

Det måste nämligen vara inte bara en rättighet utan rent av en skyldighet för ett statsråd att, när han träffar medarbetare inom sitt departement och befattningshavare inom underlydande verk, kunna säga till dem – kalla det ett muntligt direktiv, om nu det uttrycket är så intressant – att de skall pressa kostnaderna, göra vad de kan och inte spara några ansträngningar för att se till att verksamheten blir så billig som möjligt. Jag har en känsla av att alla statsråd ständigt har givit sådana muntliga direktiv – om uttrycket skall anses vara korrekt. Jag förmodar att de gör det nästan varje dag. Herr Hilding Johanssons partivänner gjorde det säkert ständigt. Statsråd i den borgerliga regeringen gjorde det också – det vore konstigt om det icke skedde. Men detta innebär icke ministerstyre. Då skulle det krävas att det var fråga om detaljerade anvisningar för att lå fram en ny flygplanstyp, men det rörde det sig ju inte om i detta konkreta fall.

Det var i stället på det sättet att man inom försvarets materielverk satte sig ned och funderade på om det fanns någon lösning som kunde tillgodose dessa uppmaningar om kostnadsbesparingar. Då kom man fram till att det fanns olika alternativ, som naturligtvis återkom och i vanlig ordning underställdes regeringen. Det är såvitt jag kan förstå en helt korrekt väg att gå.

I annat fall skulle vi på detta område få en byråkrati som vore alldeles orimlig och som skulle försvåra all kommunikation mellan statsråd och vederbörande underlydande ämbetsverk. Man kan alltså inte göra den koppling som här görs – en koppling som jag mycket bestämt reagerat emot. Den 13 september gavs det inga direktiv från Eric Krönmarks sida att det skulle tas fram ett flygplan benämnt SK 38/A 38 eller någonting liknande. Det diskuterades fram på en helt annan nivå och återkom sedan till regeringen för bedömning.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först konstatera att vi aldrig har diskuterat materielverkets styrelses handläggning av ärendena. Det ligger inte inom vårt kompetensområde. Det vi från socialdemokratiskt håll har riktat kritik mot är försvarsministern De Geers handläggning av det handbrev som generalmajor Olin skickade. Men jag personligen hoppas att man kan komma fram till ändrade relationer mellan materielverket och försvarsdepartementet.

Det jag kallar ministerstyre får ses mot bakgrund av den situation som förelåg. Det fanns en parlamentarisk utredning, tillsatt av regeringen, och inom Saab pågick ett utvecklingsarbete med regeringens stöd. I denna situation hade det, om försvarsministern ville ha en ny inriktning på ett utredningsarbete, varit naturligt att ta upp frågan i regeringen, så att regeringen hade givit nya direktiv till kommittén eller fattat ett annat

regeringsbeslut. Med hänsyn till frågans politiska tyngd och den situation som i övrigt förelåg var det enligt min mening fel av försvarsministern att på detta enkla sätt handskas med frågan.

Det var hans skyldighet att pressa ned kostnaderna – därom kan vi vara överens. Men det hade kunnat ske på ett riktigt sätt, genom att försvarsministern hade tagit upp frågan i regeringen och det hade blivit ett regeringsbeslut. Det skulle jag inte ha kritiserat från formella utgångspunkter. Men jag skulle ha talat om att det hade skapats en parallellutredning, vilket strider mot den praxis som vi har inom svenskt utredningsväsende – men det är en annan sak. Men nu skedde inte detta, utan Eric Krönmark satt i ett samtal och gav dessa synpunkter. Och det är väl inget tvivel om att det ur detta samtal har vuxit fram den nya flygplansvariant som sedan presenterades. Om inte Eric Krönmark hade haft samtalet, är det knappast troligt att materielverket hade kommit fram med detta alternativ, som plötsligt dök upp ett par tre dagar efter det att flygindustrikommittén hade presenterat sina förslag.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hilding Johansson säger att en statlig utredning arbetade samtidigt som uppmaningarna att pressa kostnaderna gavs av försvarsminister Krönmark. Det är riktigt – herr Johansson tänker på FLIK, flygindustrikommittén. Nu är det bara att denna utredning hade att syssla med allt utom just med B3LA – den hade till uppgift att utreda vad som skulle komma att hända om man inte byggde B3LA. Alla partier var eniga om att FLIK skulle ha just denna uppgift. Att ge tilläggsdirektiv till FLIK om B3LA skulle alltså ha varit helt felaktigt från försvarsminister Krönmarks sida i det läget.

Hade det då blivit ett annat flygplan om herr Krönmark inte hade bett de berörda personerna att försöka sänka kostnaderna? Ja, med all sannolikhet. Det stod helt klart att de ekonomiska ramarna var mycket pressade. I det läget var det väl alldeles naturligt att man inom försvarets materielverk använde sig av alla upptänkliga medel och all tänkbar idériakedom för att försöka få fram ett flygplan som blev billigare och som någorlunda rymdes inom de ramar man då hade att diskutera.

Detta är, herr talman, ingenting unikt när det gäller ett flygplansprojekt som ändras gång på gång. Får jag bara citera ur förordet till skriften "System 37 Viggen" som utgavs av försvarsdepartementet år 1972. Det hade skrivits av den dåvarande socialdemokratiska statssekreteraren Anders Thunborg. Han säger att man började med att låsa fast vissa prestandakrav. Men sedan säger han ordagrant: "Däremot har tidpunkten för produktionsstart, leveranstakt, kontraktsformer och frågan om projektets fullföljande över huvud taget prövats vid skilda tillfällen mot bakgrund av då aktuella kostnadsprognoser och förvarspolitiska bedömningar."

Gång på gång ser man i denna intressanta skrift hur den dåvarande socialdemokratiska regeringen tvingades ändra på de olika krav som man kunde ställa på ett sådant här plan. Av det ursprungliga, som hade

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

presenterats på ett mycket tidigt stadium genom hemliga informationer till dåvarande statsutskottet, blev det inte särskilt mycket kvar när man väl var framme vid det slutgiltiga planet.

Detta är ingenting att kritisera. Det är naturligt när det gäller ett sådant här komplicerat projekt. Men det är en sak, och därvidlag tror jag att herr Johansson och jag är överens. En annan sak är att jag inte – efter att ha hört herr Johanssons argumentation – kan förstå att detta har någonting med ministerstyre att göra.

Andre vice talmannen anmälde att Hilding Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Bakgrunden till denna debatt är den att det i stater, vilka i likhet med vårt land har en stark militärmakt och en likaledes relativt stark rustningsindustri, uppstår samband mellan dessa två storheter, som i många – för att inte säga de flesta – fall leder till beslut och åtgärder som i stort sett inte ligger i samhällets intresse utan i vad vi kan kalla byråkratins eller vissa organisationers intresse. De utgör det vi brukar kalla det militärindustriella komplexet.

Det finns i detta lilla land ett ganska stort sådant komplex, väl utvecklat. Det blir större i en liten stat som vår, där industrin blir mera dominerande och där då en stark militärmakt har möjlighet att påverka och ingripa i beslutsfattandet. Det har alltså under längre tid funnits i Sverige, och det finns tyvärr fortfarande kvar.

Det är detta som ligger bakom turerna i den flygplansfråga vi nu diskuterar.

Genom att vi fick ett regeringsskifte på hösten 1976 inträffade emellertid den förändringen – vilket det är viktigt att komma ihåg – att också den politiska makten överfördes till borgerligheten i det här landet, och eftersom den tidigare hade haft den ekonomiska makten, blev det en accentuering av sådana förhållanden som jag tidigare talade om. Det låg i den borgerliga regeringens intresse – och det var framför allt ett intresse för det moderata inslaget i den regeringen – att stärka försvarsmakten, något som ju alltid legat i dessa gruppers intresse. Vi fick därigenom en uppräknig av försvarskostnaderna, och vi fick en mera gynnsam behandling av de militära anspråken och kraven.

Det blev ett ganska kraftigt agerande av regeringen, framför allt av den moderate försvarsministern Krönmark, för att driva fram tillverkning av ett nytt flygplansprojekt i Sverige. Ett omfattande agerande och ett hårt arbete lades ned på att genomdriva detta, vilket inte heller har förnekats. Man kan ju gottskriva vederbörande för att de anser att de handlar rätt när de erkänner det, men i sakfrågan betyder det att samarbetet mellan trepartiregeringen, med dess moderate försvarsminister Krönmark, och Saab medförde att utvecklingskostnaderna för det nya projektet B3LA – i storleksordningen kring 400 milj. kr. – lades ut utan att vi fått någon egentlig nytta av dessa

utgifter. Man förespeglade oss, när det här beslutet fattades, att utgifterna skulle användas till utvecklingsarbete för dels A 20, dels B3LA. Samtidigt visste vi dock att A 20 vid den tidpunkten var i stort sett färdigutvecklat. Det är alltså ett fel härvidlag.

Man sade att dessa utlägg, oavsett om B3LA skulle komma till utförande eller inte efter detta utvecklingsarbete, skulle förbilla den fortsatta anskaffningen av Viggen. Hur det kommer att gå med den saken återstår att se. Oklarheten om de ekonomiska konsekvenserna av de här viktiga besluten är fortfarande stor, eftersom vi inte vet hur det ekonomiska resultatet slutligen kommer att bli.

Det är alltså marknadskrafternas och de stora företagens – i det här fallet Saab-Scania – intresse som i största omfattning har fått ta överhand.

För att övergå till den nuvarande regeringens syn på de här frågorna, så är det intressant att konstatera att man tydligen anser detta handlande vara riktigt. Det skall ju inte vara försvarspolitiska bedömningar som skall få vara grundläggande, utan minst lika stor tyngd, för att inte säga större tyngd, skall tillmätas industrins bedömningar av vad som är nyttigt och projektabelt för den. Detta skall vara avgörande.

Den nuvarande försvarsministern talade i en interpellationsdebatt den 4 december om sin industriella bakgrund, och det gav honom anledning att säga: "Om en köpare, då ett aktuellt köp skall avgöras, lämnar en påtaglig indikation på att produkten i fråga är intressant även i en kommande utvecklingsversion får säljaren i en marknadsekonomi förvisso ett starkt incitament att lämna ett väsentligt lägre pris än om vederbörande får uppfattningen att både den nu aktuella affären och eventuellt kommande affärer avser endast den nu tillgängliga modellen av produkten." Det är fin ekonomisk byråkratsvenska! Den visar att man anser att det är marknadskrafterna som styr.

Det är alltså inte det svenska försvarsbehovet som man i första hand skall ta hänsyn till. Skall vi döma efter detta uttalande kommer Saab-Scania att handla marknadsmässigt, när vi nu har fått ett brutet kontrakt här på B3LA, och förvisso kommer företagen också att se till att hålla uppe sina profiler i denna affär så högt som möjligt.

Att vi har fått den här kopplingen mellan industri och militär byråkrati – och i det här fallet också med statsmakten – är ingenting förvånansvärt, men handlingssättet, som vi har påpekat tidigare i olika debatter under det senaste året, är anmärkningsvärt. Det ger förvisso anledning till kritik av den handläggning som regeringen och den förre försvarsministern Krönmark står för. Vänsterpartiet kommunisterna kommer därför att stödja den socialdemokratiska reservationen i frågan.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Så har då konstitutionsutskottet granskat de delar av flygplansaffären som det varit dess uppgift att granska. Jag noterar med en viss tillfredsställelse att också de andra delarna självfallet står under granskning – bl. a. det som revisorerna har gett sig på att granska när det gäller

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

kostnaderna. Till det skall jag återkomma litet senare.

I konstitutionsutskottets betänkande slår man fast några viktiga bitar som vi redan i interpellationsdebatten i december månad förra året kunde konstatera och som innebär att våra värsta farhågor har blivit besannade.

För det första blev riksdagen vilseledd av före försvarsministern Krönmark i propositionen 95 av den 23 februari 1978, vilket den nuvarande försvarsministern klargjorde i interpellationssvaret den 4 december 1978. Konstitutionsutskottet har ju också enhälligt fastlagt att det inte förelåg något avtal av den karaktär som propositionen 95 förutskickade. Däremot drar utskottsmajoriteten, dvs. de tre borgerliga partierna, inte konsekvenserna av att propositionen inte givit en korrekt bild av förhandlingsläget, och drar inte heller konsekvenserna av sin anmärkning mot förutvarande försvarsministern. Det är nämligen en ganska grov anmärkning man ger när man säger att självfallet skall innehålllet i regeringsförslag rätt återspegla det verkliga förhållandet och att propositionen härvidlag således uppvisar en brist.

Däremot gör den borgerliga utskottsmajoriteten en ganska ologisk vurpa och säger att denna brist skulle på intet sätt ha påverkat riksdagens ställningstagande i frågan. Detta är naturligtvis alldeles omöjligt att acceptera. Självfallet skall riksdagen vara korrekt informerad för att kunna fatta korrekta beslut.

För det andra säger utskottsmajoriteten att man inte har funnit anledning att rikta kritik mot regeringen när det gäller redovisningen av de alternativa handlingslinjerna i flygplansfrågan i övrigt. Ur min synvinkel sett är detta ganska fantastiskt. Det skulle innebära att de tre borgerliga partierna, majoriteten i utskottet, de facto accepterar ett vilseledande av svenska folket om de verkliga konsekvenserna av de kontrakt som man så småningom kom att skriva med försvarsindustrin i slutet av maj månad – de konsekvenser som innebär en fördyring för skattebetalarna på minst 400 och kanske 900 milj. kr.

Skattebetalarna har alltså – utan att vara korrekt informerade, utan att riksdagen har haft någon möjlighet att granska och ställa under prövning om detta var ett riktigt förfarande – de facto fått acceptera en ytterligare kostnad för JA 37 på mellan 400 och 900 milj. kr. Försvarsindustrins olika bud – erbjudande, anbud, offert, kontrakt – har nämligen innehållit priser med kopplingar mellan den redan beställda JA 37 Viggen och den ännu från riksdagens sida inte på något sätt beställda B3LA.

I interpellationssvaret från den nuvarande försvarsministern den 4 april klargjordes det alldeles tydligt att det är en skillnad på 400 milj. kr. mellan priset om B3LA får utvecklas efter den 1 juli 1979 och priset om planet inte får utvecklas efter detta datum. Det är det pris som försvarsindustrin begärde och som också den förutvarande regeringen under försvarsminister Krönmarks ledning accepterade.

Det underliga i det resonemang som också Anders Björck här för är att man vill hävda att Eric Krönmark försökt att pressa priset på flygplanen. Vad han gjorde var att acceptera Saab-Scania's koppling mellan JA 37 Viggen, delserie

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

2 och 3, och B3LA, en koppling som innebar att den dåvarande regeringen accepterade att förhandla helt och hållet på Saab-Scantias villkor. Vad Saab-Scania erbjöd – från sitt första bud till det kontrakt som sedermera undertecknades av regeringen – var ett högre pris på JA 37 Viggen, om inte B3LA fick produceras. Tyvärr är det en reell farhåga att de svenska skattebetalarna, därest revisorerna inte riktar anmärkning mot och kräver upphävande av kontraktet, får vara beredda att betala mellan 400 och 900 milj. kr. mer för JA 37 Viggen, därför att kontraktet skrivits på detta sätt och accepterats av försvarsminister Krönmark.

Det andra man bör fastslå är att det föreligger ett tydligt samband mellan moderaterna, Saab-Scania och försvarsindustrin. Deras samverkande intressen har ytterligare bekräftats av de framträdanden Anders Björck gjort inför riksdagen. Jag finner det vara ett underligt agerande från utskottets sida att först slå fast det oriktiga i presentationen inför riksdagen och att därefter inte fullt ut dra konsekvenserna av detta och rikta den motiverade anmärkningen mot försvarsminister Krönmark.

Därmed vill jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen i detta ärende.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det vore väldigt frestande att gå in i en försvarspolitisk debatt med fru Theorin. Det är roligt, intressant och inte särskilt svårt. Men jag skall inte göra det. Det är ändå en konstitutionell granskning vi håller på med, och en lång debatt om B3LA:s och Viggenprojektets kostnader faller inte inom ramen för detta betänkande från konstitutionsutskottet. Får jag bara säga att utskottsmajoriteten har konstaterat – jag slår fast det en gång till – att en bindande offert från Saab-Scantias sida förelåg, vilken man accepterade, och detta är i avtalslagens mening detsamma som ett bindande avtal. Jag har inte fått något svar i dag på vad som skulle ha kunnat vilseleda riksdagen på den här punkten – vilka andra överväganden som t. ex. socialdemokraterna skulle ha kunnat göra om avtalet även de jure hade varit undertecknat. Jag frågade om det för en stund sedan. Jag har som sagt inte fått något svar och frågar därför en gång till.

I ett litet land med en enda flygindustri blir det kopplingar. Det är inget konstigt med det; det är naturligt och t. o. m. i de allra flesta fall riktigt bra. Det är någonting som den tidigare socialdemokratiska regeringen också har fått leva med.

Det har kostat stora pengar, säger fru Theorin. Ja, de pengar fru Theorin talade om har den 30 mars 1978 redovisats för försvarsutskottet. Det har alltså skett en tillfredsställande information till försvarsutskottet, som är det utskott i riksdagen som handlägger de här frågorna – det är inte konstitutionsutskottet. Avsikten med fru Theorins inlägg var tydligen att visa att B3LA-projektet har kostat 300 milj. kr., vilket skulle ha varit till ingen nytta. Riktigt så är det inte. Och det är sannerligen inte Eric Krönmarks fel att projektet icke har vidareutvecklats.

Får jag än en gång läsa ur Viggenskriften. Där står det på s. 24: 1963 års

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

försvarsbeslut banade väg för en fortsatt utveckling av flygplan 37. Sedan tittar man på s. 38. Hur mycket pengar hade, då man kommit till det stadium B3LA befinner sig i nu, den socialdemokratiska regeringen satsat på det projektet? Jo, 158,2 milj. kr. i 1962–1963 års penningvärde. Det är mer än B3LA-projektet har kostat i dagsläget.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Självklart, herr Björck, diskuterar vi det konstitutionella i den här debatten, och då är det korrekt, som det mycket riktigt står i utskottets enhälliga skrivning, att det är av vikt att innehållet i regeringsförslag rätt återspeglar de verkliga förhållandena. Detta är oerhört centralt och viktigt, och här riktar man alltså från utskottet enhälligt kritik mot den förra försvarsministern.

Men det är också av vikt för att kunna fatta beslut i Sveriges riksdag att Sveriges riksdag är korrekt informerad och att man också därmed till allmänheten öppet kan redovisa konsekvenser av de beslut man fattar.

Av den nuvarande försvarsministerns svar i interpellationsdebatten den 4 december framgår det som inte har kommit till riksdagens kännedom tidigare, nämligen att kontraktskonstruktionen är gjord på industrins villkor och för industrins räkning och att det inte i något av de fyra olika stegen – från det allra första anbudet över erbjudande och offert till kontrakt – skett någon prispress från den förra försvarsministerns sida. Av svaret framgår också att det är ett "bok- och räkningssystem" som industrin lagt som villkor för JA 37, om B3LA inte får byggas, och därmed har industrin också satt ett pris på JA 37 Viggen som är minst 400 miljoner högre än det fasta pris som gäller om B3LA-projektet skulle fortsätta efter den 1 juli 1979.

Det finns ingen som helst juridisk grund för den förra försvarsministerns påstående i propositionen 95 att JA 37 Viggen skulle bli billigare om bara arbetet fick fortsätta fram till den 1 juli 1979. Detta påstående slog den nuvarande försvarsministern De Geer effektivt sönder i interpellationssvaret och talade om att det inte fanns någon grund för ett sådant påstående eftersom man aldrig diskuterat dessa villkor för JA 37 Viggen.

Men det underliga och mest intressanta är att om man accepterar detta resonemang innebär det också att man accepterar att den förutvarande regeringen godtagit att förhandla på Saabs villkor. Vad Saab gjorde var ju att *erbjuda ett dyrare pris om inte B3LA fick produceras*. Priset på JA 37 Viggen är alltså knutet till en fortsatt produktion av B3LA. Och det skall bli intressant att se om revisorerna kommer att acceptera det sätt på vilket Sveriges riksdag de facto fördes bakom ljuset och inte informerades om konsekvenserna av beslutet.

Jag finner att man här inte varit konsekvent från konstitutionsutskottets majoritets sida – man har inte följt upp med den kritik som är berättigad.

JA 37 skall i efterhand få betala för ett ännu icke av riksdagen beställt plan. Det kan inte vara en korrekt konstitutionell handläggning i Sveriges riksdag, och det är det som vi här i dag kritiserar.

Att det finns ett samband här och ett intresse från moderaternas sida att

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

fortsätta en avancerad flygplansutveckling, det har vi fått tillräckligt klart för oss både i den offentliga debatten och i debatten här i riksdagen samt genom den före försvarsministern Krönmarks agerande. Det är ur hans och hans partis synvinkel sett fullt legitimt att försöka driva fram B3LA. Man har gjort det och haft direkta kontakter med Marcus Wallenberg. Eric Krönmark har också inför kammaren verifierat att det förekom kontakter vid ett flertal tillfällen. Man har hävdat att det inte var regelrätta förhandlingar. Ja, jag vet inte vad man kallar det när först flygdirektören diskuterar med statssekreteraren och frågan sedan går upp på allra högsta nivå i diskussioner mellan Marcus Wallenberg och ministern om en fortsatt flygplansutveckling. Svenska folket uppfattar det trots allt som regelrätta förhandlingar mellan industrin och dåvarande försvarsministern. Och jag tycker också detta hör till bilden när vi diskuterar hur en försvarsminister handlägger ärenden och inför riksdagen redovisar sitt förfarande.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Fru Theorin är så gediget okunnig i försvarsfrågor att jag tycker synd om det parti som hon tillhör och som tvingats lyssna till och påverkas så mycket av henne.

Dessutom, herr talman, talar fru Theorin inte sanning här. Jag står för det påståendet. Hon ljuger. Det är icke på det sättet att försvarsministern icke har försökt pressa ned kostnaderna och att han bara har förhandlat på Saabs villkor. Han har verkligen försökt pressa ned kostnaderna – för Jaktviggen med mellan 200 och 400 milj. kr. De förslag som Saab lämnade genomgick en hårdhänt mangling och ändrades på en rad punkter. Efter att ha studerat hur kontrakt skrivits under av tidigare regeringar, fru Theorin närstående, vågar jag påstå att herr Krönmark varit väl så lyckosam som de tidigare försvarsministrarna när det gällt att handskas med industrin och underteckna kontrakt. Ta bara en sådan sak som att vi här har fått in en ränteneutralitet, som man icke hade när det gällde Viggenprojektet!

Kontakter med Marcus Wallenberg! Ja, han är ordförande i Saab-Scania. Han har besökt departementet vid några tillfällen – visst har han gjort det; det är klart. Han sprang i departementet också på den tiden då där satt socialdemokratiska försvarsministrar. Vad är det för konstigt med det? Det är inte fråga om några förhandlingar. Skulle inte ett företag få lämna sin syn på sådana här saker direkt till de politiska beslutsfattarna? Jag kan inte se att det skulle vara någonting märkligt! Här har icke förekommit något som helst otillbörligt.

I själva verket är det så att effektiviteten när det gällt att pressa kostnader har varit väl så hög under försvarsminister Krönmarks tid som under hans företrädare – det vågar jag stå för. Men vad fru Theorin sagt i sina två inlägg här, särskilt i det sista, innebär en svidande kritik mot de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet. Antingen är det så att allt det som hon här tar upp har konstitutionella aspekter, och då är det ju märkligt att Hilding Johansson och andra som är noggranna och kunniga och grånade av erfarenhet när det gäller konstitutionellt arbete inte har hoppat på vagnen.

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

Eller också har det inte ett dugg med det här att göra utan skall diskuteras i ett annat sammanhang.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Låt oss då börja med det sista!

Det är inte en svidande kritik av de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet. Hilding Johansson klargjorde att det icke är konstitutionsutskottets sak att granska de ekonomiska konsekvenserna av avtalen – det sker på annat sätt. Det är revisorerna som granskar konsekvenserna för skattebetalarna av avtal som har skrivits. Det kommer vi förvisso också att få veta av så småningom.

Hilding Johansson har också såväl i reservationen som i sitt inlägg här klargjort hela det spel som försiggår. Men till denna konstitutionella kritik måste också höra grunden och förutsättningarna för agerandet från den moderate försvarsministern Krönmarks sida. Detta försöker Anders Björck dölja.

Jag tar med ganska stort lugn kritiken att vara okunnig i försvarsfrågan. Jag står ut med den kritiken från moderat håll – den gör mig inte särskilt mycket. Men det är faktiskt inte försvarsfrågan vi här diskuterar, utan det är konstitutionsutskottets granskning av agerandet i flygplansaffären B3LA.

Jag ljuger inte, Anders Björck! I interpellationsdebatten den 4 december frågade jag vid ett flertal tillfällen Eric Krönmark om han inför Sveriges riksdag kunde klart ange var i processen han hade pressat priset på B3LA. Det kunde han inte! Det finns fyra olika steg i den här processen. De ser exakt likadana ut från det första anbudet till det skrivna kontraktet. Det är fullt möjligt för konstitutionsutskottets ledamöter att granska anbud, erbjudande, offert och kontrakt och finna att jag inte ljuger. Där finns icke en enda prispress.

Vad Eric Krönmark försökte göra i propositionen 95 var att hävda att JA 35 Vигgen skulle bli billigare om arbetet på B3LA fick fortsätta till den 1 juli 1979. Men faktum är att nuvarande försvarsministern De Geer slagit sönder detta påstående. Han har klart sagt ifrån att det inte finns någon grund för ett sådant påstående, eftersom man aldrig har diskuterat dessa villkor för JA 37. Ett påstående som inte är bevisat är att det skulle ha blivit billigare med JA 37 Vигgen därför att B3LA-projektet fick fortsätta till den 1 juli 1979. Men bakgrunden till detta, som det är ganska viktigt för riksdagens ledamöter att känna till, är att Saab-Scania har haft ett tacksamt utgångsläge i sitt agerande gentemot statsmakterna, eftersom man då fortfarande befann sig i ett avtalslöst tillstånd. Saab-Scania har också uppställt villkor för att ingå ett avtal med statsmakterna om flygplanshistorien. Dessa villkor innebär bl. a. en tillbakagång till något som vi har upphört med för ganska länge sedan, nämligen bok- och räkningssystemet. Systemet innebär att kostnaderna kan bli oändligt mycket större än fasta priser och vad vi bedömer dem till. Det systemet lämnade vi på ett ganska tidigt stadium i Vигgenaffären. I och med detta avtalslösa tillstånd kan alltså industrin ställa krav, vilket man också har

gjort. Dessa krav har också före försvarsministern Eric Krönmark ställt upp på.

Om man resonerar som Eric Krönmark gör i propositionen 95, att JA 37 Viggen skulle bli billigare om man fick fortsätta med B3LA-arbetet till den 1 juli 1979, så har man därmed också accepterat att regeringen får förhandla på Saab-Scanias villkor, just därför att Saab-Scania erbjöd ett högre pris om B3LA inte fick produceras. Det finns ingenstans i dessa fyra steg någon prispress på det första anbud som Saab-Scania gav statsmakterna fram till det slutgiltiga kontrakt som skrevs. Det är ett anbud, ett erbjudande, en offert och ett kontrakt, utformade efter Saab-Scanias villkor och accepterade av den moderate försvarsministern.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det är ju inte bara jag som riktar kritik mot fru Theorin för att hon är gediget okunnig i försvarsfrågor, utan den kritiken är lika ymnigt förekommande inom hennes eget parti. Hon får väl i så fall också stå ut med den kritiken.

Nu har det faktiskt skett en prispress på åtminstone 200 milj. kr., enligt vad som har upplysts från materielverket. Det är ganska mycket pengar i ett sådant här sammanhang. Det är inte så att man har förhandlat på Saab-Scanias villkor. Vi hade tillfälle, fru Theorin, i konstitutionsutskottet, i vilket vi icke kan räkna henne som ledamot, att gå igenom hemligstämplat material – korrespondensen mellan materielverket och Saab-Scania. Den visade helt klart att det förekom en lång rad reservationer, en lång rad synpunkter och förslag från materielverkets sida. Det är ju materielverket och icke försvarsministern som förhandlar i sådana här frågor, vilket jag trodde alla var medvetna om. Däremot kan naturligtvis försvarsministern i direktiv trycka på, något som vi hittills i dag har diskuterat.

Det föreligger ett avtalslöst tillstånd, har det sagts i dag. Varför har vi då ett sådant? Jag trodde att fru Theorin kunde räkna ut varför vi befinner oss i det läget. Det är beklagligt, men det beror sannerligen inte på att Eric Krönmark skulle ha misskött sig. Hade vi haft klarare linjer när det gäller B3LA-projektet, då hade vi för länge sedan haft ett fungerande huvudavtal. Då hade vi sluppit det nuvarande tillståndet.

Jag kan inte finna att allt det som fru Theorin tar upp om kostnaderna hör hemma i den här debatten. Om det vore fallet skulle betänkandet på den här punkten se helt annorlunda ut. Man kan, fru Theorin, ha synpunkter på om B3LA och JA 37 Viggen är billiga flygplan, men det ankommer inte på konstitutionsutskottet att avgöra detta. Fru Theorin, som tar varje tillfälle i akt att riva ned det svenska försvaret så mycket som möjligt – i år bl. a. i strid med sina egna partikamrater, vilket skall sägas till deras förtjänst – utnyttjar emellertid även denna dechargedebatt i det syftet. Det är både talande och på sitt sätt utmärkt att hon gör det. Alla de människor som tror på ett svenskt försvar och alla som är sysselsatta inom försvaret skall ha klart för sig att det uppenbarligen inte finns någon hjälp att vänta från det hållet.

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

MAJ BRITT THÉORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det tillkommer naturligtvis inte mig att korrigera en ledamot av konstitutionsutskottet beträffande vad som är konstitutionella frågor eller inte. Men uppenbart har sysselsättningsfrågorna inte att göra med den konstitutionella granskningen av försvarsminister Krönmarks agerande när det gäller att skriva kontrakt med försvarsindustrin och redovisa inför Sveriges riksdag konsekvenserna därav. Om det har undgått Anders Björck, vill jag påpeka att jag sedan 1973 i Sveriges riksdag har väckt motioner med förslag om hur man bör planlägga en omställning av försvarsindustrin. Jag har vid många tillfällen i Sveriges riksdag framlagt konkreta förslag, som glädjande nog i april 1978 har blivit accepterade av hela Sveriges riksdag.

Försvarsfrågan skall vi gärna diskutera vid ett annat tillfälle. Det gäller i dag inte försvarsfrågan utan sambandet mellan en moderat försvarsministers agerande och hans ansvar mot sina uppdragsgivare: skattebetalarna. Det gäller också hans handlande på industrins villkor.

Det är litet förmätet av en moderat representant i Sveriges riksdag att kritisera en försening av B3LA-affären. Socialdemokraterna klagade på ett tidigt stadium i den förra försvarsutredningen att det inte fanns ekonomiska förutsättningar för att bygga B3LA. Det rymdes inget B3LA inom den socialdemokratiska försvarsramen, men det rymdes inte heller inom den borgerliga försvarsramen. Sedan har de borgerliga regeringarna med olika manövrer och med tillsättande av utredningar försenat och förhalat B3LA-beslutet. De kostnadsfördyringarna kan i varje fall på intet sätt belasta socialdemokraterna. Vad vi har diskuterat här är fortfarande inte detta, utan vad det gäller är: Hur har en försvarsminister skött sina åligganden i regeringen och inför riksdagen?

Självfallet har Marcus Wallenberg all rätt i världen att diskutera med en försvarsminister. Den rätten har vi inte ifrågasatt. Men vad vi klart vill ta upp till debatt – och där går skiljelinjen mellan socialdemokratiskt och moderat agerande – är *konsekvenserna* av försvarsindustrins agerande gentemot eller tillsammans med regeringens representanter. De konsekvenserna är nu ganska tydliga för de svenska skattebetalarna.

Vi socialdemokrater har alltså sagt nej till att Wallenberg skall fortsätta att styra flygplansutvecklingen i detta land. Men vi har också sagt att det är vårt ansvar att klara av omställningen för de anställda inom försvarsindustrin. Den anmärkningen kan inte riktas mot socialdemokraterna att vi inte överblickar konsekvenserna för de anställda och att vi inte lägger fram konkreta förslag till lösningar. Men aldrig accepterar vi att sysselsättnings-skälen skall styra utformningen av försvarsindustrin i detta land.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i debatten mera, eftersom jag har redovisat mina ståndpunkter tidigare. Men när jag nu blir åsatt det fina epitetet "gränad av konstitutionell erfarenhet", tyckte jag att jag ändå hade en viss förpliktelse att komma igen i denna debatt.

Jag måste erkänna att jag i varje fall är gränad, och kanske ligger det också

något i att det delvis är av konstitutionell erfarenhet.

Låt mig då som konstitutionellt erfaren – fortfarande enligt Anders Björck – hävda att de som är föremål för granskningen från konstitutionsutskottets sida är alltid de statsråd som har funnits under den period granskningen har omfattat. Retroaktiv granskning ger vi oss inte in på. Inte heller granskar vi vad enskilda riksdagsledamöter gör – det får ju väljarna göra i valet.

Men jag vill också förmedla en annan erfarenhet. Det är sällan jag mött ett ärende där jag själv tyckt att handläggningen rymmer så mycket felaktigheter som detta. Man kan tala om den sysselsättningspolitiska och den industripolitiska aspekten, osv. – jag är villig att göra det vid ett annat tillfälle – men här gäller det ju väsentligen Eric Krönmarks handläggning av B3LA-ärendet inom regeringen Fälldin.

Det är här jag menar att det finns anledning till kritik på en rad punkter. Jag har fört fram den tidigare och skall inte nu upprepa den annat än på den punkt där jag upptäckte att jag inte svarat Anders Björck, vilket jag tycker att jag har en viss skyldighet att göra när debatten nu har drivit så här långt.

Det gäller Gunnar Nordbecks agerande inför utskottet. Jag tycker att den bild som Gunnar Nordbeck tecknade av samtalet i september, den beskrivning som Eric Krönmark gjort i Svenska Dagbladet och den bild jag har givit av detta sammanfaller helt och fullt. Ingen av oss tre har ljugit. Vi har talat sanning alla tre, såvitt jag förstår, men vi bedömer vad som har hänt vid detta tillfälle något olika.

Jag har kritiserat själva agerandet från Eric Krönmarks sida, inte när det gäller besparingar men väl när det gäller formen för att föra fram detta besparingskrav. Därför vill jag frita mig från att ha påstått att Gunnar Nordbeck har ljugit, för det har jag aldrig hävdat. Jag har tyckt att bilden här är väldigt samstämmig, och det vill jag gärna ha sagt i debatten så att det inte blir några missförstånd på den punkten.

Den fråga som Anders Björck har ställt har jag indirekt svarat på, nämligen vad det skulle bli för konsekvenser av den beskrivning man har haft i propositionen. Beskrivningen är enligt min mening ofullständig på två punkter. Det gäller avtalet, men det gäller framför allt att man inte har tillräckligt noggrant beskrivit det samspel i beställningarna mellan JA 37 och B3LA-projektet som det i realiteten blev.

Vi har olika meningar om detta, och jag vill starkt stryka under att en av mina kraftigaste kritikpunkter är att riksdagen inte fick klara ut det här på ett bättre sätt. För att riksdagen skulle kunna göra det behövdes ett annat material än det vi fick, men nog sagt om det.

Låt mig slutligen säga att jag är alltid litet förvånad när man i debatterna beskyller varandra för okunnighet, för att ljuga osv. Jag tror uppriktigt sagt inte att någon medvetet lämnar felaktiga uppgifter från riksdagens talarstol. Man försöker så långt det är möjligt kontrollera sina uppgifter. Och kunnigheten resp. okunnigheten får vi väl överlämna åt envar att själv bedöma. I varje fall vill jag inte utnämna Anders Björck till den som skall avgöra när en person ljugar och hur kunnig den ena eller den andra är i den ena eller den andra frågan.

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av det  
s. k. B3LA-projek-  
tet m. m.*

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det är väldigt viktigt att vi är på det klara med vad som verkligen är fakta i sådana här ärenden. Det gäller ändå en konstitutionell granskning av regeringens handläggning. Det gäller hur ett enskilt statsråd har handskats med väldigt viktiga frågor. Då tycker jag att det kan vara befogat att tala rent ut.

När man ställer sig upp och säger att Eric Krönmark inte har försökt pressa kostnaderna, att han har förhandlat på industrins villkor, då ger man inte en korrekt beskrivning av situationen.

Sedan är det klart, herr talman, att vår granskning i konstitutionsutskottet inte bara omfattar det senaste året. Ibland går vi längre fram – det har vi gjort i år när vi har kommit in på 1979 – och ibland tvingas vi gå ganska långt tillbaka för att följa orsakssammanhang. Kalla det retroaktiv granskning eller någonting annat – jag tycker det är naturligt att vi gör på det sättet. Det är mycket viktigt i en sådan här affär, där man från socialdemokratiskt håll riktar skarp kritik mot den gamla regeringen och mot den förre försvarsministern, att vi undersöker frågan: Hur fann socialdemokraterna det lämpligt, riktigt och tillbörligt att själva handlägga identiskt lika eller nästan lika frågor?

Vi har haft försvarsministrar från det socialdemokratiska partiet som suttit mycket länge, och det har många gånger varit kompetenta krafter på den posten. Om de nu har funnit att ett visst sätt att handlägga sådana här ärenden har varit riktigt och lämpligt är det naturligt att man drar paralleller. Det är det jag har försökt göra på ett par punkter. Då visar det sig att antingen har de här gamla socialdemokratiska försvarsministrarna icke uppträtt lämpligt och riktigt eller också har Hilding Johansson och Maj Britt Theorin velat rikta en mycket stark retroaktiv kritik mot dem.

Det finns någonting som heter praxis när det gäller information om känsliga försvarspolitiska och militärtekniska frågor. Man kan inte vara lika öppen med sådan information som med information av vad slag som helst. När det gäller informationen om kostnaderna för detta projekt har det från departementets sida, i enlighet med praxis, kontinuerligt lämnats information till försvarsutskottet. Det har skett på de punkter som har tagits upp här av de båda socialdemokratiska talare som deltagit i debatten. Jag tycker inte man kan säga att riksdagen har förts bakom ljuset. Informationen har i vissa fall varit riktad till ett visst utskott – det finns goda skäl för det – och det är en praxis som det socialdemokratiska partiet naturligen har tillämpat länge.

Sedan skall vi inte ta upp sysselsättningsfrågor, sades det här. Nej, det håller jag med om, och vi gör inte det i majoritetens skrivning i konstitutionsutskottets betänkande. Sysselsättningsfrågorna tas upp i det sista stycket i den socialdemokratiska reservationen.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det händer att man inom konstitutionsutskottet går tillbaka med granskningen. I så fall brukar det vara någon ledamot som begär att man skall göra det. Vid behandlingen av detta ärende har ingen ledamot framfört önskemål om att man skall gå igenom exempelvis handläggningen av

försvarsbeställningar på 1960- och 1970-talen. Men min kritik beror på att jag menar att i en rad sådana här frågor skall ärendena tas upp i regeringen. För mig ter det sig ganska naturligt att man i flera av dessa fall hade gått till regeringen och fått regeringsbeslut. I några fall, som jag i ett tidigare anförande speciellt stannade inför, anser jag det rent av nödvändigt att få beslut i regeringen innan man går vidare.

Slutligen håller jag med Anders Björck om att vi i slutet av vår reservation har pekat på vissa sysselsättningspolitiska konsekvenser av handläggningen. Det är helt naturligt att vi har gjort detta, för vi ville belysa vilka konsekvenser det har fått att man greps av sådan beslutskramp inom den tidigare regeringen att man inte kunde fatta ett bestämt beslut. Om det har vi olika meningar, men för min del hävdar jag att det var fel att man inte tidigare nådde fram till ett beslut i detta ärende.

#### ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Regeringens handläggning av det s. k. B3LA-projektet m. m. anmällda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Det s. k. Volvoavtalsärendet.

#### ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Avtalet med Norge angående en gemensam svensk-norsk bilindustri blev på sin tid föremål för stor uppmärksamhet och debatt. Om det hade fullföljts, hade konsekvenserna för vårt land blivit betydande i en rad avseenden. Det handlade ju inte bara om ett avtal mellan ett företag och ett annat lands regering. Det handlade också om avtal mellan två regeringar. Offentliga och privata avtal var inflätade i varandra. Det är då naturligt – självklart, tycker jag – att riksdagens konstitutionsutskott gör en granskning av det sätt varpå avtalen har utformats.

Som en intressant aspekt skall här noteras att frågan om olje- och virkesavtalens giltighet i förhållande till varandra varit föremål för olika tolkningar i Sverige och i Norge. Det är naturligtvis allvarligt att så viktiga avtal blir föremål för olika tolkningar och olika uppfattningar i de båda länderna. Avtalen var avsedda att gälla i 20 år, och deras inverkan på svenskt och norskt näringsliv hade blivit betydande. I ett sådant läge får det bara inte ske, att man redan från början är oenig om hur avtalen skall tolkas. Om Volvoavtalet hade fullföljts, kan vi lätt föreställa oss vilken besvärlig politisk och ekonomisk situation som skulle ha kunnat uppstå, om de därefter orsakat oenighet.

Konstitutionsutskottet konstaterar också enhälligt att detta förhållande var "mindre tillfredsställande", och det är så sant som det är sagt. Jag vill understryka att utskottet här har varit enhälligt i sin skrivning.

Låt mig sedan bara peka på det uttalande som görs i utskottsbetänkandet, att priset på den olja som Sverige skulle ha fått del av om avtalet fullföljts skulle ha fastställts av en särskild norsk myndighet, petroleumprisrådet. Det var alltså inte fråga om att någon gemensam svensk-norsk myndighet skulle ha haft det sista ordet eller att man skulle ha tillämpat någon form av

#### Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Det s. k. Volvoav-  
talsärendet*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Det s. k. Volvoav-  
talsärendet*

skiljedomsförfarande och hört tredje part, utan en rent norsk myndighet skulle bestämma normpriset på den olja som vi i så fall skulle ha fått del av enligt oljeavtalet.

Det skulle vidare endast ha blivit tre svenska företag, företag som i dag endast svarar för en tredjedel av den svenska oljedistributionen, som hade fått vara med om att utnyttja den norska oljan. Det måste anses som anmärkningsvärt och inte särskilt klokt med tanke på vårt stora oljeberoende att utesluta de företag som sedan åtskilliga decennier svarat för lejonparten, dvs. två tredjedelar, av den svenska oljedistributionen.

Vi har i en rad olika sammanhang, bl. a. inom OECD, anslutit oss till principen om lika behandling av inhemska och utländska företag. En diskriminering av det slag som skulle ha ägt rum om oljeavtalet hade gått igenom hade alltså dels varit principiellt felaktig, dels ur oljeförsörjningssynpunkt oklokt. Jag vill därför yrka bifall till reservationen 4 i denna del.

Mitt bifallsyrkande gäller också, herr talman, den sista delen av denna reservation. Konstitutionsutskottet har tagit sig orådet före att uttala att det beklagar att avtalet med Norge inte kom till stånd. Men det skall konstitutionsutskottet inte lägga sig i. Vad har riksdagens konstitutionsutskott med den saken att göra? Vad har en sådan här bedömning att göra i ett dechargebetänkande? Jag tycker det är pinsamt att konstitutionsutskottet, som borde veta en del om riksdagsutskottens kompetensområden, hoppar över skaklarna på detta sätt. Konstitutionsutskottet är inget överutskott, som skall lägga sig i vad andra utskott har att behandla. Det är inte bra för konstitutionsutskottets anseende att övertramp av detta slag sker.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Den här delen baserar sig ju på överenskommelsen år 1962 om samarbete mellan de nordiska länderna. På grundval av denna överenskommelse träffades 1978 ett samarbetsavtal mellan Sverige och Norge. Till detta samarbetsavtal fogades tre speciella protokoll om de konkreta projekten, som då gällde för det första Volvoavtalet, för det andra oljan och för det tredje virket. Härom har konstitutionsutskottet skrivit följande: "Samarbetsavtalet innebar att parterna skulle främja konkreta förslag till samarbetsprojekt och uppmuntra företag och organisationer i de två staterna att göra detsamma. Speciell vikt skulle läggas vid sådana samarbetsprojekt som kunde förbättra den internationella konkurrenskraften för de båda staternas industri, som ställde stora krav på investeringar och utveckling eller som tillförsäkrade de två staterna tillgång på råvaror och energi. Samarbetsprojekten skulle ta sikte på industriell verksamhet som skulle lokaliseras och ge sysselsättning i de två staterna i överensstämmelse med bägge staters intressen."

Även inom konstitutionsutskottet var det alltså helt klart beträffande värdet av samarbetsavtalet och de projekt som detta kunde leda till. Anders Björck sade att det i viss utsträckning blivit olika tolkningar. Detta har tidigare framhållits i utskottet, men det har inte tagits upp i reservationen. I det här sammanhanget är det emellertid viktigt att slå fast att olikheterna i

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Det s. k. Volvoav-  
talsärendet*

tolkning inte finns hos de båda regeringarna som är avtalsslutande parter, utan olikheterna återfinns hos politiker utanför denna krets. Jag tror att det är ganska viktigt att slå fast detta, eftersom man har försökt göra gällande att de avtalsslutande parterna skulle ha olika tolkningar. Så var alltså inte fallet, utan det var oppositionspolitiker som hade en del att säga på den här punkten. Det är ju de avtalsslutande parterna som är intressanta när det gäller tolkningen av det här avtalet, som av kända orsaker inte senare kunde genomföras.

I den moderata reservationen sägs att det endast skulle bli fråga om främst tre svenska företag. Anders Björck drar sig inte för att upprepa detta här i dag, trots att det både i utskottet, i promemorior och i handlingarna klart sägs ifrån att de här tre företagen var vad man hade att utgå ifrån, men att även andra företag var aktuella i sammanhanget.

Låt mig citera något från de brev som utväxlades den 8 december 1978 mellan det svenska industridepartementet och dess motsvarande myndighet i Norge, vilka också finns fogade till betänkandet.

I det norska brevet heter det, att "de norske selskaper som omfattes av protokollen, er selskaper som er registrert i Norge, og hvor mer enn halvparten av styremedlemmerne, herunder styrets formann, er norske statsborgere. Dessuten må mer enn halvparten av aksjekapitalen være på norske hender. I første rekke vil de aktuelle selskaper være" – och sedan räknar man upp dem som från norsk synpunkt främst var aktuella med tanke på det man tidigare sagt.

Låt mig sedan citera det svenska brevet:

"De svenska företag som omfattas av protokollet är aktiebolag och ekonomiska föreningar som är registrerade i Sverige och i vilka minst hälften av styrelseledamöterna, däribland styrelsens ordförande, är svenska medborgare och bosatta i Sverige. Dessutom skall minst hälften av aktiekapitalet vara i svenska händer. De berörda företagen är i första hand" – och så räknar man upp de företag som man tänkt sig i första hand. Men man anför vidare:

"Från svensk sida kan ytterligare företag komma att vilja ta upp förhandlingar om leveranser inom ramen för protokollet."

Det var alltså aktuellt att ytterligare företag skulle tillkomma, vilket också framgår av handlingarna.

Var det så konstigt i och för sig att man utgick från att det skulle vara svenska företag? Det var ju också en förutsättning från norsk sida att det skulle vara norska företag som gavs möjlighet att leverera olja. De svenskägda företagen har alltså inte en tredjedel – det gäller endast de tre uppräknade. 1977 hade de svenskägda företagen 45 % av den totala marknadsandelen. Även det framgår av de handlingar vi har haft tillgång till i utskottet men som Anders Björck underlät att här citera. Däremot ansåg man från norsk och svensk sida att man var förhindrad att föra förhandlingar för de utlandskontrollerade bolagen. De köper redan genom sina internationella kontor olja från de här olika områdena, och av det skälet var det de svensk- resp. norskägda företagen man utgick från.

Detta säger något om att denna fråga – som när den togs upp skulle vara en

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Det s. k. Volvoav-  
talsärendet*

stor fråga för Anders Björck och andra moderater – har reducerats till en fråga om oljeföretagen. Man har inte ens velat hålla sig till de uppgifter som stått till buds, utan man har försökt förringa det hela för att få det att framstå i en så ofördelaktig dager som möjligt – ofördelaktigare än verkligheten.

Jag vill ställa frågan: Vad är det som gjort att man från moderat sida så direkt vill gå emot ett nordiskt samarbete – ett nordiskt samarbete vars betydelse utskottsmajoriteten i sitt yttrande kraftigt understrukt? Moderaterna var positiva under trepartiregeringens tid till just detta samarbete. Men efter nya förhandlingar av folkpartiregeringen – som ur svensk synpunkt gjorde avtalsituationen ännu bättre – vill man börja kritisera det hela. En industriman uppträdde visserligen i sammanhanget – men en industriman med en del andra intressen, nämligen en viss herr Wallenberg. Först därefter fick man se att moderattrupperna hoppade upp och började agera och tog ställning emot detta samarbete på nordisk basis.

Jag tror, herr talman, att det är ganska viktigt vad konstitutionsutskottet i detta sammanhang säger som avslutning:

”Utskottet finner det för sin del beklagligt att mellan de svenska och norska regeringarna träffade avtal, som syftade till en lovande utveckling av ett nordiskt industripolitiskt samarbete, inte kunnat genomföras. Från konstitutionella synpunkter har utskottet inte funnit anledning att göra något ytterligare uttalande i frågan.”

Utskottet slår alltså fast betydelsen av ett nordiskt samarbete på det industripolitiska området. Vi har här ingen anmärkning att göra mot det sätt på vilket man har skött dessa förhandlingar, utan de har skötts på ett från svensk och nordisk synpunkt tillfredsställande sätt. Det hade naturligtvis varit bra om de som brukar anse sig företräda industrisynpunkter partipolitiskt även efter det att de hade lämnat regeringen, eftersom de dessförinnan inte framförde någon direkt kritik, hade kunnat se det positiva i samarbetsavtalet och inte av taktiska skäl spelat med den s. k. profil som den här gången tänkte annorlunda.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till konstitutionsutskottets förslag beträffande detta avsnitt.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Som replik mot herr Peterssons anförande är att säga att han faktiskt har skrivit under att den utformning som avtalen fick var mindre lyckad och att utskottet beklagar detta och finner det mindre tillfredsställande. Detta står i majoritetens skrivning, och det har Esse Petersson satt sitt namn under. Då förstår jag inte det resonemang som han inledde med, att det är regeringar som sluter avtal. Så är det nu inte. Det är fråga om avtal mellan två länder, och det skulle ha lagts fram en proposition för såväl det norska stortinget som för den svenska riksdagen. I Norge lades det fram en proposition som sedan drogs tillbaka, medan den svenska propositionen aldrig hann fram. Det är inte regeringar som bestämmer här. Regeringar, herr Petersson, kan vara små och svaga och bara sitta en kort tid. Länder har en annan stabilitet, och avtal som gäller i 20 år får man se till att det råder stor

enighet om. Esse Petersson är också med på att det bör vara så.

Det är inte vilka politiker som helst som har framfört kritik. Läs Nordiska rådets debattprotokoll från den 20 februari i år! Norske högerledaren Kåre Willoch, före svenske handelsministern Feldt, Olof Palme och andra tog del i den debatten och framförde kritiska synpunkter. Nog måste man väl fästa ett visst avseende vid vad de tycker. Dessutom är det på det sättet att varken moderaterna eller centerpartiet var med när avtalet slutfördes och dessa protokoll utformades och undertecknades. Det skedde flera månader efter det att den borgerliga regeringen hade avgått.

När det gäller oljan och distributionen av den tycker jag att det är självklart att man skall se till att hela det svenska oljedistributionsnätet, som enligt de uppgifter vi har fått till utskottet till en majoritet icke består av dessa tre svenska företag, får del av distributionen och att man redan från början ser till att konstruktionen på avtalen och dess förarbeten blir sådana att hela nätet kan få vara med. Det är om inte annat politiskt klokt, i det energiförsörjningsläge som vi nu befinner oss i, att se till att det blir på det sättet. Det finns även andra aspekter, bl. a. rättvisekrav.

Till slut: Moderata samlingspartiet tycker mycket bra om nordiskt samarbete. Vi tycker bra om industriellt samarbete i Norden. Men vi tycker inte om att riksdagens konstitutionsutskott, vars industriella kompetens av naturliga skäl inte är speciellt framträdande, ger sig in på och gör uttalanden om det nordiska samarbetet. Lämna uttalanden av det slaget till utrikesutskottet eller riksdagens näringsutskott!

ESSE PETERSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag citerar från utskottsbetänkandet: "Trots avtalstexternas identiskt lika utformning har, såsom framgår av kanslipromemorian, frågan om virkesavtalets och oljeavtalets giltighet i förhållande till varandra i viss mån varit föremål för olika tolkningar i Sverige och Norge. Utskottet finner detta mindre tillfredsställande."

Ja, detta om vissa olikheter var oppositionspolitikers tolkning av avtalet. De avtalsslutande parterna hade, om avtalet kunnat fullföljas, fått fortsätta med sin information, som skulle ha visat att tolkningen var likartad. Detta har också blivit resultatet, eftersom avtalen var identiskt lika.

För det första kan man då säga att avtalen var identiskt lika, och för det andra hade de båda regeringscheferna och regeringarna i Sverige och Norge icke vid något tillfälle visat att de hade någon från den andra parten avvikande tolkning av avtalen. Det är alltså enbart oppositionspolitiker i resp. länder som trott sig finna olikheter.

Detta framfördes också av oppositionspolitiker vid Nordiska rådet. Här har Anders Björck bevisat att det var oppositionspolitiker och icke de avtalsslutande parterna som hade olika tolkning.

Sedan, Anders Björck, är det bara att läsa innantill i de kompletterande papper som vi fick i utskottet och som även Anders Björck fått ta del av. Av dessa framgår att de svenskägda företagen hade 45 % av marknadsandelen under 1977 i Sverige. Det fanns samtidigt möjlighet att gå vidare med andra

**Nr 131**

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Det s. k. Volvoav-  
talsärendet*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Det s. k. Volvoav-  
talsärendet*

bolag än dem som var uppräknade. Dock skulle man i det här sammanhanget hålla sig till de svenskägda och svenskkontrollerade bolagen, eftersom de andra bolagen hade tillgång till olja på den internationella marknaden. Även genom sina internationella kontor hade de tillgång till Nordsjöolja, varför de båda regeringarna inte ansåg sig behöva föra förhandlingar just för dessa parter.

Sedan noterar jag att Anders Björck tydligen ändå vill vara med om ett nordiskt samarbete. Det hade dock varit mera klädsamt om Anders Björck och moderaterna inte spelat med enbart därför att en viss industriprofil lyckades visa ett intresse åt annat håll. Härvidlag borde moderaterna ha låtit principerna gå före ett visst taktiskt manövrerande just i denna fråga, som därigenom hade fått en mera konstitutionell natur.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Esse Petersson tycks inte riktigt veta hur det går till att sluta internationella avtal. Det är inte så att statsministrarna Ullsten och Nordli bara kan skriva på ett papper som sedan skall gälla. Någon inom folkpartiets regeringskansli borde kanske undervisa herr Petersson om hur det går till att sluta internationella avtal. Det skall ske en ratifikation osv., och då kommer parlamenten in i bilden. Där finns oppositionspolitiker, herr Petersson. Var inte så föraktfull mot dem som i de två anföranden vi nu lyssnat till; herr Petersson kanske snart hör till den skaran igen.

Det är inte vilka oppositionspolitiker som helst som har uttalat sig. Det är partiledare, statsråd och andra i båda länderna som har uttryckt stor tveksamhet.

Om de svenska företagen svarar för 35 eller 45 % är väl likgiltigt i det här sammanhanget. Största delen av den svenska oljedistributionen sköts sedan många år tillbaka på ett förtjänstfullt sätt av andra företag. Det är klart att man kan diskriminera dem. Faktiskt kan det vara så att de någon gång kommer på tanken att diskriminera oss, men det kanske inte har gått upp för alla. De skulle kunna säga: Ni har ju tillgång till Nordsjöolja i det här landet. Ni behöver då inte ha någon tillgång till olja från andra länder. När det verkligen gäller tror jag att man kommer att få ändra på den uppfattningen. Så ligger det säkerligen till.

Jag diskuterar inte om Volvoavtalet var bra eller inte, herr Petersson. Jag har aldrig i något sammanhang sagt att vi inte skulle fullfölja detta avtal. Det enda jag sagt nu, och även i andra sammanhang, är att avtalet kunde ha utformats på ett mera tillfredsställande och mera klart sätt. Det är detta vi diskuterar i konstitutionsutskottet. Utskottets majoritet har valt att diskutera frågan om nordiskt samarbete. Esse Petersson tycker att det är glädjande att även moderaterna nu är med på detta. Ja, vi hade glädjen att delta i nordiskt samarbete för många år sedan. Långt innan vi hade nöjet att se herr Petersson i denna kammare.

ESSE PETERSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig i detta sammanhang bara konstatera att det här inte var fråga om någon föraktfullhet gentemot olika politiker. Vad jag ville tala om för Anders Björck, som tydligen inte vill fatta den saken, var att de som förhandlade var överens. De som förhandlar brukar ha de största möjligheterna att veta vad de förhandlar om. Sedan skulle resultatet av förhandlingarna presenteras inför de olika länderna.

Dessutom gällde förhandlingarna inte enbart Volvoavtalet, utan den viktigaste frågan var samarbetsavtalet mellan två nordiska länder, vilket kunde ha fått stor betydelse för den fortsatta utvecklingen av sysselsättning, industripolitik och ekonomi. Men för att genomföra detta krävs det något annat än den Björckska klantigheten när det gäller att sköta affärer och ha synpunkter på frågor av det här slaget – en klantighet som tydligen är sådan, att om man kommer i korsdraget från exempelvis herr Wallenberg, så är man inte beredd att sätta principerna före taktiken. Detta är att beklaga, men jag hoppas att regeringen i fortsättningen – oavsett vilken regering vi kommer att ha – skall arbeta vidare för att få fram ett ordentligt, ändamålsenligt och funktionsdugligt samarbete mellan de nordiska länderna, även på det konkreta planet. Det gäller ju inte bara att samlas för att prata vid en viss nordisk sammankomst, utan också att göra något som ger goda resultat på det ekonomiska området, för sysselsättningen osv. Ett steg i den riktningen hade tagits genom samarbetsavtalet och de tre protokoll man hade jobbat fram från början och som naturligtvis hade kunnat utvecklas till ytterligare områden. Därför krävs det att man arbetar vidare för att mellan Sverige och Norge uppnå ett konkret samarbete som kan utvecklas till fromma för båda länderna.

Andre vice talmannen anmälde att Anders Björck anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att beklaga att det s. k. Volvoavtalet gick om intet. Vi har fått uppleva hur ett viktigt industri- och energipolitiskt avtal, som stöddes av två länders regeringar och av arbetarnas och tjänstemännens fackliga organisationer, gick om intet, främst på grund av att ett antal kapitalägare fällde det.

Nu skall emellertid debatten inte handla om aktieägarnas kortsiktiga spekulationer utan om regeringens handläggning av frågan.

Virkes- och oljeavtalets giltighet har varit föremål för olika tolkningar i Sverige och i Norge, detta trots att avtalstexten utformats identiskt lika i de båda länderna. Jag tycker att den svenska regeringen borde ha försökt rätta till missförhållandena och på så sätt stillat oron hos många människor. För många måste det nämligen ha framstått som om de båda regeringarna inte varit överens om tolkningen av avtalet. Ingen möda borde därför ha sparats för att belysa rådande oklarheter med tanke på frågans vikt för resp. länder.

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Det s. k. Volvoav-  
talsärendet*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

Jag vill understryka vad utskottet uttalat i betänkandet: "Trots avtalstexternas identiskt lika utformning har, såsom framgår av kanslipromemorian, frågan om virkesavtalets och oljeavtalets giltighet i förhållande till varandra i viss mån varit föremål för olika tolkningar i Sverige och Norge."

Det här förhållandet understryks ytterligare om man tar del av debatten från Nordiska rådet, där klarlägganden från den svenska regeringen efterlysts. Vid vissa tillfällen har man rent av fått en känsla av passivitet från regeringssidan i vad gäller ett genomförande av avtalet.

När det gäller reservationen 4 av Anders Björck och Lars Schött kan vi konstatera att man på moderathåll – som jag måste tolka det – främst vill slå vakt om ett antal multinationella oljebolags möjligheter att få del av den norska oljan. Man går så långt i reservationen att man säger att det är anmärkningsvärt att tre svenska företag skulle få tillgodogöra sig de norska oljeleveranserna. Nu tycker jag att det inte bara är naturligt utan självklart att svenska företag i ett sådant här avtal får del av oljeleveranserna. När det finns svenska företag som kunde vara mottagare av den norska oljan, så tycker jag att vi inte ens skulle behöva debattera andra företags inblandning. De företag som det var fråga om från svensk sida är ju ändå inga små företag, utan de är av den storleken att de har en avsevärd del av den svenska marknaden. De har betydligt mer än den tredjedel som Anders Björck här förut försökte påstå att det var fråga om. Två av företagen hör till landets största i branschen.

Vi har ingen anledning att slå vakt om de utländska multinationella företagen i detta sammanhang. Är det någonting som är anmärkningsvärt så måste det vara att man från moderathåll tycker det är anmärkningsvärt att vi försöker slå vakt om svenska företag.

Jag vill, herr talman, som avslutning än en gång uttrycka min besvikelse över att det s. k. Volvoavtalet inte kunde föras till en slutlig uppgörelse. Jag yrkar i den här delen bifall till utskottets skrivning och avslag på reservationen 4.

ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Det s. k. Volvoavtalsärendet anmällda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Handläggningen av stödet till AB Järnförädling i Hälleforsnäs, m. m.

*Handläggningen  
av stödet till AB  
Järnförädling i  
Hälleforsnäs,  
m. m.*

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Vi har nu kommit över på en fråga där både utskottets majoritet och dess minoritet funnit det nödvändigt att rikta kritik mot regeringens och ett enskilt statsråds agerande. Från reservanternas sida anser vi dock att majoriteten varit alltför försiktig och överslättande i sina formuleringar. Vad som inträffade i Hälleforsnäs i Sörmland är både allvarligt och belysande för hur den borgerliga trepartiregeringen hanterade viktiga näringspolitiska frågor som hade betydelse för många människors trygghet i anställningen.

Bakgrunden till industriministerns åtgärder i samband med industrikrisen i Hälleforsnäs är väl beskriven i den kanslipromemoria som är fogad till

betänkandet. I korthet kan den beskrivas så att dåvarande AB Järnförädling, som är den helt dominerande – ja, nästan enda – arbetsgivaren i det lilla brukssamhället Hälleforsnäs, i mitten av 1970-talet fick svåra ekonomiska problem. Nya ägare och ett intensivt arbete med en strukturplan, som kom till i samarbete med de anställda, visade sig inte vara tillräckligt för att företaget skulle repa sig.

I det läget beslöt företaget att lägga ner verksamheten och friställa arbetskraften. Detta skulle ha inneburit en katastrof, helt enkelt, för samhället. Statliga insatser framstod som helt ofrånkomliga. De kom också till i olika omgångar i form av kreditgarantier och lokaliseringsslån. I september 1977 ingicks en överenskommelse mellan dåvarande industriministern och företaget som innebar att staten tog över hela ansvaret om inte någon annan lösning kunnat åstadkommas före utgången av mars månad 1978.

De förhandlingar som därefter kom till stånd med Electrolux ledde till en lösning som räddade sysselsättningen för flertalet av de anställda. Och jag skall självfallet inte här kritisera regeringen för att den till slut klarade detta självklara krav. Den lättnad som de ansvariga i Flens kommun och de anställda i Hälleforsnäs kände inför den slutliga lösningen går knappast att förstå för den som inte har nära kontakt med det när det gäller sysselsättningen så hårt drabbade Sörmlands län.

Men det sätt på vilket industriministern agerade ger ändå i flera avseenden anledning till allvarliga anmärkningar. Till att börja med kan vi konstatera att ett av avtalen med Beijerinvest slöts av industriministern personligen, trots att det innehöll utfästelser för statens räkning – utfästelser som alltså krävde regeringsbeslut för att bli giltiga. Detta var naturligtvis ett klart exempel på ministerstyre och inte bara något som ”i formellt avseende kunnat ges större klarhet”, som utskottsmajoriteten försiktigt uttrycker det i sin skrivning.

Vi har också under granskningen kunnat konstatera att de presskommunikéer som lämnats varit missvisande och gett intryck av att regeringen redan fattat vissa beslut, som industriministern i avtal bara förbundit sig att ”verka för”. Det är allvarligt när regeringen på detta sätt för anställda, företag och leverantörer bakom ljuset. Det sätt på vilket de här frågorna hanterades bidrog till att skapa osäkerhet hos olika parter om avtalens rättsverkan.

Att det blivit så här förklaras sannolikt av trepartiregeringens ovilja att verkligen ta ett aktivt grepp i dessa frågor. Den strukturkris som drabbat det svenska näringslivet de senaste åren har ställt helt nya krav på statliga insatser. Regeringen har inte haft tillräckliga instrument för sådana insatser. Därför har man tvingats att använda kreditstöd och lokaliseringsslån som maskerade bidrag. Man har fått ta till dessa för ändamål som är helt andra än de egentligen är avsedda för.

Detta uppmärksammade konstitutionsutskottet redan förra året. Men vi gjorde då inget uttalande eftersom vi, som de realister vi är, ville ge regeringen en rimlig chans att komma ifatt utvecklingen. Och från socialdemokratiskt håll har vi föreslagit olika nya stödmöjligheter. Strukturfonden på 4 miljarder kronor är väl det mest kända av dessa förslag. Men den borgerliga regeringen

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Handläggningen  
av stödet till AB  
Järnförädling i  
Hälleforsnäs,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Handläggningen  
av stödet till AB  
Järnförädling i  
Hälleforsnäs,  
m. m.*

har inte bara avvisat strukturfonden, man har heller inte visat något intresse för att utveckla alternativ till denna. Resultatet har blivit att man i Hälleforsnäs stått lika handfallen som någonsin.

Det här är belysande för den ovilja som den borgerliga trepartiregeringen visade för att ta till aktiva statliga näringslivsinsatser. Regeringen har visserligen sett sig tvingad till socialiseringar och statliga stödinsatser i en omfattning som är utan motstycke under senare år och som vida överstigit vad väljarna hade anledning att vänta sig av en borgerlig regering. Men alla dessa insatser har präglats av en ovilja som är principiellt och ideologiskt grundad. Insatserna har kommit först sedan man överbevisats om det otillräckliga i den s. k. Åslingdoktrinen, som går ut på att företagen, helst ensamma, skall ta sitt sociala ansvar. Och man har tvingats till planlösa improvisationer utan egentlig grund i olika formella bestämmelser.

Samtidigt har man konsekvent vägrat att ens utreda möjligheterna att skapa nya stödformer som skulle göra det möjligt att i fall som Hälleforsnäs ingripa med handlingskraft och på formellt riktiga grunder. I det här aktuella fallet innebar detta också att industriministern försatte sig i en svårt pressad förhandlingssituation som gjorde det möjligt för företagen att tillskansa sig mycket gynnsamma villkor på skattebetalarnas bekostnad.

Herr talman! Bakom vår kritik av regeringens formella handläggning av stödet till AB Järnförädling ligger också en djup och allvarlig kritik mot den dåvarande regeringens ovilja till ett helhjärtat engagemang i dessa för löntagarnas trygghet och välfärd avgörande frågor. Jag yrkar bifall till reservationen 5 vid konstitutionsutskottets betänkande.

KARL BOO (c):

Herr talman! Utvecklingen och senare krisen i AB Järnförädling i Hälleforsnäs är ett av många exempel på ett skeende i många företag under åren i mitten av 1970-talet. Det var en kombination av nödvändiga strukturförändringar och svaga ekonomiska förutsättningar att klara dem som drev fram mot krislägen där många människor och även orter som sådana drabbades mycket hårt. Därtill var det en svag beredskap för lämpliga insatser för att snabbt kunna komma till skott, för att uttrycka sig så, från samhällets sida.

Det var denna situation som var för handen när trepartiregeringen trädde till 1976 efter valet. Fallet AB Järnförädling i Hälleforsnäs, som vi nu behandlar under denna punkt, belyser just detta. Utvecklingen i företaget verifierar, som framgår av bil. 13 till utskottsbetänkandet, just denna situation, denna utveckling. Redovisningen i utskottsskrivningen och även i reservationen visar också att samhällets insatser är svåra att inpassa lämpligt och framför allt snabbt komma ut med.

De överläggningar som dåvarande chefen för industridepartementet och de berörda företagen förde och som senare resulterade i konkreta åtgärder och lösningar innebar att allvarliga sysselsättningssvårigheter kunde, som Olle Svensson också sade, undvikas i Hälleforsnäs. Riksdagen har också senare tagit ställning till både bidrag och lån som utgått, och därmed har de

materiella insatserna godkänts.

Utskottet är också enigt i sin bedömning att det var tillfredsställande att krisen kunde lösas på så sätt att man räddade sysselsättningen för större delen av de anställda inom företagets anläggningar i kommunen.

Utskottet har haft att i sin granskning bedöma industriministerns och regeringens handläggning av frågorna. Som jag tidigare sade fanns det inte någon beredskap för lämpliga insatser i brådskande fall just för denna typ av företag, i denna storleksordning. Industriministern och regeringen fick då, vilket också förekommit tidigare i liknande sammanhang, använda de s. k. IG-lånen. Som också redovisats av regeringen till riksdagen i propositionen som nyss nämnades ligger inte denna stödförm helt i linje med vad som föreskrivs i de av statsmakterna antagna grunderna för just den typen av lån. Men besluten kunde i detta fall inte uppskjutas, och detta är också alla överens om.

Enligt utskottets mening är det emellertid väsentligt att de statliga möjligheterna att bevilja företag särskilt rådrumsstöd i akuta situationer ses över och kompletteras. Och det arbete som bedrivs av företagsbeståndskommittén är i det fallet självklart av stor betydelse. Det är inte minst ur rättssäkerhetssynpunkt väsentligt att regeringen har möjligheter att i akuta krissituationer handla på formellt riktiga grunder – därom är vi eniga.

I reservationen 5 framförs – som Olle Svensson också understrukit i sitt anförande – att dåvarande regeringen inte hade viljan att skaffa adekvata instrument för att ge rådrum i akuta situationer. Ja, Olle Svensson, sådan kritik kan lika gärna riktas mot den tidigare socialdemokratiska regeringen. Jag har redovisat den situation och det läge som förekom just i och efter valet 1976 och som också hade inverkan under åren efter. Men det nyttar egentligen inte mycket till, åtminstone inte i det här sammanhanget, att ta upp en allmänpolitisk debatt om vilja eller icke vilja i det här avseendet. Vad man nu bör enas om är att vidta sådana stödåtgärder som ger de förutsättningar som ett enigt utskott skriver är viktiga. Vi kan – det vågar jag nog påstå – tyvärr inte räkna med att man inte kommer att få krissituationer också framöver i olika typer av företag.

I reservationen riktas också kritik mot avtalet mellan regeringen och Beijerinvest i september 1977. Det framhålls att det formellt saknas ett förbehåll i avtalet att detta endast skulle gälla under förutsättning av regeringens godkännande.

Utskottet konstaterar för sin del att avtalet kunde ha skrivits klarare. Man säger beträffande detta avtal liksom beträffande avtalet från maj 1978 med Electrolux, där industriministern förutsatte vissa åtgärder, att detta inte kan ha inneburit någon risk för avtalets rättsverkan. Det är mycket klart verifierat av vad som förekom i anslutning till dessa frågor handläggning.

Det är bara att konstatera att ärendenas handläggning inom en regering självfallet sker från den utgångspunkten att ansvarigt statsråd informerar övriga ledamöter av regeringen om en fortlöpande förhandlingsutveckling. När det gäller Hälleforsnäs-fallet var detta också ett faktum inom trepartiregeringen. För detta kan bl. a. den redovisning som Bengt Eriksson gör i sin

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Handläggningen  
av stödet till AB  
Järnförädling i  
Hälleforsnäs,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Handläggningen  
av stödet till AB  
Järnförädling i  
Hälleforsnäs,  
m. m.*

bok tas till intäkt.

När det gäller kritiken mot trepartiregeringen för att inte ha någon vilja att åstadkomma insatser för att klara sysselsättningen i stort är det bara att notera att aldrig tidigare har någon regering i detta land gjort så stora insatser för att biträda företagsamhet i kris som trepartiregeringen gjorde under sina första år.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i föreliggande granskningsbetänkande.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Det framgår av Karl Boos anförande att vi i sakfrågorna är överens om den kritik som man från konstitutionella synpunkter kan rikta mot hanteringen av det här ärendet. Det är ju bra att vi kan notera det.

Sedan sade jag att jag tycker att majoriteten har varit litet väl överslättande i sin kritik. Då tar Karl Boo i sitt anförande fram det arbete som utförs av kommittén med det krångliga namnet företagsobeståndskommittén. Jag tycker med förlov sagt att det är litet långsökt som svar på vår kritik att regeringen försummat uppgiften att se över möjligheterna att på formellt riktiga grunder gå in med ett statligt stöd i sådana fall som Hälleforsnäs.

Den utredningen tillsattes redan av den socialdemokratiska regeringen, men uppgiften tog främst sikte på att rädda statliga fordringar vid konkurser och ackordsförhandlingar. Något mer har man rätt att begära av regeringen med hänsyn till utvecklingen sedan den här kommittén kom till. Jag vidhåller alltså kritiken mot den borgerliga regeringen för att ha gjort sina insatser i Hälleforsnäs under biskop Brasks motto "Härtill är jag nödd och tvungen".

Jag har sett en artikel i Expressen, där det sades att Nils Åsling egentligen inte ville rädda Järnförädling. I intervjun deklarerar han att han själv helst skulle ha avstått från räddningsaktionen men att han blev överröstad av regeringen. Alla vet också att det man gör motvilligt blir halvhjärtat. Därför måste vår kritik mot den formella handläggningen stå fast. Men vi säger också att det är allvarligt för medborgarna att det kan spåras en ideologiskt betingad motvilja mot ett engagemang i sådana här frågor, där det i ett modernt välfärdssamhälle som vårt krävs en aktiv statlig insats.

KARL BOO (c):

Herr talman! Jag tycker nog att Olle Svensson saluför mer i sin argumentation än han kan bevisa. Det är ändå regeringens handläggning som vi skall diskutera i dag.

Den här situationen uppstod – rent tidsmässigt vågar vi påstå – omedelbart efter det att den nya regeringen hade tillträtt. Det kom också, vilket redovisas i bil. 13, omedelbart olika bud i den här frågan. Därutöver är det också fel av Olle Svensson att säga att vi har slästat över. Som framgår av utskottsmajoritetens skrivning har vi beskrivit precis hur vi anser att det ligger till med detta ärende.

Det är väl helt enkelt svårt för Olle Svensson att leta upp någon som inte

vågar tolka dessa avtals ingående på annat sätt än att de skulle fullföljas. Därmed är det också svårt för Olle Svensson att i det här fallet påstå att rättssäkerheten i egentlig mening var i fara. Det är alltså överdrivet att påstå det.

Rent allmänt vill jag upprepa vad jag sade i ett tidigare anförande, att ingen tidigare regering på samma sätt som trepartiregeringen har gjort så mycket för att rädda och renovera företagsamheten i detta land, vilken var i gungning genom en socialdemokratiskt dikterad politik fram till valet 1976.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Beträffande den kritik som utskottet riktar mot handläggningen av detta ärende är vi överens. Därför är det viktigt att utskottets ordförande inte tar tillbaka något av vad som sägs i betänkandet. Jag uppfattade honom inte heller så, utan här kräver nu utskottet att man skapar adekvata instrument för att kunna ingripa i sådana här situationer.

Sedan vill jag inte låta mig lockas in i en debatt om de borgerliga partiernas regionalpolitiska insatser över huvud taget. Jag noterar att Karl Boo väjer sig mot anklagelsen att hans parti motvilligt skulle gå in för att rädda företag och trygga sysselsättningen i hotade bygder. Jag noterar hans deklaration på den punkten. Men mina slutsatser har bara dragits med utgångspunkt från det ärende som vi nu behandlar.

Avslutningsvis vill jag säga så här: Hade viljeinriktningen varit den av utskottsordföranden beskrivna, så hade vi redan haft adekvata instrument för att kunna ingripa i sådana här akuta situationer. Då hade inte Karl Boo och hans koalitionsbröder inom partierna i den förra regeringen behövt anmärka på Nils Åslings agerande i detta ärende.

KARL BOO (c):

Herr talman! Jag bara noterar att krisen också inom företag i Hälleforsnäs existerade redan innan trepartiregeringen kom till 1976. En kritik mot att man inte hade adekvata åtgärder att sätta in faller alltså även på den socialdemokratiska regeringen.

Jag tycker därför att vi nog kan tona ned denna debatt och konstatera två saker. För det första var det bra att man kunde lösa Hälleforsnäs-krisen, som berörde så många människor. Därmed är vi eniga. För det andra bör vi i framtiden söka skapa instrument, som är anpassade till att användas i sådana situationer som just Hälleforsnässituationen, där det krävs ekonomiska insatser för att ge rådrum så att man sedan kan åstadkomma mer bestående förändringar och avtal.

ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan samtliga under avsnittet Handläggningen av stödet till AB Järnförädling i Hälleforsnäs, m. m. anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet.

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Handläggningen  
av stödet till AB  
Järnförädling i  
Hälleforsnäs,  
m. m.*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens kon-  
troll av säkerhets-  
polisens verksam-  
het*

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Säkerhetspolisens verksamhet är i vissa avseenden sådan att den innebär osäkerhet för många medborgare i vårt land. Skandalerna duggar tätt kring säpos verksamhet. Värnpliktsriksdagen, IB-affären och sjukhusaffären i Göteborg är några affärer som under 1970-talet riktat uppmärksamheten på hur säpo har agerat. För en tid sedan framträdde kommissarien vid säkerhetspolisen, Melker Berntler, med en initierad beskrivning av metoder som kommit till användning. Ytterligare skandaler har senare förekommit.

Det är uppenbart att säkerhetspolisens ledning vill göra egna tolkningar av gällande bestämmelser. Ledningen har uppenbarligen en benägenhet att se säkerhetspolisens roll mer vara att registrera vänstersympatisörer än att bekämpa spioneri och fascistisk terrorverksamhet. Det har tydligen varit viktigare att registrera Vietnamdemonstranter än att hålla efter fascistiska ligor och kontrollera vad egna medarbetare sysslat med.

Regeringarna har växlat i landet. Säkerhetspolisens tvivelaktiga agerande har dock kontinuerligt bestått. Det förhållandet att de flesta partierna såsom regeringspartier har burit ansvar för säkerhetspolisen har tydligen motverkat en reell insyn. En alltför kritisk granskning från socialdemokraterna i dag kan av borgerliga partier besvaras med en hänvisning till skandaler under den socialdemokratiska regeringstiden. Denna "terrorbalans" är dock allvarlig för rättssäkerheten, och den måste brytas. Det kan ske endast genom en fullständig granskning av säkerhetspolisens verksamhet.

De avslöjanden som gjordes av kommissarie Melker Berntler var av så allvarlig natur att kraftfulla åtgärder omedelbart borde ha vidtagits. Vad som skedde var dock att JO och JK med anledning av anmälan förklarade att man inte funnit skäl till kritik mot rikspolisstyrelsen och att de av Melker Berntler kritiserade fallen till en del ansågs ligga alltför långt tillbaka i tiden för att motivera mer ingående undersökningar. Vidare hände att den kritiserande kommissarien avstängdes från befattning med vissa ärenden.

Jag vill erinra om några av de uppgifter som lämnades av kommissarie Berntler.

Säkerhetspolisen tolkade bestämmelsen att ingen får registreras "enbart" på grund av tillhörighet till organisation eller genom att på annat sätt ha givit uttryck för politisk uppfattning så, att om vederbörande registreras av något annat skäl kan också uppgifter om politisk verksamhet och/eller åsikter antecknas. Lagens utförning på denna punkt har f. ö. kritiserats av vpk, som varnat just för en sådan tolkning. Här är det alltså fråga om åsiktsregistrering.

Telefonavlyssning har skett på mycket vaga misstankar. Sidoinformation har utlämnats. Ett konkret fall redovisades, där en person vållats uppenbar skada av säkerhetspolisens verksamhet.

Sydamerikanska flyktingar har registrerats i strid mot gällande regler, vilket kan vålla allvarliga problem för dem i framtiden.

När det gäller telefonavlyssningen restes ett särskilt problem, som ur konstitutionsutskottets synpunkt måste anses synnerligen viktigt, nämligen

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens kon-  
troll av säkerhets-  
polisens verksam-  
het*

om denna verksamhet bedrivs på ett sätt som sätter uppgiftslämnarens anonymitetsskydd i fara. Justitieministerns förklaring att ingen tidningsredaktions telefonväxel avlyssnats under hans tid som justitieminister men att han inte vill uttala sig "i frågan om enskilda personer – vare sig medarbetare i pressen eller andra – är eller har varit föremål för telefonkontroll eller ge upplysning om de tekniska möjligheterna att anordna telefonavlyssning" är tillräckligt juridiskt kryptisk för att lämna viktiga frågor obesvarade. Har sådan avlyssning skett tidigare? Kan avlyssning av medarbetare ske utan att tidningens telefonväxel är avlyssnad, osv.?

Oron i presskretsar var stor inför perspektivet att telefonavlyssning kan ske på ett sätt som gör att viktiga tryckfrihetsprinciper kommer i fara. Bl. a. hemställde Svenska journalistförbundet till konstitutionsutskottet att överväga tillfälliga omedelbara åtgärder för att slå vakt om det grundlagsenliga skydd tryckfrihetsförordningen ger meddelare till massmedia.

Inför konstitutionsutskottets behandling av det ärende som gäller regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet i fråga om registrering av medborgare på politiska grunder har justitieminister Romanus hörts inför utskottet. I bilaga 14 redovisas gällande regler, företagna och aviserade utredningar osv. Är då detta tillräckligt? Enligt min mening ger det inte ett klart besked om att regeringen utövar tillfredsställande kontroll över säkerhetspolisens verksamhet.

Från vänsterpartiet kommunisterna reste vi frågan om tillsättande av en parlamentarisk utredning, sammansatt av samtliga fem riksdagspartier, för att utreda säkerhetspolisens verksamhet vad gäller åsiktsregistrering, telefonavlyssning och utlämnande av uppgifter från personregister. Detta krav avvisades av justitieministern i en frågedebatt i riksdagen den 26 oktober 1978. Detta är ganska anmärkningsvärt.

Säkerhetspolisens verksamhet uppvisar gång efter annan inslag som strider mot medborgarnas rättssäkerhet.

Medarbetare inom säkerhetspolisen påvisar allvarliga fall av åsiktsregistrering och telefonavlyssning.

Pressen och journalistkåren redovisar stor oro för att viktiga grundvalar för tryckfriheten är i fara genom säkerhetspolisens verksamhet.

I böcker och avhandlingar dokumenteras säkerhetspolisens övertramp.

Andra händelser belyser också otillfredsställande förhållanden inom säkerhetspolisen.

Oron är stor, men regeringen finner inte skäl till några särskilda åtgärder.

Konstitutionsutskottets ställningstaganden är inte godtagbara. Vad utskottet åberopar i fråga om företagen översyn av registerverksamheten och den kontroll som utövas är inte tillräckliga garantier mot missbruk. Utskottet tvingas beträffande telefonavlyssningen erkänna att det är en brist att det tryckfrihetsrättsliga anonymitetsskyddet kan åsidosättas genom användning av processuella tvångsmedel. Utskottet anser dock att frågorna på ett tillfredsställande sätt är föremål för översyn. Likaså hänvisas till en senare motionsbehandling.

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens kon-  
troll av säkerhets-  
polisens verksam-  
het*

Konstitutionsutskottet undviker dock att ta ställning till frågan huruvida regeringen utövat en tillfredsställande kontroll över säkerhetspolisens verksamhet. Ej heller tar utskottet ställning till om regeringen vidtagit erforderliga åtgärder med anledning av de missförhållanden som blottats. Detta måste anses vara med avseende på den konstitutionella granskningen betydelsefulla frågor.

Jag yrkar därför, herr talman, att utskottets anmälan i denna del läggs till handlingarna med följande uttalande:

Det är angeläget att förhindra att säkerhetspolisen i sitt register inför uppgifter om medborgares politiska åsikter eller tillämpar metoder som äventyrar andra medborgerliga rättigheter, t. ex. använder tvångsmedel som sätter anonymitetsskyddet i fara. Mot bakgrund av de förhållanden som framkommit borde regeringen ha vidtagit särskilda åtgärder i syfte att skärpa kontrollen av säkerhetspolisens verksamhet i dessa avseenden.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Det finns en stark strävan hos vårt folk att det svenska samhället skall präglas av öppenhet och samtidigt skydda den enskilda människans personliga integritet. Det innebär också att den enskilde skall vara skyddad mot myndighetsingrepp, exempelvis telefonavlyssning, registrering och liknande ting.

Men samhället måste också skydda sig mot de krafter som är ett öppet eller dolt hot mot vår svenska demokrati eller mot landets säkerhet, och mot de krafter som bedriver grov brottslig verksamhet, riktad mot medborgare – enskilda eller i grupp.

Av de skälen är vi tvungna att ha ett försvar och även en militär underrättelsetjänst. Vi måste ha en polisorganisation och även en säkerhetspolis. Av naturliga skäl måste delar av en sådan verksamhet vara hemliga. Det säger sig självt att det med sådana förutsättningar blir en ömtålig och svår uppgift att göra praktiska avvägningar och tillämpningar.

Det ligger då nära till hands att både massmedia och vi som politiker engagerar oss djupt vid minsta antydning om risk att den enskildes rättigheter träds för när. Jag har själv engagerat mig motionsledes i sådana här frågor och även i konstitutionsutskottet, och jag förstår därför mycket väl Nils Berndtsons engagemang i just den här frågan.

Men låt mig också peka på att vårt lagstiftningsarbete under 1970-talet har varit inriktat på att reda ut de här problemen i syfte att skapa bättre förhållanden för den enskilde. Vi har skaffat oss en ny grundlag, där medborgarens rättigheter har stor plats. Vi har stärkt yttrandefriheten, och våra massmedia har därmed fått större insyn.

Vi har också flera exempel på hur vi här i riksdagen har sökt gå till botten med de problem som har uppstått. För fem år sedan ägnade konstitutionsutskottet mycken tid åt IB-affären. Jag vill minnas att vi hade IB-affären uppe på 23 utskottssammanträden vintern 1974. Det intressanta med IB-affären var som bekant gränsdragningen mellan tryckfrihetslagstiftningen och underrättelseverksamheten.

Vad gäller då dagens debattfråga? Jo, den gäller registrering och telefonavlyssning. Frågan blir då: Har våra myndigheter och har regeringen följt gällande lag?

Konstitutionsutskottet har tagit del av rikspolisstyrelsens arbete och initiativ – det är ju under denna som säkerhetspolisen sorterar.

Vi har noterat att man har satt i gång en gallring i registren – en gallring som väl inte var helt slutförd när denna fråga började diskuteras, men den pågår i varje fall.

Man har vidare tagit initiativ i en rad frågor. Rikspolisstyrelsen är i detta fall dubbelt intressant, eftersom vi där har politiker med som lekmannarepresentanter, vilka har full insyn i vad som sker och i de föreskrifter som utfärdas.

Konstitutionsutskottet noterar att JO och JK har granskat rikspolisstyrelsen. Man har bl. a. granskat Berntleraffären, som Nils Berndtson tog upp. Nils Berndtson säger själv att vad som där kom fram gällde material som praktiskt taget helt låg tio år tillbaka i tiden. Vad jag vill trycka på är den utveckling som vi har haft under 1970-talet, särskilt under de senaste åren.

Konstitutionsutskottet har också observerat hur justitieministern personligen har gått igenom befintliga register och haft regelbundna sammanträffanden med polischefen och andra berörda. Det finns alltså inte något skäl till anmärkning mot justitieministerns handläggning. Vad man därutöver möjligen skulle kunna kräva vore att den s. k. tvångsmedelsutredningen hade kunnat tillsättas något tidigare än vad som har skett, och det säger också utskottet på några rader.

Men nu riktar inte Nils Berndtson någon anmärkning mot statsrådet Romanus. Han vill i stället att riksdagen gör ett uttalande med innebörden att regeringen bör se till att rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning följer gällande lag. Det är, Nils Berndtson, att slå in öppna dörrar. Enligt vad konstitutionsutskottet kunnat finna följs redan nu gällande lag. Vad är det då som Nils Berndtson vill därutöver? Vill han någonting annat än vad som ryms i de dunkla orden? Eller vill Nils Berndtson bara sprida misstankar i största allmänhet mot en del av våra myndigheters arbete?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets skrivning under avsnittet 13.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

NILS BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Sven-Erik Nordin talar om en stark strävan till öppenhet och skydd för medborgerliga rättigheter. Men då får inte säkerhetspolisens egna åtgärder vara sådana att dessa strävanden hotas. Sven-Erik Nordin nöjer sig tydligen med JK:s och JO:s uppfattning att de anmälda ärendena var av så gammalt datum att någon större undersökning inte behövde göras. Men kan han gå i god för att liknande företeelser inte finns i dag?

Sven-Erik Nordin påstår att jag sprider misstankar mot säkerhetspolisens

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens kon-  
troll av säkerhets-  
polisens verksam-  
het*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

*Regeringens kon-  
troll av säkerhets-  
polisens verksam-  
het*

verksamhet. Det är faktiskt säkerhetspolisens egna s. k. affärer som gör att människorna hyser stark misstro mot vad säpo sysslar med. Jag vill erinra om att en av de uppgifter som fanns i tidningsartiklarna med anledning av kommissarie Berntlers anmälan var att det i registren fanns kvar uppgifter om t. ex. transport av tidningar på järnväg under det transportförbud som fanns här i landet. Jag vill gärna veta om regeringen har kontrollerat att personregister har förstörts eller om sådana uppgifter fortfarande finns kvar.

Sedan kan naturligtvis Sven-Erik Nordin räkna upp hur många vidtagna åtgärder, utredningar och kontrollinstanser som helst, men han kan inte komma ifrån att säkerhetspolisens verksamhet kantas av övertramp och tvivelaktiga inslag. Och det är detta som frågan handlar om. Följer säpo gällande regler? Krävs det en skärpning av reglerna? Hur kan man förbättra rättssäkerheten för medborgarna?

Om man vill öka säkerhetspolisens anseende måste också överordnade organ ta itu med problemen. Det är detta som jag menar att regeringen inte har gjort på ett övertygande sätt. Inte ens de aktuella avslöjandena föranledde några särskilda åtgärder från regeringens sida. Om inte regeringen begriper att här måste kontrollen över säpo skärpas, borde åtminstone riksdagens konstitutionsutskott och riksdagen kunna säga ifrån.

SVEN-ERIK NORDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig notera att Nils Berndtson i sitt andra debattinlägg är ytterst försiktig. Han har utöver Berntlerfallet inte nämnt ett enda exempel på sådana övertramp från säkerhetspolisens sida som han talar om. Vi måste väl ändå vara överens om att om man skall kunna vidta någon åtgärd i någon riktning måste man kunna dokumentera det man talar om. Det som hittills har dokumenterats är inte något annat än Berntlerfallet, och där rör det sig inte om något annat än att gallringen i akterna inte hade fullföljts tillräckligt snabbt. Och det hänger ihop med att det enligt en tidigare lagstiftning var möjligt att behålla sådana uppgifter som det här gäller i akterna ganska länge. Det är alltså förklaringen.

Vad vi diskuterar är inte att besluta om någon ny lagstiftning, utan vad debatten i dag gäller är granskningen av statsrådets ämbetsutövning. Då är bara att notera att regeringen – i det här fallet justitieministern – på denna punkt har följt gällande regler. Det som intresserar Nils Berndtson och är bakgrunden till det hela kanske är önskemål om en annan lagstiftning, som innebär andra regler. Men, Nils Berndtson, den debatten får vi i så fall ta när dessa nya regler är antagna av riksdagen och skall börja tillämpas av myndigheterna.

NILS BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Sven-Erik Nordin förvånar mig en aning. Han säger att jag var försiktig i mitt andra inlägg, därför att jag inte upprepade vad jag sade i mitt första inlägg om en rad övertramp som säkerhetspolisen har gjort sig skyldig till under 1970-talet. Om det behövs skall jag gärna för Sven-Erik Nordin läsa

upp dessa exempel ännu en gång, men jag tycker att det borde räcka att jag en gång pekat på dem. Behovet av skärpt kontroll över säkerhetspolisen är helt klart.

SVEN-ERIK NORDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Nils Berndtson känner till hur granskningsarbetet går till. Han vet ju att vad vi har granskat är vad som hänt under det senaste året. Vi tar inte upp gamla frågor till ny granskning. De exempel som Nils Berndtson nämnde i sitt första inlägg utöver Berntlerfallet var IB-affären och sjukhusfallet i Göteborg. De fallen har vi tagit upp i ett tidigare granskningsbetänkande och diskuterat mycket ingående. Det finns inte skäl att ta upp de frågorna än en gång till dechargedebatt. Det är där skillnaden ligger, Nils Berndtson.

Tredje vice talmannen anmälde att Nils Berndtson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Eftersom Nils Berndtson här har lagt ett förslag och framfört synpunkter på vår behandling av meddelarskyddet tycker jag att det är väsentligt att göra några påpekanden, för det är en mycket viktig fråga.

Från den 1 januari 1978 infördes i tryckfrihetsförordningen bestämmelser, som öppet angavs syfta till att förstärka det s. k. meddelarskyddet. Enligt tryckfrihetsförordningen är det i stor utsträckning tillåtet att, oberoende av vad som annars gäller, lämna meddelanden till bl. a. tidningsredaktion för offentliggörande i tryckt skrift. Denna frihet blev efter riksdagens slutgiltiga beslut 1977 utvidgad och preciserad. Skyddet kom också att omfatta anskaffande av uppgift för publicering i tryckt skrift. Tryckfrihetsförordningens nya lydelse innebar vidare att den krets som var skyldig att iaktta tystnad om meddelares och författares identitet utvidgades. Villkoren för att denna tystnadsplikt skulle vika vid vittnesförhör skärptes. Dessutom infördes i tryckfrihetsförordningen ett straffsanktionerat förbud för myndighet och annat allmänt organ att forska efter anonym författare eller meddelare, när tryckfrihetsförordningen inte tillåter ingripande mot dessa.

Nu kommer vi i utskottet att behandla en motion där det har påtalats att skyddet i 3 kap. 4 § TF mot myndighets efterforskning är otillräckligt. Socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande, Lisa Mattson, är huvudmotionär, och bakom motionen står även företrädare för moderater, centern och folkpartiet. Frågan aktualiserades hösten 1978, då rykten kom ut om att ett tillstånd till telefonavlyssning skulle kunna omfatta t. ex. en tidningsredaktions växel. Det intryck som skapades var att stadgandet i tryckfrihetsförordningen bara tog sikte på det slag av myndighetsåtgärder som innebar att författares och meddelares identitet uttryckligen eftersöktes. Däremot skulle anonymitetsskyddet fritt kunna genombrytas om syftet inte i första hand var att efterforska författares, utgivares eller meddelares identitet.

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjänsteutövning m. m.*

*Regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
teutövning m. m.*

*Regeringens kon-  
troll av säkerhets-  
polisens verksam-  
het*

Vi har tagit upp denna fråga i granskningsbetänkandet, och här finns en utförlig redovisning av uttalanden från justitieminister Romanus, dels som svar på fråga av mig i riksdagen, dels som svar på skrivelser från Stockholms stora tidningars chefredaktörer och förfrågningar från olika pressorganisationer. Justitieministern har, som också här nämnts, under utskottets behandling av frågan även framträtt muntligt där.

Statsrådet Romanus uppgav i dessa sammanhang att vid beslut om telefonavlyssning domstolen måste väga samhällets intresse av en effektiv brottsutredning mot hänsynen till den enskildes integritet och andra motstående intressen. Ett viktigt sådant intresse var att anonymitetsskyddet enligt tryckfrihetsförordningen inte urholkades. Dessa hänsyn ledde enligt justitieministerns uppfattning till att det i praktiken var uteslutet att ett tidningsföretags växel avlyssnades. Sven Romanus uppgav också att telefonavlyssning på en tidningsredaktion inte förekommit under hans tid som justitieminister.

I granskningsbetänkandet återges dessa uttalanden inför konstitutionsutskottet och i andra sammanhang. Samtidigt sägs klart ifrån, vilket också Sven-Erik Nordin har talat om, att det är en brist i det nuvarande regelsystemet att det tryckfrihetsrättsliga anonymitetsskyddet kan åsidosättas genom användning i vissa fall av processuella tvångsmedel som beslag, husrannsakan och telefonavlyssning. Utskottet menar i detta sammanhang enhälligt att den utredning som arbetar med frågan borde ha kommit i gång tidigare. Den tillsattes först i fjol och kom inte i arbete förrän i början av detta år.

Sin inställning till motionen med krav på ökat rättsskydd i tryckfrihetsförordningen kommer konstitutionsutskottet att redovisa senare i vår.

Jag kommenterar detta avsnitt därför att jag gärna vill polemisera mot Nils Berndtsons beskrivning, som kunde ge ett intryck av att konstitutionsutskottet inte ägnat denna fråga stor vikt. Tvärtom har så varit fallet. Och vi har ansett det vara oerhört viktigt att allmänhetens förtroende för anonymitetsskyddet kan upprätthållas.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets förslag.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det som inte var möjligt att framföra i ett genmäle vill jag ändå ha framfört till Sven-Erik Nordin.

Om det varje år under 1970-talet inträffar övertramp och Sven-Erik Nordin prydligt varje år efter granskningsbetänkandet avför dem, kan han naturligtvis låsas att det inte finns tillräckligt skäl just nu för att kräva särskilda åtgärder. Men säger ändå inte serien av övertramp under 1970-talet Sven-Erik Nordin något? Säger inte dessa händelser att det finns företeelser som kan utgöra hot mot medborgares rättssäkerhet? Kan det inte ge skäl att kontrollera dels om säpo följer gällande regler, dels om det finns brister i lagstiftningen som också behöver ses över? Det var bl. a. detta vi åsyftade, när vi begärde hos regeringen att man skulle tillsätta en parlamentarisk

kommission efter de händelser som avslöjades i slutet av förra året. Det är detta saken handlar om, och det är i det här avseendet vi är kritiska mot att regeringen icke vidtog några särskilda åtgärder.

Låt mig också säga till Olle Svensson att visst har det företagits en seriös prövning och granskning av de olika regler som gäller på tryckfrihetsområdet, men jag tycker nog att det finns så pass många oklara punkter om huruvida tvångsmedlen använts på ett sådant sätt att vissa rättssäkerhetsfrågor är i fara att det borde ha funnits anledning för konstitutionsutskottet att göra ett uttalande av det slag som vpk föreslår.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Det händer ju av och till att vi i våra tidningar och i andra massmedia får ta del av uppgifter om att säkerhetspolisen eller andra myndigheter inte fullgör sina åligganden på ett tillräckligt prydligt sätt. Det görs undersökningar, men för det mesta noterar man att det bara handlar om rykten.

Som jag sade i mitt första inlägg är det emellertid naturligt att vi politiker reagerar inför sådana här situationer – vår uppgift är ju att slå vakt om folkets intressen. Ibland tar sig detta uttryck i motioner, som leder till beslut här i kammaren. Regeringen tillsätter utredningar, och så småningom antas en ny lagstiftning. Detta har undan för undan – det har vi varit överens om – skett i förbättrande riktning.

Men detta betyder ingalunda att jag år efter år står upp här i kammaren och tycker att allt är bra som det är, som Nils Berndtson säger. Han vet mycket väl att jag stått på reservationssidan och på kritikersidan när det gäller IB-affären – för att inte tala om Göteborgsaffären, som vi inte fick tillfälle att ta fram sanningen om, därför att det krav som minoriteten den gången hade voterades bort.

I en sådan här debatt kan man naturligtvis peka på hur många fall som helst och säga: Här är det risk för att det begåtts övertramp, i det eller det ämbetsverket har man kanske haft en tvivelaktig handläggning – Nils Berndtson tar i dag upp sådana tankegångar beträffande säpo.

Men vi är inte här i dag för att göra en granskning av hur olika ämbetsverk har skött sig, utan vad vi skall syssla med nu – jag upprepar det ännu en gång – är att granska hur statsråden har skött sig. Det är den uppgiften vi har, och det är detta debatten gäller. Vi har inte kunnat finna att statsråden misskött sig, och av det skälet finns det inte anledning att säga mer än vad utskottet har sagt. Det är faktiskt bara att läsa innantill.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara till Nils Berndtson säga att när det gäller den fråga som jag diskuterar, frågan om förhållandet mellan tryckfrihetslagstiftningen och vanlig lagstiftning som reglerar bl. a. tvångsmedlen, så är den av betydligt mer komplicerat slag än som framgår av Nils Berndtsons anförande, där han uppehåller sig vid enbart säkerhetspolisen. Det är, vågar jag säga, nu på gång ett arbete som tar direkt sikte på att ta bort de spänningar som möjligen kan

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens kon-  
troll av säkerhets-  
polisens verksam-  
het*

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

finnas mellan TF och vanlig lagstiftning. Det förslag som Nils Berndtson har lagt fram skulle alltså inte på något sätt föra frågan framåt, och därför yrkar jag avslag på det förslaget.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I dag vill tydligen Sven-Erik Nordin missförstå det mesta, men det kanske är en vald position. Visst har Sven-Erik Nordin kritiserat företeelser under 1970-talet, det vet jag mycket väl. Vad jag sagt är att han inte förmår att se sambandet mellan de olika händelser som har inträffat. Detsamma gäller för kritiken mot regeringen på den här punkten. Trots dessa upprepade fall som förekommit under 1970-talet tar man inte fasta på de hysa som tillkommer och genomför en verklig granskning av hur lagar efterföljs och hur säkerheten och kontrollen fungerar. Det är detta som frågan handlar om.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Om det är det saken gäller skulle jag vilja rekommendera Nils Berndtson att motionera i ärendet. Vpk:s motionerande i dessa frågor har emellertid hitintills bestått i att man har krävt att inriktningen av säpos verksamhet i fortsättningen skall vara den att enbart fascistiska ligors verksamhet granskas. Andra ligors verksamhet vill vpk tydligen inte granska. Kanske är det så, Nils Berndtson, att det innerst inne är just där skon klämmer i den här debatten och i det dunkla förslag till yttrande som ni här har lagt fram.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Vad är det som är dunkelt i detta yttrande, herr Nordin? Jag vet inte om herr Nordin har yttrandet på sin bänk. I yttrandet säger jag att det är angeläget att förhindra att uppgifter om medborgares politiska åsikter införs i register, att andra åtgärder som vidtas inte får äventyra medborgerliga rättigheter, att tvångsmedel inte får äventyra anonymitetsskyddet och att regeringen mot bakgrund av händelser som har inträffat borde ha vidtagit särskilda åtgärder i syfte att skärpa kontrollen av säkerhetspolisens verksamhet i dessa avseenden.

Jag kan inte inläsa något dunkelt i detta yttrande.

TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Jäv för statsråd.

*Jäv för statsråd*

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! I denna del av granskningsbetänkandet behandlas förekommande regler om jäv för statsråd mot bakgrund av den debatt som framför allt förekom angående statsråds innehav av aktier i samband med den senaste regeringsbildningen. Skillnaden mellan oss socialdemokrater och de borger-

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Jäv för statsråd*

liga ledamöterna som utgör majoriteten är att vi reserverar inte nöjer oss med att ange vad vi anser vara en lämplig tolkning av reglerna, utan vi tillåter oss också att i klartext kritisera regeringsbildarens och en av hans statsråds-kandidaters uppträdande vid folkpartiregeringens snabba födelse.

Denna vår kritiska bedömning går helt tillbaka på vad utskottet är enigt om beträffande frågan under vilka förhållanden jäv kan anses föreligga för statsråd. Därvid har utgångspunkten varit dels grundlagsregeln i 6 kap. 9 § andra stycket regeringsformen, dels förvaltningslagens jävsregler.

Låt mig klart deklarera att även vi socialdemokrater finner det positivt att det både vid regeringsskiftet hösten 1976 – det gällde då vissa av statsråden – och vid det senaste regeringsskiftet, i fjol, lämnades uppgifter till pressen om statsrådets aktieinnehav. Vi anser att det är en fördel om en sådan öppenhet visas även i framtiden.

Som konstateras i betänkandet är det utskottets enhälliga uppfattning att det i första hand är då nytt statsråd tillträder som tillämpningen av principen om jäv aktualiseras.

Enligt regeringsformen utser statsministern övriga statsråd i regeringen. Ansvaret för att statsråd uppfyller kraven på tjänstens integritet åvilar därför i första hand statsministern. Det måste, uttalar konstitutionsutskottet enhälligt, ankomma på statsministern att innan nytt statsråd utses ta reda på att "inga sådana omständigheter som åsyftas med stadgandet föreligger vid utnämningen".

Detta citat har åtminstone jag tolkat så att statsministern bör tillse att han inte kallar personer med ekonomiska engagemang, som kan rubba allmänhetens förtroende för de nytillträdande statsråden.

En andra punkt, som vi alla i utskottet pekar på, är att det självfallet får "förutsättas att en statsråds-kandidat görs uppmärksam på gällande regler och själv lämnar erforderliga upplysningar".

Så långt är vi alltså överens inom utskottet. Men vi reserverar är ensamma om att låta granskningen fullföljas till en bedömning av hur dessa principer följdes vid Ola Ullstens regeringsbildning. Därvid tvingas vi konstatera att vad som inträffade vid kallande och utnämning av statsråd och chef för försvarsdepartementet är anmärkningsvärt. Valet föll på en person med betydande ägarintressen i en försvarsindustri. Det kan, understryker vi i reservationen, "förutsättas att statsministern därvid uraktlät att skaffa sig kännedom därom och att statsråds-kandidaten inte själv lämnade några upplysningar om sitt aktieinnehav". Vi konstaterar också avslutningsvis att ifrågasvarande aktiepost avyttrades först sedan förhållandena blivit kända genom pressen.

Genom utskottets kansli har vi fått klart för oss att försvarsminister De Geers aktier i Hasselfors såldes den 12 oktober 1978 genom en banks notariatavdelning till Handelsskoleföreningen, som är en stiftelse.

Det har i pressen ifrågasatts om denna försäljning skett på ett ur integritetssynpunkt betryggande sätt. Vi har inte funnit anledning till något sådant uttalande i reservationen. Givetvis är det dock angeläget att i

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

*Jäv för statsråd*

fortsättningen noggrant följa regeringspraxis i jävsfrågor över huvud taget.  
Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till reservationen 6.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Jag tror att det är angeläget att här slå fast från början att det inte är brottsligt att äga aktier. Vi har t. o. m. i den här kammaren beslutat att stimulera sparande i aktier. Man kan heller inte förutsätta att någon skall gå och drömma om att bli statsråd i någon avlägsen framtid och av det skälet låta bli att bidra till näringslivets finansiering – som man gör exempelvis genom den typ av aktiesparande som vi alltså tidigare har beslutat att stimulera.

Detta gör den här frågan litet egendomlig – och även det sätt man försöker behandla den på.

Det kan vara värt att försöka reda ut jävsbegreppet litet närmare. För det första vill jag erinra om att det faktiskt inte finns några direkta jävsregler som gäller regeringsledamöter. I regeringsformen finns allmänna regler om vilka uppdrag som inte kan förenas med tjänst som statsråd, men däremot finns inte några jävsregler. Förvaltningslagen, som ju innehåller jävsregler, är enligt vad som sägs i 2 § inte tillämplig på handläggning av ärenden i regeringen. I förarbetena till förvaltningslagen sägs det också att man inom regeringskansliet så långt möjligt bör tillämpa lagens regler, men det är alltså en rekommendation, inte ett formellt påbud.

För det andra vill jag understryka att jäv endast kan föreligga vid handläggningen av ett enskilt ärende. Om jäv föreligger för en tjänsteman, bör denne undvika att ta befattning med just det ärende i vilket han är jävig. Däremot finns det i svensk rätt ingen grund för tanken att någon skulle vara jävig för en viss befattning. Man kan diskutera lämpligheten av att en person i offentlig tjänst äger aktier, äger ett lantbruk, äger ett centralt beläget stenhus i Gamla stan eller har centrala uppdrag inom kooperationen och andra intresseorganisationer, men då är det inte fråga om jäv utan om helt andra överväganden.

Jag vill för min del i detta sammanhang tillfoga, att jag är övertygad om att svenska politiker har så stor ansvars- och plikt känsla att de inte låter sitt politiska handlande påverkas av sådana förhållanden.

För det tredje vill jag konstatera att någon faktisk jävssituation inte har påtalats ens av reservanterna. De gör inte gällande att något statsråd skulle ha missbrukat sin ställning eller låtit det egna intresset påverka ämbetsutövningen. Rubriken Jäv för statsråd är därför något missvisande. Något jäv har inte förekommit i den mening som det begreppet alltid har haft i svensk rätt. Detta är mera att betrakta som en fråga om vilka uppdrag som kan förenas med tjänst som statsråd.

Det har i reservationen – och det har även understrukits av Olle Svensson – talats om ett betydande ägarintresse. Detta betydande ägarintresse bestod av ett indirekt ägande av 2 % av aktierna i det aktuella bolaget. Eftersom bolagets produktion till 20 % gick till försvaret, uppgick den i det avseendet berörda andelen av statsrådets utbyte av detta aktieinnehav, vilket utgjorde det betydande ägarintresset, endast till 0,4 %.

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Jäv för statsråd*

Litet längre ned i samma reservation säger man, att förhållandena har blivit kända genom pressen och att aktierna först därefter blev avyttrade. Verkligheten var den att de avyttrades dagen efter utnämningen. Det var faktiskt ganska snabbt handlat.

Men, herr talman, man måste i detta sammanhang ändå ge *en* eloge till Olle Svensson. Han säger att han själv och socialdemokraterna finner den öppenhet med vilken man redovisar sitt aktieinnehav positiv. Ja, just det. Vi kan verkligen säga att den nuvarande regeringen har öppet deklarerat sina aktieinnehav. Men det fanns en gång en regering med en finansminister som hette Gunnar Sträng. Det fördes en diskussion här i kammaren 1974, då det framfördes önskemål om att det skulle göras en öppen redovisning av den dåvarande regeringens aktieinnehav, eftersom den bl. a. hade en del känsliga industriärenden att handlägga. Då svarade socialdemokraten, finansministern och partikollegan till Olle Svensson, Gunnar Sträng, med användande av orden: "så betraktar jag det som en uppenbar oförsämdhet". Det är ett citat från snabbprotokollet. Det var alltså en "uppenbar oförsämdhet" att man över huvud taget önskade sig en redovisning av den dåvarande regeringens aktieinnehav.

Man må ju säga att socialdemokratin och Olle Svensson nu har bytt åsikt på den här punkten. Men Olle Svensson har ju möjlighet att ta avstånd från Gunnar Strängs uttalande vid det aktuella tillfället. Men enligt protokollet från den debatten fanns det ingen socialdemokrat som vid den tidpunkten tog avstånd från att betrakta kravet på en öppen redovisning av aktieinnehav som en "uppenbar oförsämdhet" mot då sittande regering.

Det länder trepartiregeringen till gagn att de flesta statsråden i pressen gjorde en redovisning av aktieinnehavet. I ännu högre grad gäller det folkpartiregeringen, som i sin helhet offentligen har redovisat sitt aktieinnehav.

Olle Svensson kommer sedan in på en annan sak, som han inte direkt fullföljde, då han ifrågasatte försäljningen av aktierna. Nu måste väl ändå Olle Svensson bestämma sig. Antingen skall statsråden behålla de aktier de har eller också skall de försälja dem. Man måste välja något av de två alternativen. Det går inte att göra både – och; måste väl vara uppenbart. Men det tycks råda en allmän kritiklust på detta område.

Ifrågavarande statsråd har här gjort vad oppositionen önskade sig. Majoriteten i konstitutionsutskottet har också sagt att vi kommer att följa de frågor där det i regeringens handläggning eventuellt kan uppstå jäv. Inga fel har alltså begåtts när det gäller aktieinnehavet, utan eventuella problem har klarats ut på ett sätt som är helt tillfredsställande. Man har fört en öppen debatt genom att regeringen i sin helhet öppet har redovisat sitt aktieinnehav, vilket inte har skett tidigare. Trepertiregeringen gjorde det till betydande delar. Tidigare socialdemokratiska regeringar ansåg att det var en "uppenbar oförsämdhet" att begära en redovisning av aktieinnehav.

Dessutom kan man inte, herr talman, bortse från vad jag i början sade, nämligen att det finns många andra ägarintressen och organisationsbindningar av olika slag som man också bör ta med i sammanhanget när man skall

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Jäv för statsråd*

bedöma om en person är lämplig för sin uppgift i offentlig tjänst. Det gäller inte bara aktieinnehav utan också anknytning till intresseorganisationer och andra engagemang på det ena eller det andra området.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag på detta avsnitt.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, Esse Petersson, jag har deklarerat att vi står för vad vi har sagt i utskottet. Vi finner det positivt med en öppen redovisning av ett aktieinnehav. Därför borde kanske Esse Petersson på det området ha kunnat gå förbi sitt i förväg skrivna manuskript.

Det är klart att man kan diskutera vad som tidigare har hänt i fråga om integritetskrav som kan ställas på statsråd och regeringen Ekman. Man kan diskutera vad som hände när samlingsregeringen upplöstes och Per Albin Hansson kallade Gunnar Sträng som statsråd. Men det har väl ändå inte i detta betänkande riktats någon anmärkning mot dessa regeringsmedlemmar i det förlutna.

Jag står alltså kvar vid att det är värdefullt med en sådan här redovisning. Men jag vill påpeka att kravet i den debatt som fördes här i kammaren mellan Björn Molin och Gunnar Sträng gällde en offentlig registrering av aktieinnehav. Såvitt jag förstår ville man på något sätt ha den reglerad i författning. Det har inte krävts av vare sig majoriteten eller minoriteten, utan här rör det sig om en frivillig redovisning.

Beträffande huvudpunkten vill jag säga att den gäller vad som sker i samband med ett regeringsskifte, då det, vilket vi alla är överens om, är statsministern som har ansvaret för att vi kan ha förtroende för de statsråd som kallas. Jag vill med anledning av det understryka att statsminister Ullsten i efterhand tydligen har kommit fram till att aktieinnehavet borde avyttras. Jag bedömer hans uttalande i pressmeddelandet av den 26 oktober 1978 så, att det enligt hans bedömning förelåg ett sådant behov i det här fallet. Eftersom frågan gäller en försvarsminister som har ett aktieinnehav i en försvarsindustri, tycker jag att man bör kunna ställa det kravet. Då kvarstår vår anmärkning att statsministern vid tidpunkten för kallandet av statsråd borde ha kollat att ett sådant aktieinnehav inte förelåg i det läget. Statsråds kandidaten borde därvid även ha upplysts om varför han inte borde inneha dessa aktier i fortsättningen. Vi förutsätter att så inte har skett, och Esse Petersson har heller inte bestritt detta.

Med den utgångspunkten finns det anledning att föra fram den kritik som här har riktats mot statsministern och mot statsråds kandidaten.

ESSE PETERSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan säga till Olle Svensson att det förhållandet, att jag tog upp den positiva attityden från hans sida, inte berodde på något i förväg skrivet manuskript utan att det baserade sig på vad han sagt. Olle Svensson hade också haft möjlighet att ta avstånd från den typ av diskussion som Gunnar Sträng förde vid den tidpunkt jag nämnde.

Men det är ändå skönt att få höra att i fortsättningen även socialdemokraterna tycker det är positivt att regeringarna öppet redovisar sina aktieinnehav. Alldeles självklart är att man kan se på olika sätt och med olika stort förtroende på olika statsråd, men det intressanta är att inte ens reservanterna har påstått att förtroendet har rubbats när det gäller handläggningen av frågor i försvarsdepartementet. Det är ju det som man ändå måste utgå ifrån. Dessutom avyttrades aktierna dagen efter utnämningen. Det måste vara positivt att avyttrandet skedde så snabbt.

Man kan ändå inte komma ifrån att det finns många som har anknytningar till olika intresseorganisationer, Kooperationen och andra företag, som på olika sätt kan vara av intresse i samhällsarbetet. Därför skall man inte bara genom taktiskt spel försöka förstora en fråga av det här slaget. Nu visste vi dock om detta genom den öppenhet som präglade regeringen att vilja redovisa aktieinnehavet, men vi kände inte till de socialdemokratiska regeringsledamöternas aktieinnehav tidigare, eftersom dessa regeringar aldrig avgav någon sådan deklaration, utan tvärtom ansåg att det var en oförsämdhet att över huvud taget ifrågasätta att de kunde ha några aktier. Hade de inga aktier, hade det ju varit lätt att redovisa detta. När de inte gjorde det, kan man väl utgå från att det fanns aktier men att de av någon anledning inte ville redovisa dessa. Det gjorde däremot den nuvarande regeringen, något som alltså var positivt. Jag noterar med största tillfredsställelse att även Olle Svensson understryker detta.

Dessutom tycker jag att Olle Svensson för klarhetens skull, eftersom han i sitt anförande var inne på att man kunde ifrågasätta försäljningen av aktierna bör svara på min fråga. Var det bra att de såldes? Eller skulle de inte säljas? Det var ju de två saker som man hade att välja på. Man kritiserade aktieinnehavet från början och ansåg att aktierna skulle säljas. Men nu diskuterar man tydligen också om de borde ha sålts.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det måste här ha varit något hörfel. Jag kan inte förstå vad Esse Petersson talar om.

Jag sade att det i pressen har ifrågasatts om denna försäljning skett på ett från integritetssynpunkt betryggande sätt, och så tillade jag att reservanterna inte funnit anledning till något sådant uttalande. Det var bara en klar sakståndpunkt, och den bör inte tolkas som någonting annat.

Däremot tillade jag att vi i fortsättningen kommer att följa de här frågorna. Detta är vi överens med utskottets majoritet om, så det behöver inte missförstås.

När utskottet ändå här klargör att den viktiga frågan är vad som händer när statsministern kallar ett statsråd så borde Esse Petersson inte behöva svara genom att diskutera tidigare tillfällen, utan jag tycker att han borde koncentrera sig på den frågan. Jag anser alltså att kritiken inte har bemötts. Statsministern borde i samband med kallandet av statsråd ha gjort sig underrättad om det aktieinnehav som senare har avvecklats. Statsråds kandidaten borde ha upplyst statsministern om sitt innehav i samband

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

*Jäv för statsråd*

med att han blev kallad. Det är på dessa två punkter som vi kritiserar förfarandet.

Det är ju känt att aktieinnehavet avvecklades sedan en journalist tagit kontakt med statsrådet och det blivit klart att det skulle bli publicitet kring denna sak. Det finns alltså ett samband med pressens bevakning av dessa frågor.

Slutligen vill jag säga följande. Förtroende hos allmänheten gynnas inte av att det gick till på det här sättet. Förtroendet hade varit mycket bättre om avvecklingen hade skett före statsrådsutnämningen. Om statsministern hade tillsett detta i god kontakt med sin kandidat, då hade man fått det förtroende för statsrådsämbetet som är viktigt. Nu har läget självfallet förbättrats genom åtgärder som vidtogs i efterhand. Men det var först sedan detta blev känt i pressen och inför offentligheten.

ESSE PETERSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till Olle Svensson kan jag säga att förtroendet vinnas genom den öppenhet som regeringen här visade och även den öppenhet som påbörjades med trepartiregeringen – att man redovisar sakförhållandet när det gäller aktieinnehav.

Vi kommer inte ifrån att det finns många andra bindningar, som inte enbart har med aktier att göra. Det kan t. ex. gälla olika organisationer. Men det är ändå inget fel att folk deltar i finansieringen av vårt näringsliv, som ger sysselsättning, och de bör inte av det skälet vara diskvalificerade för politiska uppgifter. I de fall där man kommit in på speciella ting som kan ifrågasättas har man dragit konsekvensen av detta. I detta fall har aktierna blivit avyttrade dagen efter utnämningen. Sedan tycker jag det bara är positivt att pressen granskar när det är möjligt att granska. Vi har ju upplevt tidigare år då detta inte har varit möjligt eftersom man har varit ljusskygg när det gällt just den här punkten om öppen redovisning.

När det gäller frågan om att sälja eller inte sälja uppfattade jag Olle Svensson så att han i och för sig inte hade någonting emot det förfarande som skedde. Men han kunde ändå inte underlåta att ta fram den här frågeställningen för att på något sätt insinuera enligt den linje som man har drivit från en del håll. Men det är bara att notera att den debatten tydligen har dött ut på grund av sin egen orimlighet.

Det intressanta är att här föreligger förtroende för statsråden. De har handlagt denna fråga på ett så snabbt sätt som möjligt. Man har inga bindningar på den här punkten – man har löst dem på ett sätt som vi är tillfreds med. Detta framgår ju av betänkandet, och det har också Olle Svensson understrukit, även om han har en och annan randanmärkning. Men jag tror inte att den här formen av diskussioner – att man av taktiska skäl försöker att i varje läge leta reda på något för att ha något att anmärka – befrämjar den demokratiska utvecklingen. Man har nu fått en lösning och en öppenhet, som vi hoppas att alla regeringar i fortsättningen skall tillämpa på samma strikta sätt som folkpartiregeringen har gjort. Det är en tillgång för den parlamentariska demokratin.

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Jäv för statsråd*

Herr talman! Rubriken över den här punkten är Jäv för statsråd, vilket i och för sig kan vara missvisande eftersom konstitutionsutskottets granskning inte gäller något fattat beslut där en jävssituation skulle kunnat uppstå. Det är i stället den senaste regeringsbildningens förhållande till bestämmelserna i regeringsformen som talar om att statsråd inte skall utöva allmän eller enskild tjänst, inte heller inneha uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom som tagits upp till granskning.

Bestämmelserna är gamla. Det fanns en sådan bestämmelse redan i 1809 års regeringsform. Det förekom också en diskussion i grundlagberedningen, och i proposition 1973:90 till riksdagen föreslogs en sådan här bestämmelse för regeringskretsen. Departementschefens skrivning innehöll en viss tveksamhet om behovet av sådana bestämmelser mot bakgrund av de intressen en regering har av att statsråden tillvinner sig förtroende i riksdagen och hos allmänheten. Han bestred dock inte att man behövde ha en sådan här bestämmelse, och i huvudsak pekade han då på att bestämmelsen borde gälla verksamhet i ekonomiskt syfte.

Vi har alltså den här regeln, och det är den ena utgångspunkten. Vi har också en annan regel som tillämpas utan att den formellt gäller för regeringen. Det är förvaltningslagen som i väsentliga delar tillämpas inom regeringskansliet.

Vad är det då vi sett på? Det är, som jag sade, inte fråga om ett jävförhållande i något sakärende utan det är själva regeringsbildandet. Utskottet säger också att ansvaret för att ett statsråd uppfyller kraven i nyssnämnda grundlagsbestämmelser kommer att åvila statsministern. Det är alltså han som har att pröva om de personer som han kallar till regeringskretsen också kan verka inom denna så att förtroendet för dem inte rubbas.

I avsaknad av klarare regler, hämtade från förarbete eller specialmotivering till regeringsformen, får man bedöma detta från fall till fall. Det är möjligt att kommande författningsutredningar får möjligheter att skriva klarare regler mot bakgrund av de diskussioner som har förts, men fram till dess blir det en bedömning från fall till fall.

Det måste enligt utskottets mening ankomma på statsministern att, innan ett nytt statsråd utses, ta reda på om sådana omständigheter som åsyftas i stadgandet föreligger. I detta ligger ett besked från det samlade utskottet att statsministern på den här punkten inte lyckats särskilt bra i sin bedömning eftersom vi nu för en diskussion om vilka uppdrag ett statsråd får ha och vilken verksamhet han får bedriva för att den skall stå i överensstämmelse med regeringsformens bestämmelser.

Jag tycker det är att driva debatten fel att sedan diskutera vad som hänt efter regeringsbildningen. Om vi skall stimulera aktiesparande eller inte hör inte hit utan det är enbart i samband med regeringsbildningen vi har sett på denna bestämmelse.

Den socialdemokratiska reservationen fullföljer kritiken i detta avseende, säger Olle Svensson. Jag tycker att den kritik utskottsmajoriteten framför, där

man pekar på ansvaret för statsministern, också är ett helt tillfredsställande fullföljande av resonemanget. I detta att statsministerns bedömning tolkats som inte särskilt lyckad ligger också att utskottet har för avsikt att med uppmärksamhet följa regeringspraxis i jävsfrågor även i fortsättningen.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Utskottets talesman Esse Petersson uppträder här i dag som en dålig brännvinsadvokat för folkpartiregeringen. Han talar om procent och promillen hit och dit när det gäller ägarintressen. Men jag tycker inte det är särskilt intressant att diskutera det i det här sammanhanget.

Utskottets talesman har uppenbarligen inte förstått någonting alls av vad debatten gäller – eller också väljer han att inte förstå. Jag vet inte vilket som är det mest träffande och giltiga. Vad diskussionen gäller är ju frågan om jäv, och den är knappast beroende av procenttal. I så fall vore det intressant att höra från utskottsmajoriteten var de olika procentgränserna går i dessa frågor.

Låt oss i stället komma till sak och diskutera frågan på ett seriöst och vettigt sätt! Och låt bli den här skenfäktningen och försöken att föra bort de verkliga förhållandena!

Vad som är överraskande i denna debatt, liksom i de debatter vi fört tidigare i den här frågan, är att man från folkpartihåll och från folkpartiregeringen inte ser detta som ett problem utan anser det vara naturligt att i regeringen ha medlemmar som har bindningar till företag som regeringen har affärer med eller som är föremål för stödåtgärder från regeringens sida.

Det finns inga regler i Sverige för detta. Grundlagen talar om att statsråd inte får "inneha uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för honom". Men nog är det väl ändå uppenbart för en mycket bred allmänhet att om statsministern utser en person till försvarsminister som är aktieägare i en av de få ammunitionsfabriker som levererar ammunition till försvaret, så innebär det att förtroendet för honom rubbas – och inte bara för honom utan också för statsministern och hela regeringen, eftersom förhållandena måste skapa lojalitetskonflikter på grund av de dubbla intressena. Och ingenting av detta ändras av att försvarsministern, sedan pressen fått reda på att han hade direkta ägarintressen i företaget, gjorde sig av med aktierna – och inte förrän då.

Kvar står det faktum att vi i dag har en försvarsminister som inte får delta i vissa beslut i regeringen, har det sagts. Och efter det att pressen slagit larm och vi ställt en fråga här i riksdagen kom det också fram att övriga statsråd hade betydande ägarintressen i svenska företag. Det måste innebära att de inte heller får delta i behandlingen av frågor där de företagen berörs.

Om inte detta är ägnat att minska förtroendet för regeringen – att personer med direkta eller indirekta privata intressen i företag som regeringen i olika sammanhang har att göra med utses till statsråd – vad skall det då vara som är ägnat att minska förtroendet?

Den här frågan anmälde vpk till granskning i konstitutionsutskottet, och nu har utskottet lämnat sitt sedvanliga granskningsbetänkande och däri

också behandlat de frågor som förts fram av oss.

Jag aktualiserade denna fråga i kammaren direkt efter det att statsministern presenterat sin ministerlista för riksdagen. Den 26 oktober besvarade statsministern min fråga om han ansåg det godtagbart att en regeringsmedlem har aktier i företag som levererar materiel till det egna departementets verksamhet. Statsministern förklarade att statsrådet i fråga gjort sig av med aktierna och lämnat sitt uppdrag i bolagsstyrelsen. Och de övriga statsråden skulle också offentliggöra sina egna och nära anhörigas aktieinnehav.

Statsministern sade också i sitt svar på min fråga att han ej funnit något fel i att äga aktier. Nu var det inte det frågan gällde. Uppenbarligen delade han min uppfattning om det direkt felaktiga i försvarsministerns aktieinnehav, eftersom han sade att försvarsministern inte skulle komma att medverka i handläggningen av ärenden som berör företaget i fråga. Statsministern måste dock ha kommit att ändra sin inställning i frågan efter de omfattande tidningsskrivelser som min fråga otvivelaktigt väckte.

Statsministern borde inte ha varit okunnig om försvarsministerns ställning och aktieinnehav i företaget då han utsåg honom till försvarsminister. Det måste anses som anmärkningsvärt att statsministern ändå utsåg denna person till försvarsminister. Att statsministern senare givit försvarsministern order att göra sig av med aktierna är naturligtvis bra. Men det ändrar ingenting i sak. Vår kritik kvarstår.

Som jag nyss nämnde hade flera av statsråden liknande bindningar till olika företagsintressen genom aktier. De måste därför också i rimlighetens namn anses ha jäv vid handläggningen av frågor som rör de företagen. Det gäller inte minst industriministern. Jag vill påstå att det exemplet är minst lika anmärkningsvärt som exemplet med försvarsministern.

Statsminister Ullsten sade i sitt svar den 26 oktober förra året att han inte fann det fel att äga aktier. Nej, det är inte olagligt att äga aktier – det är sant. Men det är en helt annan sak om ett ansvarigt statsråd innehar aktier i ett företag som hans eget departement gör affärer med! Ett sådant val av statsråd är i sig självt avslöjande, menar jag. Det innebär att direkta ägarintressen erhåller plats i regeringen. Att statsråden senare gör sig av med sitt aktieinnehav och avsäger sig sina uppdrag i bolagsstyrelserna innebär inte att bindningarna till dessa ägarintressen upphör!

Denna fråga har fått stor publicitet i massmedia efter det att Aftonbladet gjorde avslöjandena. Ingen kan ta miste på den starka opinion som kommit till uttryck och som kritiserat statsministern för valet av statsråd. Det måste också anses som mycket anmärkningsvärt och klandervärt att statsministern utser statsråd med konstaterade jäv. Det hindrar ju ett statsråd att sköta sitt verksamhetsområde på ett acceptabelt sätt!

I dag kan vi konstatera att statsministern tvingades till reträtt i frågan. Samtliga statsråd utsågs och installerades i sina funktioner, och först därefter agerade statsministern.

Om Aftonbladet och vårt parti inte hade aktualiserat den här frågan inför allmänheten är det ganska troligt att statsministern underlåtit att ingripa och öppet förklara sig. Om de ansvariga statsråden då hade avstått från att delta i

handläggningen av ärenden som de har ett konstaterat jäv i vet vi ingenting om. Därom kan vi egentligen bara spekulera.

Utskottets borgerliga majoritet finner tydligen också ett visst obehag i statsministerns agerande. Man konstaterar att utskottet uppmärksammt skall följa frågan. Det är i och för sig bra att utskottet vill ägna den här frågan fortsatt uppmärksamhet. Men vpk har faktiskt föreslagit att utskottet skulle granska statsministerns hitillsvarande agerande i den här frågan. Om man menar att det finns skäl att fortsätta uppmärksamheten i frågan – har man då inte också indirekt medgivit att vår kritik är riktig och berättigad? Borde man då inte också finna anledning att uttrycka det inför riksdagen?

Det föreligger en reservation mot utskottsmajoritetens förslag till skrivning. Det är socialdemokraterna i utskottet som reserverat sig till förmån för en egen och betydligt bättre skrivning. Vi finner skäl till en hårdare och mer bestämd skrivning än den som finns i reservationen. Men reservationen innebär ändå en direkt prickning av statsministerns val av statsråd. Därför kommer vi också att stödja den socialdemokratiska reservationen i utskottet och medverka till att statsministerns agerande blir föremål för en prickning från riksdagens sida.

Vi menar att det är helt klarlagt att statsministern begått ett direkt fel. Vi menar också att statsministern själv bestyrkt detta med sitt agerande efter avslöjandet om statsrådets direkta ägarintressen och bindningar till olika företag genom aktieinnehav. Om riksdagsmajoriteten avslår förslaget till prickning av statsministern i detta ärende, kommer det ändå inte att frikänna honom utanför detta hus väggar. Frågan är så väl känd att den borgerliga riksdagsmajoritetens försök att dölja statsministerns agerande är dömt att misslyckas.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Det resonemang som Lars Werner här för har han också tidigare fört med statsministern. Om han inte kommer ihåg vad som då sades, så kan han gå tillbaka till protokollet från den aktuella debatten. Jag tycker det nu är onödigt att upprepa den debatten.

I det aktuella ärendet har det konstaterats att det inte föreligger jäv. Man kan naturligtvis ha olika synpunkter på behörighet och hur skilda frågor skall handläggas. Det kan också sägas att vi nu har fått en helt öppen redovisning av aktieinnehavet hos den sittande regeringens medlemmar. Man kan hoppas att så kommer att ske även i fortsättningen.

Avslutningsvis kan sägas att det väl inte är någon i regeringen som har Lars Werners förtroende, men man får väl försöka att klara sig det förutan.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Det är klart att man väldigt storordigt kan fråga sig hur mycket förtroende 10-procentsregeringen har. Det kommer väl så småningom att visa sig också här i kammaren.

Utskottets föredragande delar naturligtvis inte de av oss framförda synpunkterna. Det förvånar mig inte alls, även om jag kanske hade väntat

mig ett något annorlunda svar. Låt mig ändå få fråga: Anser utskottsmajoriteten att jäv förelegat för försvarsministern? Berodde i så fall detta jäv på hans bindning till företagsintressen i det aktuella företaget? Anser utskottet det välbetänkt av statsministern att utse statsråd med konstaterat jäv? Dessa frågor tycker jag utskottets talesman skall besvara.

Om utskottsmajoriteten anser att jäv förelegat och att detta orsakats av bindning till företagsintressen samt om man anser det obetänksamt av statsministern att utse statsråd med konstaterat jäv, borde man inte då också mycket tydligt ha klargjort detta? Om Esse Petersson som representant för den borgerliga utskottsmajoriteten vidhåller sin passiva inställning i denna fråga och vägrar att pricka statsministern, innebär det att utskottsmajoriteten också ger klartecken till representation för direkta företagsintressen bland regeringens medlemmar. Skulle det med andra ord inte föreligga något hinder för att ASEA-direktören, tillika SAF-chefen Nicolin, blir arbetsmarknadsminister eller kanske rent av industriminister i en borgerlig regering? Bara tanken på det borde göra att kammarens borgerliga ledamöter fick en klädsam rodnad på sina kinder. Bara det bör också vara skäl för att de borgerliga partierna skall hålla sig undan från varje slag av regeringsbildning.

Jag upprepar således mina frågor till konstitutionsutskottets talesman och avvaktar med intresse hans svar.

Tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Som redan konstaterats vid ett flertal tillfällen, så har jäv icke förelegat för de utnämnda statsråden.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Det uttrycksfulla men väldigt korta svar som jag fick på mina frågor kan väl översättas till vanlig svenska så att också folk utanför kammaren förstår det. Svaret innebär att de borgerliga utskottsledamöterna anser att exempelvis ASEA-direktören och SAF-chefen Nicolin skulle kunna ingå i en regering. På sin höjd kanske det vore litet olyckligt, tycker de.

Jag är övertygad om att flertalet medborgare anser det bra att utskottets talesman gav detta svar på mina frågor. Tidigare visste vi att den borgerliga riksdagsmajoriteten bedrev en storfinansvänlig politik. Nu vet vi att den borgerliga majoriteten också är beredd att släppa in storfinanserna direkt i regeringen. Därför vill jag tacka för det korta svar som utskottets talesman här har lämnat.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Lars Werner tycks bilda speciella regeringar här i dag. Jag vill bara säga att jag inte delar hans åsikter om hur de skall se ut.

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Jäv för statsråd*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av viss  
skrivelse från sta-  
tens strålskydds-  
institut*

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Jag tycker nog att denna debatt visar att den politiska moralen har sjunkit avsevärt sedan 1930-talet. Då avgick den liberala Ekmanregeringen efter att ha haft affärer ihop med storfinansen. Nu har vi haft en borgerlig regering i två år. I varje fall ett av de borgerliga partierna, moderata samlingspartiet, har hela tiden tagit emot direkt stöd av storfinansen. Nu har vi i stället fått en minoritetsregering, en folkpartiregering, där medlemmarna har direkta ägarintressen i svenska företag och tillhör denna storfinans. Det är betecknande för den inställning som folkpartiets talesmän visar till frågan om jäv när det gäller utseende av statsråd.

TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Jäv för statsråd anmällda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens handläggning av viss skrivelse från statens strålskyddsinstitut.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! När det gäller regeringens handläggning av frågan om riskerna genom strålning – radongas – i bostäder vill jag inledningsvis erinra om att statens strålskyddsinstitut redan den 16 maj 1978 i skrivelse föreslog att en särskild utredningsgrupp skulle tillsättas för att skyndsamt utreda frågan. Strålskyddsinstitutets skrivelse kom jordbruksdepartementet till handa påföljande dag, den 17 maj. Med strålskyddsinstitutets skrivelse följde en promemoria med en ingående analys av problemet, redovisning av redan genomförda åtgärder och förslag till åtgärder mot strålningsrisker i bostäder. Institutets promemoria återfinns i konstitutionsutskottets betänkande såsom bil. 18 på s. 331–338.

Strålskyddsinstitutets chef hade redan ett par veckor tidigare i en tidningsartikel fäst uppmärksamheten på frågan och framhållit att den var ”av en sådan storleksordning att extraordinära utredningar om vad som bör göras är påkallade”. Redan förut hade strålskyddsinstitutet i skilda sammanhang påtalat riskerna med radongasen: att radonet kunde bli ett allvarligt hälsoproblem om man inte hade tillräcklig ventilation inom husen.

I energikommissionen har riskerna med radonhaltigt byggnadsmaterial ingående behandlats. Jag håller mig emellertid endast till framställningar som riktats direkt till regeringen, såsom skrivelsen av den 16 maj i fjol.

Låt mig konstatera att 16-maj-skrivelsen från strålskyddsinstitutet inte föranledde någon som helst åtgärd från den dåvarande borgerliga trepartiregeringen. De allvarliga riskerna för lungcancer påverkade inte trepartiregeringens utformning av energisparprogrammet. Det gick ut på relativt stora bidrag till effektiv isolering av bostäder, varigenom riskerna för radongasens verkningar egentligen ytterligare accentuerades.

I vår största dagstidning skrev en känd miljödebattör tio månader senare: ”Energisparande var samvetsordet som doktrinerades in. Staten drev en kampanj vari inget enda undantag nämndes. Men här fanns tusentals hus, vari tätning är bokstavligen livsfarlig även om det kan dröja tjugo år innan

symtomen kommer fram ur sin latens.”

Om de ökade strålningsriskerna vid isolering av hus i energibesparande syfte kunde inte regeringen vara ovetande. Redan under våren 1978 fick enligt uppgifter såväl bostadsminister Elvy Olsson som jordbruksminister Anders Dahlgren, ansvarigt statsråd för miljöfrågor, ingående och sakkunnig föredragning i ärendet.

Då ingenting hände i denna allvarliga fråga, togs ärendet upp i riksdagen. Det var en av de punkter där från socialdemokratiskt håll kritik framfördes mot regeringens även i övrigt dåligt underbyggda energisparprogram. Den dåvarande bostadsministern visade emellertid inte något egentligt intresse för frågan. Det om någonting visar att centerns intresse för miljöfrågor är populistiskt och opportunistiskt.

Året 1978 gick mot sitt slut. Sverige hade fått en ny regering i oktober, utan att några initiativ från ansvarigt håll tagits för att få till stånd den av strålskyddsinstitutet påtalade utredningen, ännu mindre åtgärder för att direkt eliminera radongasens risker för människor. Det är, herr talman, anmärkningsvärt att de borgerliga regeringarna inte kunde eller ville tillsätta den av institutet begärda utredningen.

När riksdagen återigen samlades efter nyår i år förelåg inga initiativ från den nuvarande regeringen. I den allmänpolitiska debatten den 31 januari kom socialdemokratiska talare in på frågan om snara åtgärder mot skador av radongas. Socialdemokratiska ledamöter uttryckte sin besvikelse över att varken den borgerliga trepartiregeringen eller folkpartiregeringen vidtagit påtalade åtgärder.

På den allmänpolitiska debattens andra dag, den 1 februari, hölls så regeringssammanträde. Därvid beslöts att tillkalla en – säger en – utredare med uppdrag att utreda frågan om åtgärder mot strålrisker i byggnader m. m. Regeringens beslut av den 1 februari, att tillsätta *en* utredare, är att jämföra med fackorganets/strålskyddsinstitutets förslag att tillsätta en hel utredningsgrupp med representanter från berörda myndigheter att skyndsamt företa utredning i hithörande frågor.

Med hänvisning till vad som förevarit i frågan om radongasens farlighet – diskussioner och inlägg i massmedia som skapat oro i folkets led – är även den nuvarande regeringens handläggning av frågan otillfredsställande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 7 i konstitutions- utskottets granskningsbetänkande.

#### BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! När man lyssnar till Kerstin Nilsson, som är socialdemokraternas företrädare i den här frågan, är man vad beträffar ordvalet nästan benägen att ge henne rätt. Nu är det dess värre så, Kerstin Nilsson, att man kan ta emot information på olika sätt. Det finns ett känt uttryck om hur en viss potentat läser Bibeln.

Jag har för avsikt att bemöta några av de påståenden som Kerstin Nilsson gör men vill ändå börja med att instänma i något av hennes anförande.

Jag instämmer i att frågan om radongasen och dess inverkan på människan

#### Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av viss  
skrivelse från sta-  
tens strålskydds-  
institut*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av viss  
skrivelse från sta-  
tens strålskydds-  
institut*

är allvarlig och kanske till stora delar alldeles för litet känd. Det finns all anledning för oss att inte fastna i ett skyttegravskrig om vad som har varit utan att mera delta i arbetet med att gemensamt föra positionerna framåt.

Jag har anledning att veta vad jag talar om, därför att stora delar av min hemkommun vilar på skiffergrund. Jag kan vittna om att det finns en utbredd oro bland oss som bor där – radon frigörs nämligen vid skifferbrytning. Jag skulle välkomna om Kerstin Nilsson ville delta med samma engagemang i den debatten när den kommer upp; den är ju inte så vanlig ännu. Över huvud taget har frågan om radonet inte upptagit så mycket av kammarens tid under de år som gått. Jag har låtit upplysningstjänsten hjälpa mig ta fram uppgifter och har då funnit att det varit glest med sådana frågor. Det är någonting som vi alla skall beklaga.

Jag har alltså svårt att förstå den kritik som ledamöterna i konstitutionsutskottets socialdemokratiska grupp uttrycker i reservationen 7. Jag tycker man måste bestämma sig. Å ena sidan hävdar man att en regering skall vara initiativtagare oberoende av underordnade myndigheters ansvarsområden. Tycker man så, är det märkligt att det sedan debatten startade inte har funnits anledning för den regering som då satt i kanslihuset – den socialdemokratiska regeringen – att verka och verka snabbt. 1971 visade bl. a. dåvarande socialministern i en frågedebatt, att han var medveten om radonfaran i byggnadsmaterial. 1972 tog SSI kontakt med social- och industridepartementen i frågan. Och så tidigt som på 1950-talet förekom en livlig debatt både på forskarhåll och i övrigt. Å andra sidan kan man alltså ha förtroende för de myndigheter som har ansvar för kontrollåtgärder på området och avvakta deras arbete.

Man måste konstatera att åtgärder vidtogs, initiativ till överläggningar togs, utredningsdirektiv skrevs osv. med anledning av strålskyddsinstitutets skrivelse till regeringen den 16 maj 1978. Jag vill alltså protestera mot Kerstin Nilssons mening att inte någon som helst åtgärd vidtogs. Här talar klara fakta för sig själva.

Direktiven var färdiga i september samma år, efter diskussioner med experter och arbete i departementet. Att det sedan dröjde till februari innan kommittén tillsattes av folkpartiregeringen är beklagligt, särskilt som alla förarbeten var färdiga när trepartiregeringen upplöstes. Men det var och är på det sättet att allt annat arbete avstannar inte i avvaktan på att denna utredning skall bli klar.

SSI påpekar i sin skrivelse att institutet har nära kontakt med de myndigheter som är direkt ansvariga för skyddsåtgärder, dvs. planverket och hälsovårdsnämnderna via socialstyrelsen. Men frågan om samordningen och de statliga insatserna behövde alltså ses över, och här tog man snabba initiativ.

Utredningen har nu tillsatts, och den arbetar parallellt med övriga ansvariga myndigheter. I motsats till utskottets socialdemokrater välkomnar jag att frågan är föremål för närmare studium med den omsorg den är värd. I takt med de nya rönen kan det finnas anledning att vidga dessa utredningsdirektiv för att t. ex. också uppmärksamma riskerna med skifferbrytning. Jag

vill för min del gärna vara med om att påverka utvecklingen i den riktningen. Frågan är om Kerstin Nilsson vill det. Jag skulle gärna vilja ha besked om den saken.

Dessutom är jag rent nyfiken när det gäller en annan fråga, nämligen de konstitutionella skälen för reservationen. Om Kerstin Nilsson ville redogöra för dessa, så vore jag tacksam. Vi är väl överens om att det är sådana saker som vi skall diskutera i dag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag på denna punkt.

KERSTIN NILSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är här inte fråga om att föra en teknisk-kemisk eller en teknisk-biologisk diskussion. Vad vi konstitutionellt granskar är regeringens handläggning av strålskyddsinstitutets skrivelse den 16 maj 1978. Man bad där om en snabbutredning vad gäller ansvarsfördelning, resursavvägning och insatsprioritering. Problemets tekniska natur behövde inte utredas. Detta var redan tillräckligt belyst från teknisk-biologisk synpunkt.

Britta Hammarbacken säger i sitt anförande att man varit sysselsatt med att skriva direktiv till utredningen. Får jag till detta säga att det knappast är kutym att författande av direktiv skall ta år i anspråk, i all synnerhet inte när det gäller en fråga som handlar om människors liv och hälsa. I en riksdagsdebatt i slutet av maj tog också en socialdemokratisk debattör upp den här frågan med frenesi och försökte få till stånd en vändning i den. Man kan då fråga sig vad denna regeringens handlingsförlamning berodde på. Varför kom inte denna angelägna utredning till stånd? Det har många frågat sig.

Tillåt mig, herr talman, att se en något makaber situation i motsättningen mellan de tvenne bostadsministrarna i den borgerliga trepartiregeringen. I juli rådde oss det centerpartistiska statsrådet att tätta bostäderna; i februari rådde oss den kvarvarande folkpartistiska bostadsministern att vädra dem.

BRITTA HAMMARBACKEN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara polemisera mot Kerstin Nilsson och säga att jag tycker att det finns fog för åsikten att socialdemokraterna förblev orörliga i den här frågan i nästan 20 år. Redan 1956 syntes nämligen de första stormmolnen vid horisonten när det gäller dessa risker.

I motsats till Kerstin Nilsson är jag inte ute för att anklaga någon. Jag tror inte att någon har haft en ond avsikt i det här sammanhanget. Men man har haft dåliga kunskaper, och problemet har vuxit efter hand. Intresset för frågan har växt i takt med att man fått bakgrundsmaterial.

Jag vill försäkra Kerstin Nilsson att jag tillhör dem här i kammaren som har den allra största respekt för frågan om radonet och dess inverkan på människor. Jag har så stor respekt för den att jag gärna skulle vilja vidga den till att omfatta även andra aspekter än de byggnadstekniska. Men man bör inrikta sig på att åstadkomma ett samarbete här – alla i det här landet skulle vinna på det.

Kerstin Nilsson förde in diskussionen på frågan om energisparplanen. Det

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av viss  
skrivelse från sta-  
tens strålskydds-  
institut*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av viss  
skrivelse från sta-  
tens strålskydds-  
institut*

var nämligen propositionen om denna som diskussionen gällde, när en av Kerstin Nilssons partikamrater debatterade frågan senast. Jag har fräschat upp minnet när det gäller den debatten och den propositionen, och jag kan inte finna att det förelåg någon reservation när det gäller radonfrågan. Man ansåg tydligen inte att den var tillräckligt allvarlig för att bli föremål för en reservation. Dessutom skulle jag vilja fråga Kerstin Nilsson angående den energisparplan, vars handläggning man nu kritiserar, och det energisparprogram som avspeglar sig i den senaste energipolitiska propositionen, som jag däremot inte har hört någon protestera emot på socialdemokratiskt håll. Vad finns det för logik i detta? Det är kanske så, att också logiken haltar om man byter fot litet för ofta.

KERSTIN NILSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad vi här diskuterar är alltså den konstitutionella frågan, dvs. regeringens handläggning av skrivelsen från statens strålskyddsinstitut. Statens strålskyddsinstitut levererade en redogörelse för insatser – forskningsresultat och liknande – i den promemoria som jag hänvisade till tidigare. Man begärde bemyndigande att handla, att samordna de resurser som fanns vid strålskyddsinstitutet, planverket och andra myndigheter. Man ansåg att man inte kunde bli av med radonproblemet enbart genom att göra sig av med vissa byggnadsmaterial, utan lösningen var god ventilation. Problemet accentueras i samband med energisparplanen, som går ut på effektiv tätning av hus. Strålskyddsinstitutet ansåg alltså att lösningen var god ventilation, och god ventilation är ju allmänt önskvärd även från hygienisk synpunkt.

BRITTA HAMMARBACKEN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för att Kerstin Nilsson håller med om att det är den konstitutionella situationen som vi debatterar. Därför blev jag litet besviken när hon strax efteråt på nytt förde in vädringen, tätningen och de rent tekniska begreppen i debatten.

Jag skulle vilja hålla på den konstitutionella aspekten och gå tillbaka till uttalanden av statsråd som innehade ämbetet och som nu kritiseras. Det gäller en debatt här i kammaren. Jag tycker att det är litet tradigt att läsa innantill, men eftersom statsrådets görande och låtande skall granskas, måste jag gå tillbaka till vad de har sagt. Det måste alltså bli vissa repriser. Det här uttalandet är från månadsskiftet januari-februari 1979:

”När larmrapporter kom förra våren tog jag initiativ till överläggningar mellan de berörda departementen och myndigheterna. Jag konstaterade då att dessa myndigheter hade läget under kontroll, och jag har förtroende för de organ som utövar tillsynen på detta område. Men vi konstaterade också att det ibland kan vara svårt att dra gränsen mellan olika myndigheters ansvarsområden ---. Resultatet av denna överläggning på bostadsdepartementet blev fortsatta samtal mellan olika myndigheter och överläggningar mellan berörda departement. Resultatet blev att jordbruksministern och jag enades om att jordbruksministern skulle skriva kommitteledirektiv angående åtgärder mot strålrisker i byggnader och att planverket

skulle få i uppdrag att utreda frågan om hälsofarliga material i byggnader.”

Detta är alltså de åtgärder som vidtogs i omedelbar anslutning till strålskyddsinstitutets skrivning, och det är den enda sak som jag finner att vi kan diskutera. Inte heller kan jag finna att vi kan ha olika synpunkter i den här frågan.

Tredje vice talmannen anmälde att Kerstin Nilsson anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Som det sagts i den här debatten tidigare är frågan om radonstrålningen och radonriskerna i bostäder ingen ny företeelse. Den har varit känd ganska länge, och det finns redovisat kronologiskt i den promemoria som också nämnts tidigare.

Vi hade anledning från mitt partis sida att ta upp det här problemet i en fråga till bostadsministern tidigare i år med anledning av det larm som då kom från berörda myndigheter. Det är det den här debatten handlar om. Vi anser således, som jag då framhöll i debatten med statsrådet Friggebo, att handläggningen av den här frågan drog ut på tiden alldeles för långt med hänsyn till den vikt den borde ha haft. När alltså strålskyddsinstitutet skrev promemorian och talade om sakförhållandena borde det ha skett en snabbare handläggning, och initiativ borde ha tagits snabbare än fallet var. Det är det man kan kritisera.

Det drog alltså ut ganska långt på tiden. Planverket och strålskyddsinstitutet väntade på direktiv. Det var också de som så småningom slog larm om saken, och det var då den här debatten aktualiserades på nytt. Men det är alltså ingen ny fråga, och man har känt till riskerna länge. Med hänsyn till det borde regeringen naturligtvis ha handlat snabbare och tagit initiativ.

Statsrådet Friggebo sade till mig i frågedebatten tidigare i år att man hade satt till en utredning osv. – och därmed skulle allt vara frid och fröjd. Det var också då det bekanta uttrycket om vädring drogs upp, vilket verkade litet malplacerat i sammanhanget, eftersom det är en så pass viktig fråga.

Det här är inte bara ett byggnadstekniskt spörsmål. En del av strålningen kommer från lättbetongstenar, som tillverkats av det aktuella materialet. Den tillverkningen har stoppats tidigare, men Ytong – firman som har tillhandahållit det här byggnadsmaterialet – fortsatte försäljningen av det efter det att förbudet kommit till. Det är också en sak som regeringen borde ha tagit itu med tidigare. Men man kan också vidga frågan till den litet vidare aspekt som drogs upp av utskottets talesman, Britta Hammarbacken. Det finns anledning att beröra frågan också ur den synpunkten, därför att den verkligt stora risken för radonstrålning uppstår ju om man får omfattande skifferbrytning – en fråga som kanske kommit bort i diskussionen. Den har begränsats till att röra ett byggnadstekniskt spörsmål. Frågan om skifferbrytning hör inte till den här debatten, men den förtjänar att nämnas. Den frågan torde återkomma, och då kan det bli anledning att ta upp ytterligare diskussion. Sätter man i

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Regeringens hand-  
läggning av viss  
skrivelse från sta-  
tens strålskydds-  
institut*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

*Avtal mellan staten  
och svenska bom-  
ulls företag*

gång att bryta skiffer i stor omfattning i de områden där den finns och får avfallsrester av olika slag, får man också en kraftig ökning av radonstrålning. Då blir det inte bara en byggnadsteknisk fråga utan den får en vidare aspekt.

I detta sammanhang kommer vi i vpk att ansluta oss till den socialdemokratiska reservationen, därför att vi anser att handläggningen av den berörda skrivelsen var felaktig. Den åtta månader långa period som gick utan att någonting gjordes är för lång – med hänsyn till det larm som slogs. Man borde ha vidtagit åtgärder tidigare än man gjorde.

TREDJE VICE TALMANNEN:

Sedan samtliga under avsnittet Regeringens handläggning av viss skrivelse från statens strålskyddsinstitut anmällda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Avtal mellan staten och svenska bomulls företag.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har granskat regeringens handläggning av prövning om förlängning av avtalet med Rydboholms AB enligt riksdagens beslut.

Riksdagen behandlade denna fråga den 13 december 1977 och gjorde då uttalandet att regeringen med hänsyn till arbetsmarknadsläget i Boråsregionen bör pröva möjligheterna att förlänga avtalet med Rydboholms AB.

I propositionen 1977/78:42 om åtgärder för försörjningsberedskapen på tekoområdet finns ett långt resonemang om alternativen – att ge stöd till löpande produktion eller att hålla kapaciteten i malpåse. På s. 74 i propositionen uttalar handelsminister Burenstam Linder följande:

”Det är mot denna bakgrund väsentligt att den återstående maskinkapaciteten säkras. Genom det avtal som under förutsättning av riksdagens godkännande nu har slutits mellan staten och de svenska bomulls företagen vidmakthålls produktionskapaciteten på detta område en tid framåt genom en kombination av löpande produktion och kapacitet i malpåse.”

Riksdagen ingavs alltså föreställningen att Rydboholmsmaskinerna skulle placeras i malpåse.

De fackliga företrädarna i Rydboholm bibringades på samma sätt hela tiden uppfattningen att maskinerna skulle utgöra en malpåsekapacitet.

Försvarsutskottet konstaterar på s. 7 i sitt betänkande nr 5 år 1977/78: ”Genom avtalet behålls produktionskapaciteten en tid framåt med en kombination av löpande produktion och kapacitet i malpåse.”

Försvarsutskottet anför vidare:

”Rydboholms AB skall enligt avtalet upphöra med både garn- och vävtillverkning den 1 januari 1979. Mot ett statligt bidrag om 3 milj. kr. skall företaget intill denna tidpunkt avstå från att avskeda personal som sysslar med sådan tillverkning. Arbetsmarknadsutskottet anser – med hänsyn till den besvärliga arbetsmarknadssituationen i Boråsregionen – att regeringen bör pröva möjligheterna att förlänga avtalet med Rydboholms AB. Försvars-

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
teutövning m. m.*

*Avtal mellan staten  
och svenska bom-  
ullsföretag*

utskottet har samma uppfattning. Prövningen bör ta sikte på att vid behov ytterligare minska de sysselsättningsmässiga svårigheterna för berörd personal, i den mån det kan ske utan att medföra påtagliga nackdelar för den avsedda omstruktureringen. Vad försvarsutskottet har anfört i denna del bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna."

Den 13 december 1977 beslöt riksdagen anta detta uttalande. Drygt en månad senare, i slutet av januari 1978, visade det sig att Rydboholmsmaskinerna, som köpts av Gustaf Werner AB, skulle flyttas till Norrköping för att användas, inte för att placeras i malpåse.

Handelsministern hade tydligen inte lagt ned alltför stort arbete på att söka finna en lösning i enlighet med riksdagsbeslutet.

Den 2 februari 1978 framställde Gördis Hörnlund en interpellation i riksdagen till handelsministern, där hon bl. a. frågade:

"Anser handelsministern att det av riksdagen godkända avtalet mellan staten och de svenska bomullsföretagen medger att maskinparken från Rydboholmsbolaget överflyttas för igångsättande av produktion i Norrköping?"

Avser handelsministern att aktivt medverka till att avvecklingstiden vid Rydboholmsfabriken förlängs i enlighet med riksdagens uttalande till regeringen?"

Den 1 mars kallades till sammanträde med företrädare för bl. a. berörda departement, AMS, länsarbetsnämnden, kommunen, facket och de berörda företagen. Detta sammanträde synes mest ha tillkommit på grund av Gördis Hörnlunds interpellation.

Gördis Hörnlund fick svar på sin interpellation den 10 mars 1978, och i den debatten deltog även Arne Persson och Wilhelm Gustafsson. Samtliga uttryckte sin förvåning över utvecklingen.

Arne Persson sade bl. a.: "Jag måste bekänna att jag uppriktigt sagt är både överraskad och upprörd över det faktum att riksdagens enhälliga beslut om hemställan till handelsministern om en tidsförlängning för avveckling av Rydboholmsbolagets spinneri- och väveritillverkning inte kommer till stånd."

Gördis Hörnlund hävdade i debatten att riksdagen blivit missledd vid behandlingen av detta ärende och att riksdagen ingavs föreställningen att Rydboholmsmaskinerna skulle placeras i malpåse. Det är, herr talman, också min uppfattning efter det att jag har granskat detta ärendes handläggning – eller rättare sagt brist på handläggning.

I reservation nr 8, som är fogad vid KU:s betänkande, anför vi socialdemokrater att utskottet vid sin granskning funnit att överläggningar visserligen förekommit mellan handelsministern och berörda företag i fråga om förlängning av avtalstiden för Rydboholms AB, men att detta skett först sedan frågan aktualiserats i en interpellation.

Dessutom har möjligheterna till en lösning avfärdats anmärkningsvärt snabbt. Det har endast förekommit ett endagssammanträde i frågan. Vi finner det därför betänkligt att vederbörande statsråd inte tillräckligt bemödat

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Avtal mellan staten  
och svenska bom-  
ulls-företag*

sig om att i denna för så många arbetstagare viktiga fråga fullfölja vad riksdagen avsett.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservation nr 8.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Detta ärende är ett utmärkt exempel på att statsråden skötte sig mycket bra under förra året. Om man inte har något annat ärende än detta att ta upp i en dechargedebatt, har man från socialdemokratiskt håll verkligen brist på argument. Det är ju inte en tekofråga som vi nu skall diskutera. Teko-debatter har vi haft i denna kammare vid åtskilliga tillfällen, och teko-debatter skall vi inte blanda ihop med konstitutionella debatter av det slag som vi i dag har. Konstitutionsutskottet har att ta ställning till de eventuella konstitutionella aspekter som kan läggas på detta ärende. Sysselsättnings- och tekofrågorna är viktiga. Men de insatser som har gjorts av olika regeringar, inte minst de förtjänstfulla insatser som på detta område gjordes av trepartiregeringen, tvingas jag i dag gå förbi, eftersom vi nu inte skall diskutera den typen av frågor.

Vad saken handlar om är att riksdagen beslutade uppdra åt regeringen att pröva om det fanns möjligheter att förlänga det avtal som hade träffats med Rydboholms AB och som skulle löpa ut den 1 januari 1979. Regeringen fick av riksdagen i uppdrag att *pröva* om avtalet kunde förlängas, och det var just vad regeringen sedan gjorde.

I en interpellationsdebatt den 10 mars 1978 redogjorde det ansvariga statsrådet Staffan Burenstam Linder för de förhandlingar som hade förts. Det konstaterades då att regeringen bedömde att en förlängning icke var rimlig. En sådan skulle nämligen ha inneburit att företaget hade tvingats begära stöd av mycket betydande storleksordning. Maskinerna flyttades alltså till Norrköping. Det innebar att de inte behövde förvaras i malpåse för en framtida användning utan faktiskt kunde användas, vilket rimligtvis måste vara att förordra.

Jag citerar, herr talman, vad som i interpellationsdebatten sades av Staffan Burenstam Linder:

”De fackliga företrädarna vid Rydboholm AB har vid ett sammanträde mellan berörda parter, länsarbetsnämnd och Borås kommun, vitsordat att man inte i och för sig önskar en förlängning av avtalet.” Det har alltså skett kontakter och bl. a. de fackliga företrädarna har fått säga sitt. Jag vill också understryka att det ansvariga statsrådet Staffan Burenstam Linder i detta ärende hade samråd med cheferna för arbetsmarknads- och industridepartementen. Att den berörda personalen vid Rydboholms AB finner utvecklingen beklaglig kan jag mycket väl förstå, men det är inte det som dagens debatt handlar om. Överläggningar ägde faktiskt rum i enlighet med riksdagens önskemål. Departementschefen har, såvitt jag har kunnat förstå efter att ha tagit del av detta ärende, gjort vad han har kunnat för att nå en så positiv lösning som möjligt.

Utskottet har också funnit att regeringen i tillbörlig utsträckning har beaktat vad som låg i det riksdagsbeslut som fattades. Försvarsutskottet var

det utskott som i första hand behandlade denna del av frågan. Jag kan, herr talman, verkligen inte finna att det på detta område finns någon grund för någon konstitutionell kritik mot det ansvariga statsrådet.

Får jag säga att eftersom Wivi-Anne Cederqvist tyckte att förhandlingarna gick "anmärkningsvärt snabbt", så måste hon förklara hur snabbt eller hur långsamt förhandlingar enligt hennes uppfattning skall gå för att man skall uppfylla de konstitutionella krav som hon tycks ställa i det avscendet. Det är väl inte snabbheten, fru Cederqvist, som är det intressanta, utan det intressanta är väl vad som sakligt kommer fram under en sådan prövning. Om det också går snabbt kan det tvärtom bara vara till fördel, såvitt jag kan förstå.

#### WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag vill först bestämt understryka att vi socialdemokrater vid granskningen och i den reservation, nr 8, som vi har avgett enbart anlagt konstitutionella synpunkter och inte sysselsättningspolitiska.

Anders Björck säger att statsråden under trepartiregeringens tid skötte sig bra. Jag kan inte tycka att man ur konstitutionell synpunkt kan säga att statsråden sköter sig bra när de inte följer riksdagens beslut utan helt nonchalerar riksdagen.

Om jag ändå skall nämna en sysselsättningspolitisk fråga, kan jag hänvisa till att tekoindustrin aldrig har minskat så snabbt tidigare som under den borgerliga regeringens tid.

I propositionen förekommer vid ett flertal tillfällen ordet malpåse. Statsrådet menar där att maskinerna skall flyttas till Norrköping för att läggas i malpåse. Den diskussionen förde också utskottet i sina betänkanden. I debatten i kammaren sade utskottets talesman att maskinerna skulle flyttas för att läggas i malpåse, men malpåsediskussionen kom sedan bort helt, och det hette bara att maskinerna skulle användas i Norrköping i stället för i Borås.

Jag har sagt att beslutet om att maskinerna skulle placeras i Norrköping för att användas i produktionen gick "anmärkningsvärt snabbt" med tanke på att någon överläggning om att förlänga avtalet inte hade hållits på den korta tiden.

#### ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist tillät sig säga att hon fann det betänkligt att regeringen och statsrådet här hade helt nonchalerat riksdagens beslut. Men det är väl ändå att ta i, milt sagt. För vad var riksdagens beslut? Jag läser ordagrant: Arbetsmarknadsutskottet anser – med hänsyn till den besvärliga arbetsmarknadssituationen i Boråsregionen – att regeringen bör pröva möjligheterna att förlänga avtalet med Rydboholms AB.

Regeringen prövar om man kan förlänga avtalet genom förhandlingar med berörda parter, genom kontakter med facket t. ex. Sedan kan man ju tycka att förhandlingarna hade bort få en annan utgång, men riksdagen har aldrig beställt en förlängning av avtalet – då skulle riksdagsbeslutet ha formulerats

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Avtal mellan staten  
och svenska bom-  
ullsföretag*

på ett helt annat sätt – utan riksdagen har beställt en *prövning*. Att säga som Wivi-Anne Cederqvist att man helt har nonchalerat riksdagens beslut är alldeles uppåt väggarna; det finns ingen som helst täckning för detta påstående. Hon må vara missnöjd med utgången av förhandlingarna, men det är faktiskt en annan sak.

Några som helst konstitutionella aspekter har då jag inte hittat i den socialdemokratiska reservationen på s. 49, som inom parentes sagt består av en enda mening. Man börjar med att säga att man finner att "överläggningar visserligen har förekommit mellan handelsministern och berörda företag" – detta har ju Wivi-Anne Cederqvist skrivit under, fastän hon för någon minut sedan sade att man hade helt nonchalerat riksdagens beslut – och fortsätter: "men då detta uppenbarligen skett först flera veckor sedan frågan aktualiserats i en interpellation --". Ja, så får man faktiskt göra. Grundlagen förbjuder inte detta. Wivi-Anne Cederqvist!

Man tycker att det är anmärkningsvärt att frågan snabbt har avfärdats. Ja, det får faktiskt också ske enligt vår grundlag; den säger ingenting om detta heller.

Så finner man det betänkligt att vederbörande statsråd inte har bemödat sig tillräckligt i denna, som det står, för så många arbetstagare viktiga fråga. Jo, han har verkligen bemödat sig, såvitt jag har kunnat förstå, på det här området. Men om det finns några grundlagskriterier – för det är ju det som det handlar om – på hur statsråds bemödanden skall se ut, så tycker jag att vi skall få dem redovisade här med en gång.

Det gäller här en reservation från socialdemokraterna som nog har andra aspekter än de rent konstitutionella.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag tycker att min redovisning här av granskningen visar att ingen form av handläggning förekom, att inga kontakter togs av handelsministern efter riksdagens uttalande. Inte förrän Gördis Hörnlund framställde sin interpellation till handelsministern kallades till ett sammanträde. Anders Björck kan inte ha någon täckning för att påstå att kontakter tagits med facket före detta möte. Det var det enda sammanträde som hölls. Det var alltså efter framställandet av interpellationen och efter det att beslutet fattats att maskinerna skulle flyttas till Norrköping för att användas i produktionen.

Herr talman! Detta visar att regeringen inte har handlagt denna fråga tillräckligt. Jag vill yrka bifall till reservationen nr 8.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Man kan ju rimligtvis inte kräva att det förhållandet att fru Hörnlund framställer en interpellation skall vara riktpunkten för handläggningen av detta ärende och för en konstitutionell bedömning. Vad hade hänt om hon hade framställt interpellationen litet senare – och kontakt hade tagits? Hade allt varit O.K. då? Det är ju ett fullkomligt orimligt konstitutionellt resonemang som här förs.

Jag kan möjligtvis förstå att man vill bedriva ett resonemang utifrån

sysselsättningspolitiska aspekter och tekoföretagens problem och att man kan ha olika synpunkter på handläggningen i detta fall och snabbheten därvidlag. Men då får man väl ta upp det när vi har sådana ärenden på riksdagens föredragningslista.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Anders Björck om han anser att handläggningen är riktig när handelsministern tar kontakt med facket först efter det att beslutet är fattat om att maskinerna skall flyttas till Norrköping för att användas – och efter det att interpellationen har framställts här i kammaren.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Ur konstitutionell synpunkt får faktiskt statsrådet ta kontakterna i vilken ordning han vill – det är hans oförytterliga rätt. Om det framställs interpellationer eller inte har ingen som helst betydelse i det sammanhanget.

Det står i det material som vi har fått utdelat inom konstitutionsutskottet, att de fackliga företrädarna – jag har redan citerat det – vid Rydboholms AB vid ett sammanträde mellan berörda parter, länsarbetsnämnd och Borås kommun, vitsordat att man i och för sig inte önskar en förlängning av avtalet. Kontakt har alltså skett med facket.

Sedan är det ur konstitutionell synpunkt fullkomligt ointressant, Wivi-Anne Cederqvist, om de kontakterna tagits före eller efter fru Hörnlunds interpellation. Det har icke konstitutionsutskottet med att göra. Den debatten får vi föra när vi diskuterar tekofrågor här i kammaren. Det enda som riksdagsbeslutet kräver är en prövning av frågan – och en prövning har skett. Riksdagsbeslutet innebar inte att man gjorde en beställning på en viss speciell lösning.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag skulle till Anders Björck vilja säga att det ur konstitutionell synpunkt är viktigt att regeringen försöker göra en prövning efter de riktlinjer som riksdagen lagt fast i sitt uttalande – försöker i varje fall.

Överläggningen var härmed slutad.

TREDJE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande envar av de frågor som berörs i de reservationer som fogats till betänkandet samt i det av Nils Berndtson under överläggningen framställda yrkandet. Därefter ställs proposition i ett sammanhang på övriga i betänkandet upptagna frågor.

*Regeringens prövning av vissa byggnadsärenden m. m.*

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets

Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Avtal mellan staten  
och svenska bom-  
ullsföretag*

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjänst-  
utövning m. m.*

anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 1 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hilding Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande regeringens prövning av vissa byggnadsärenden m. m. till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 1 av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Yngve Nyquist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 150

Nej – 143

*Regeringens tillämpning av villkorslagen*

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 2 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hilding Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande regeringens tillämpning av villkorslagen till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 2 av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hilding Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 150

Nej – 142

*Regeringens handläggning av det s. k. B3LA-projektet m. m.*

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets

anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 3 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hilding Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

## Nr 131

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande regeringens handläggning av det s. k. B3LA-projektet m. m. till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 3 av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hilding Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 150  
Nej - 141  
Avstår - 1

### *Det s. k. Volvoavtalsärendet*

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 4 av Anders Björck och Lars Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anders Björck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande det s. k. Volvoavtalsärendet till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 4 av Anders Björck och Lars Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anders Björck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 242  
Nej - 49

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Handläggningen av stödet till AB Järnförädling i Hälleforsnäs, m. m.*

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 5 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Olle Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande handläggningen av stödet till AB Järnförädling i Hälleforsnäs, m. m. till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 5 av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Olle Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 151

Nej – 142

*Regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet*

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i det av Nils Berndtson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i det av Nils Berndtson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 281

Nej – 12

Onsdagen den  
25 april 1979

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 6 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Olle Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande jäv för statsråd till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja,  
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 6 av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Olle Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 151  
Nej – 143

*Regeringens handläggning av viss skrivelse från statens strålskyddsinstitut*

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 7 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Kerstin Nilsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren lägger konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande regeringens handläggning av viss skrivelse från statens strålskyddsinstitut till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja,  
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 7 av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Kerstin Nilsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 151  
Nej – 143

Onsdagen den  
25 april 1979

*Granskning av  
statsrådets tjäns-  
teutövning m. m.*

*Avtal mellan staten och svenska bomulls företag*

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 8 av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Wivi-Anne Cederqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna lägga konstitutionsutskottets i betänkandet nr 30 gjorda anmälan beträffande avtal mellan staten och svenska bomulls företag till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej läggs utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen nr 8 av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Wivi-Anne Cederqvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 152

Nej – 141

*Övriga i betänkandet upptagna frågor*

Utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

§ 7 På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarernas förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 8 Tredje vice talmannen meddelade

att *Marianne Lundqvist* (fp) var förhindrad att tjänstgöra som ersättare för *Gabriel Romanus* under tiden den 30 april–den 9 juni och

att *Britta Gunnarsson* (fp) skulle inträda som ersättare för *Gabriel Romanus* under nämnda tid.

§ 9 Anmälades och bordlades

Motioner

1978/79:2644 av *Erik Hovhammar m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:190 med förslag till ändrade kapitaltäckningsregler för bankinstituten

1978/79:2645 av *Svante Lundkvist m. fl.*

1978/79:2646 av *Hans Wachtmeister*

med anledning av propositionen 1978/79:199 om tillfällig stimulans av skogsavverkningarna, m. m.

1978/79:2647 av *Hans Wachtmeister m. fl.*

1978/79:2648 av *Knut Wachtmeister*

1978/79:2649 av *Lars Werner m. fl.*

1978/79:2650 av *Erik Wärnberg m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:204 om omläggning av skogsbeskattningen

**Nr 131**

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Anmälan av interpellation*

## **§ 10 Anmälan av interpellation**

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

*den 25 april*

**1978/79:180** av *Bertil Fiskesjö* (c) till justitieministern om ansvaret för bevakning av atomkraftverken, m. m.

Enligt uppgifter i pressen har polismyndigheterna i de polisdistrikt – Lund, Varberg, Oskarshamn och Tierp – som har atomkraftsreaktorer inom sina ansvarsområden begärt förstärkt utrustning för skyddet av atomkraftverken. Kulsprutor, precisionsvapen med kikarsikten, tårgas, gasmasker, sandsäckar, redioteknisk och teleteknisk utrustning har nämnts som de resurser som behöver förstärkas för att polisen skall kunna klara skyddet kring atomkraftverken. Vad man, enligt ett uttalande av en överdirektör vid rikspolisstyrelsen vilket återgivits i pressen, har att räkna med är haverier eller terroraktioner. Polisen är således mycket bekymrad över möjligheterna att klara av sådana allvarliga händelser.

Med åberopande av det anförda vill jag till justitieministern ställa följande frågor:

1. Vilken myndighet har ansvaret för bestämmelserna vad gäller bevakning av atomkraftverken?

2. Vilka är de bestämmelser som utfärdats och vad är innehållet i dessa?

3. Planeras specialstyrkor inom polis- eller militärmakt för skyddet av atomkraftverken?

4. Kommer innehållet i skyddsbestämmelserna, utrustningens sammansättning och bevakningens organisation att vara öppna för offentlig insyn?

5. Anser statsrådet att behovet av speciella bestämmelser och behovet av speciell utrustning av det slag som nämnts för att atomkraftverken skall kunna bevakas och skyddas är i god överensstämmelse med vad som är önskvärt i ett öppet, demokratiskt samhälle?

Onsdagen den  
25 april 1979

*Meddelande om  
frågor*

**§ 11 Meddelande om frågor**

Meddelades att följande frågor framställts

*den 24 april*

**1978/79:511** av *Wiggo Komstedt* (m) till kommunikationsministern om handläggningen av visst vägärendande:

För några månader sedan aviserade vägverket nedläggning av ett antal vägstationer i Skåne. Detta föranledde berättigad oro både bland de anställda och bland allmänheten. Vid olika tillfällen har kommunikationsministern besvarat frågor i riksdagen angående detta. Kommunikationsministerns svar har varit vaga och undvikande och inte visat någon större förståelse för människorna på berörda orter. Nu när den svåra Skånevintern är slut och problem inte kan visas på rätt sätt, då gör kommunikationsministern plötsligt ett besök på ett vägstationsområde, på inbjudan av en lokal folkpartiavdelning.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

Har en liten lokal folkpartiavdelning större inflytande på regeringen än alla de människor som hovsamt framfört sin oro till kommunikationsministern?

*den 25 april*

**1978/79:512** av *Anton Fågelsbo* (c) till kommunikationsministern om viss skyltning på lantbrukets motorfordon:

I motorredskapsutredningens förslag ingick att traktorer och deras släp jämte övriga maskiner i lantbruket vid färd skulle förses med speciella skyltar för långsamt gående fordon, s. k. LGF-skyltar. Detta förslag accepterades av berörda remissinstanser som fann det väl motiverat. En likartad skyltning förekommer sedan länge i USA, där fordonen standardutrustas med dessa skyltar. Utkast till informationsmaterial i frågan finns till yttermera visso också utarbetat sedan ungefär ett år tillbaka.

Trots att flera olyckor inträffat, några med dödlig utgång, och att en rad olyckstillbud förekommit, har ingenting hänt från statsmakternas sida i denna fråga.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

Avser kommunikationsministern att medverka till att beslut fattas om LGF-skyltning på lantbrukets motorfordon?

**1978/79:513** av *Wiggo Komstedt* (m) till statsrådet Hedda Lindahl om beskattningen av vissa landstingsanställda danska läkare:

Riksdagen beslöt i december 1978 enligt förslag i skatteutskottets betänkande 1978/79:15 att den som inte är bosatt eller stadigvarande vistas i

Sverige fortsättningsvis skall beskattas i den ort där han först vistats och ej i det gemensamma distriktet.

Detta innebär att kommunalskatt debiteras efter aktuell skattesats och ej efter 10 % som gäller i det gemensamma distriktet. I flera av de sydliga länen i vårt land finns i dag danska läkare, som i viss utsträckning upprätthåller befattningar i de olika landstingen. På grund av de ändrade skattereglerna har dessa läkare uttalat att de tänker återvända till Danmark.

Flera landsting kommer på så vis i en ohållbar situation när det gäller tillgång på läkare. I vissa fall kan en ort bli helt utan läkare.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att de landsting som nu har ett flertal danska läkare anställda inte skall komma i en ohållbar situation?

**1978/79:514** av *Bo Lundgren* (m) till statsrådet *Birgit Rodhe* om anordnande av särskild samordnad gymnasieskola i Simrishamn:

I ett frågesvar den 30 november 1978 sade statsrådet *Rodhe* att regeringen så snart som möjligt efter yttrande från SÖ skulle fatta beslut i frågan om anordnandet av försöksverksamhet med särskild samordnad gymnasieskola i Simrishamn.

Den 31 januari inkom till utbildningsdepartementet ett yttrande från SÖ, som innebar att framställningen om SSG-gymnasium i Simrishamn tillstyrktes.

I slutet av mars redovisade SÖ en utvärdering av den hittills bedrivna SSG-verksamheten. Erfarenheterna bedömdes i stort sett vara positiva.

Utbildningsutskottet har i sitt betänkande 1977/78:26 anfört: "Utskottet anser det för sin del angeläget att en sådan gymnasieskola inrättas i Simrishamn om förutsättningar härför finns och om detta under tid som kan överblickas inte kommer att menligt inverka på utbudet av gymnasieutbildning i Ystad."

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga statsrådet när regeringen avser fatta beslut i fråga om anordnandet av SSG-gymnasium i Simrishamn.

§ 12 Kammarén åtskildes kl. 17.39.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

*/Solveig Gemert*

**Nr 131**

Onsdagen den  
25 april 1979

---

*Meddelande om  
frågor*